

Артюр Рембо

П'ЯНИЙ
КОРАБЕЛЬ

Артюр Рембо

П'ЯНИЙ
КОРАБЕЛЬ

Поезії

Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1995

ББК 84.4Фр
Р37

Вірші геніального французького митця (1854—1891) —
поета-новатора,
звернуті до глибин підсвідомості,
назавжди увійшли до скарбниці
всесвітньої культури.

Поезія Артюра Рембо незмінно править
за дороговказ у бунтівливому морі відкриттів
та осяянь людського духу.

До збірки увійшов повний переклад
поетичної спадщини Артюра Рембо.
В Україні твори поета окремою книгою
виходять вперше.

Упорядник та автор післямови
В. І. Ткаченко

Редактор *Т. І. Кордун*

4703010200—014

Р—————Без оголошення

205—95

ISBN 5-308-01193-1

© Художнє оформлення.

І. М. Гаврилюк, 1995.

© Український переклад.

М. Н. Москаленко, П. І. Осадчук,

Ю. І. Покальчук, В. І. Ткаченко
та ін. 1995.

I

НОВОРІЧНІ ПОДАРУНКИ СИРІТ

I

Зі спальні, мороком залитої, чутно,
Як двоє малюків шепчуться водно.
І кожную голову від мрії обважнілу
Поволі хилить під фіранку, довгу й білу.
Надворі пташенят од холоду звело,
І серед сірих хмар німіє в них крило.
Новий надходить рік за почтом за туманним,
Волочачи своїм одінням сніжнотканям.
Співає, й квилить він, і ловить дрижаки.

II

А за фіранкою схилились малюки,
Що тихо гомонять немовби серед ночі
Та слухають, як хтось далеко десь шепоче...
Вони здригаються, почувши золотий
Світанковий мотив, що в корпус свій скляний
Раз по раз вибива чіткий рефрен з металу.
У спальні холодно, а долі позостале
Повсюди траурне розкидане вбрання.
Зимовий вітрюган оселю наповня
Понурим диханням, гуляючи в кімнаті.
Когось бракує тут — вам хочеться сказати.
Невже-таки нема в оцих малих дітей
Матусі ніжної з жаринками очей,
Невже-таки вона могла забути нині
Роздмухати вогонь, потухлий у каміні?
Невже забулася, ступивши за поріг,

Цупкою ковдрою в постелі вкрити їх?
Та не подумала, що стане зимно скоро
І треба все як слід позачинять знадвору?
О мрія матері! Вона — це теплий пух
Або м'яке гніздо для цих маленьких сплюх,
Які, немов пташки, гойдаючись на гіллях,
Міцним поснули сном, що повен видив білих.
На жаль, нема в гнізді тепла ані пера.
Не спиться й страшно їм, замерзла дітвора.
І може це гніздо від вітру задубіти...

III

Тож ясно вам тепер, що сироти ці діти.
Немає мами в них, а тато десь ген-ген.
І няня дивиться за ними цілий день.
І дітлахи самі в холодному будинку.
Чотирьохлітнім цим сиріткам на хвилинку
Приємні спогади на душу налягли...
Вони перебирають як чотки б їх могли.
Прекрасний ранок їм пообіцяв дарунки.
Бо дітям уночі приснилися пакунки.
В них кожен наяву побачив конфетті,
Прикраси, іграшки, цукерки золоті,
Що нібито в танку крутилися гучному.
Вони щезали і з'являлися потому.
Ой як же радісно схопитись ласуну
Й покласти під язик цукерку льодяну,
Коли ти заспаний і голова кошлата,
А очі сяючі, як на великі свята.
Босоніж можеш ти зробити свій пробіг
До батьківських дверей і прочинити їх.
А там на тебе ждуть вітання й подарунки.
Там навіть пестощі дозволені й цілунки.

IV

О скільки ніжності в оцих словах було!
І невізнанно як змінилося житло.
Потріскував вогонь, ясніючи в каміні,
В старім помешканні освітлюючи стіни.
Червоні відблиски, зринаючи з вогню,
По меблях сяючих здіймали метушню.
А шафа без ключів, коричнева і темна,
І милувалися якою недаремно.
Аж дивно! без ключів... І снилася ві сні
Глибока таїна, що спала прямо в ній.
І часом чулось, як у замковій щілині
Чийсь гомін радісний і невиразний лине.
Сьогодні порожньо в помешканні батьків.
І жоден відблиск під дверима не горів.
Нема батьків, ключів, ні вогнища ясного,
Ні поцілунків, ні сюрпризів за порогом.
Який же рік Новий похмурий для малят!
Вони задумались і тихо шепотять,
Удвох благаючи нестримними сльозами:
«Коли ж повернеться додому наша мама?»

V

Віднині малюки печальні бачать сні.
Вам може здатися, що сльози ллють вони.
Їм важко дихати, і очі в них слізливі,
Але в обох малят серця такі чутливі!
Ось ангел колисок їм очі витира,
Аби приємні сні дивилась дівтора.
Такі приємні, що, всміхаючися любо,
Шепочуть наче щось розтулені їх губи.
Їм сниться, що вони, схилившись на плече,
Прокинулись і лоб здіймають гаряче.

І кожен, зиркнувши, докільля розглядає,
Мов у рожевому він опинився раї.
В каміні весело ясний вогонь горить,
А вдалині з вікна видніється блакить.
Природа ожива й п'яніє від проміння.
В обіймах сонячних, у радіснім тремтінні
Напівроздягнена прокинулась земля.
Тепер усе в старій оселі звеселя.
Жалобного вбрання не стало на підлозі,
І навіть вітрюган не виє на порозі.
Так ніби фея тут пройшла, здається вам.
І діти радісно гукнули разом... Там,
Під світлим променем, край маминого ліжка,
Там чимось виграє розстелена доріжка.
Це медальйончики з гагату й срібляні,
І перламутрові, і білі, й смоляні.
В склянім обрамленні, в маленькій чорній рамі.
І золотом на них два слова: «Нашій мамі!»

II ПЕРШИЙ ВЕЧІР

Вона зняла все до сорочки.
Великий і зухвалий в'яз
У вікна зле роняв листочки
Все ближче й ближче біля нас.

Вмостившись зручно у фотелі,
Вона була напівнага.
Тремтіла в мадемуазелі
Така тонка, тонка нога.

Манюній промінь на відсонні
Я потім розглядав щосил.
У неї він злинав на лоні
Й губах, як серед руж мотиль.

І ніжні щиколотки спіхом
Поцілував їй спрагло я.
Вона аж захлинулась сміхом
Гучним, як треді солов'я.

Сховались хутко під убранням
Тендітні ніжки дві: «Облиш!»
Дай волю першим залицанням,
То сміхом ніби пригрозиш.

І ось тремтячими вустами
Припав я ніжно їй до віч.
Вона відкинула знестями
Голівку: «О, це — інша річ!

Скажу тобі два слова, друже...»
Я цмокнув палко в груди їй,
З чого вона сміялась дуже.
Для мене ж значив сміх такий...

Вона зняла все до сорочки.
Великий і зухвалий в'яз
У вікна зле роняв листочки
Все ближче й ближче біля нас.

III ВІДЧУТТЯ

В блакитні вечори стежками йтиму я;
Колотиме стерня, траву почну топтати:
Відчує свіжість піль тоді нога моя,
Я вітру голову дозволю овівати.

Отож мовчу собі, сповільнюю ходу.
В душі безмежної любові лиш припливи;
Все далі й далі, мов бродяга той, піду,
З Природою, немов із жінкою, щасливий.

IV КОВАЛЬ

Палац Тюїльрі, 10 серпня 92 р.

Високочолий, він гігантський молот стис.
Страшний у величі й сп'янінні, сміючись,
Неначе бронзова сурма неповторима,
Й обвівши короля жорстокими очима,
Коваль Людовіка Шістнадцятого тут
Повчав, а навкруги штовхався чорний люд,
Брудними лахами торкаючись панелей.
І випнув черево блідий король дебелий.
Блідий як бранець, що бреде на ешафот,
Сумирний, наче пес, не відав він гризот,
Бо цей гидкий коваль, що мав широкі плечі,
Йому сказав такі слова й кумедні речі,
Якими раптом і застукав короля.
«Ти знаєш, сір, як ми співали тра-ля-ля-
Та гнали батогом волів на панські ниви,
Під сонцем молитви читав абат лінивий
І гримав чотками монеток золотих.
Сеньйор на скакуні сурмив звитяжно в рік.
Один мотузкою, а інші батогоми
Сікли нас. Як воли, ми глипали баньками
І вже не плакали, а далі й далі йшли.
Тоді, коли ж ми лан зорали чималий,
Зоставивши в масній землі частину плоти
Своєї, то ... на чай дістали по роботі.
А підпаливши нам помешкання вночі,
Ви наших дітлахів спекли як калачі.
О! Я не скаржусь. Я верзу тобі дурниці,
Між нами кажучи. Але слова збагни ці.

Хіба ж не радісно, як сіно лугове
У червні на возах до клунь сільських пливе
І чути, як пахнуть трава пожухла, квіти
Й садки, відколи дощ дрібний почав кропити?
І бачити хліба й наліті колоски,
І думати, що з них пектимуть буханки,
А велет поблизу палаючого горна
Співатиме, б'ючи кувалдою проворно.
Була б упевненість, що дещиця щедрот
Перепаде й тобі — з того, що дав Господь.
Але, на жаль, це те, що і було допіру.
Я нині знаю все! І через те не вірю.
Я маю голову і руки, й молоток.
Аж ось іде чужак, тримаючи клинок,
І каже: «Оброби мої наділи, хлопче!»
І почалась війна, і зайда землю топче.
Він сина відбере у мене без вини.
Бо я — простолюдин, а ти — король ясний.
Ти так захтів, хоча й своїх дурниць свідомий.
Ти певен, що мені під смак твої хороми,
Твої нероби (хай їм чорт!), послухачі
Та байстрюки, котрі бредуть як павичі.
Вони в твою нору таскали наших доньок,
Нас до Бастилії тягли за посторонок,
Повторюючи нам: «Змиріться, бідняки!»
Тобі ми й Лувр звели на наші мідяки.
Ти нагуляєшся, міцним питвом зігрітий,
І будуть паничі на шиї в нас сидіти.
А дзуськи! Підлість ця триває ще здавен.
Одначе наш народ — не шльондра. Крок їден —
І ми Бастилію розвіємо в пилюку,
Цю зліплену з камінь заюшених тварюку.
І бридко нам було дивитись, як у вись
Її укріплення облізлі здійнялись.
Зачиненими нас тримали в тінях мури.

Так, громадянине, минулий час похмурий
Хрипів і руйнувавсь, як вежу ми взяли.
Щось схоже на любов ми в серці зберегли,
Коли обійняли синів без церемоній.
І роздувалися в нас ніздрі, наче в коней.
Ми, горді й сильні, йшли і лячно нам було.
У сяйві сонячнім, здіймаючи чоло,
Ми по Парижу йшли в забрудненім манатті
Й уперш себе людьми відчули. Бліднуваті
Ми, сір, були хмільні від сильних устремлінь.
Коли ж ми підійшли гуртом до чорних стін,
Підносячи списи, листки дубові, сурми,
Великий натовп наш не лютував, безжурний.
Відчувши міць свою, ми прагли доброти.
З тих пір ми начебто об'їлись блекоти!
Гурти робітників на брук міський ступали,
Від темних привидів зростаючи дедалі,—
То йшли знедолені до брам багатіїв.
Я теж за ними біг, щоб нищити шпиків,
І обійшов Париж, піднявши молот вгору.
Повсюди щось трошив сердито під цю пору.
Ану, лиш посміхнись, то я й тебе приб'ю!
Ти потім витратиш усю казну свою
На клерків, що, від нас отримавши супліки,
Відкинуть їх, як м'яч, без розгляду навіки,
Про себе кажучи: «Які ж бо ви дурні!»
Закони вміючи зварити на вогні,
Рожеві рішення приправити в горнятках
І викроїти щось для втіхи на податках,
Собі затиснуть ніс, зустрівши нас, вони.—
Бо вигляд наш для виборних брудний!—
Тепер їм нічого боятись, крім багнетів.
Доволі з їхніми дурницями кисетів,
І ненажер божків, і остогидлих страв,
Яких, королю, ти для нас приготував.

Тоді жорстокими ми стали мимоволі,
Почавши і хрести троцтити, і престоли».

Зірвавши оксамит фіранок, він йому
Показує внизу вируючу юрму.
На королівському широкому дворіщі
Вона, страшна, росла й гула все ближче й ближче,
І вила, ніби пес, немов прибій морський,
Здіймаючи списи залізні і кийки,
І барабанний дріб, і вигуки, й прокльони.
Ген рам'я ковпаки закровили червоні.
Все показав коваль у зяюче вікно
Пітному королю, що зблід як полотно,
Побачивши юрму. «Це, сір, кишить сірома.
Від неї здійнялась під стінами содома.
Тому що нічого й поїсти злидарям.
Ось я, коваль. Моя дружина з ними, там.
Дурепа! В Тюільрі дістати хліба мріє!
А на пекарні в нас ніякої надії.
Я маю трьох дітей. І знов бабусь-сновид
В очіпках, що бредуть, голосячи навзрід.
Тому що сина чи дочку в них одібрали.
Двох чесних громадян я знав: у криміналі
Томили першого, а другий посивів
На каторзі. Тепер на волі, наче псів,
Ми зацькували їх і через те на серці
В обох невесело. Жахливо, бо й тепер ці
Мужчини мучаться і не позбулись пут.
Вони сюди прийшли і під вікном ревуть.
Сірома! Зганьблені, продовжують стояти
Жінки. Бо що візьмеш, скажу, з слабкої статі.
Все сходить нині з рук придворним паничам,
Що наплювали так у душу цим жінкам.
Красуні ваші тут сьогодні. Це сірома!
О! всі знедолені, кого здолала втома

Й нестерпна духота, ті, хто бреде й бреде
І від важких потуг сконає бозна-де...
Вклоняйтесь до землі, бо перед вами — Люди!
Ми, сір, робітники! І скоро доля буде
Таки всміхатись нам в ясній будучині,
Коли куватиме Людина день при дні.
Стрімка дослідниця великої предтечі
Й великих наслідків, приборкуючи річі,
Людина все, немов лошицю, осідла.
О горнів сяєво! Не стане більше зла.
Чого допіру ще не відаємо ми, то
Назавтра, знаючи, й просіємо крізь сито,
Здійнявши молоти: тоді, братва, вдогонь!
І нам зворушливий присниться часом сон,
Що просто живемо й нікого не морочим
Картанням, трудячись під поглядом урочим
Своїх дружин, яких ми любимо здавен,
І що з достойністю працюємо весь день.
Тоді обов'язок нам, як сурма, роздасться.
І ми відчуємо таке велике щастя.
А щоб на нас ніхто напасти не посмів,
Рушницю вчепимо в житлі напоготів!
Але повітря вже наповнив запах бою.
Що я казав тобі? Зріднився я з юрбою!
Хоч залишилися ще гендлярі й шпики,
Одначе вільні ми! І в нас є жах такий,
Що часом робить нас великими. Недавно
Гуторив про життя й обов'язок я славно.
Поглянь на небосхил! Для нас він геть малий.
Ми там загинули б і жити б не змогли.
Поглянь на небосхил! Я знову зі страшною
Юрбою злиюся, що котить за собою
Твої гармати, сір, по вулицях брудних.
Своєю кривцею ми вимиємо їх!
Відчувши нашу мсту й почувши наші крики,

Не гаючи хвилин, руді й старі владики
На Францію пошлють свої полки гуртом.
То й що ж! Ми теж і з цим покінчимо лайном!»
Він на плече поклав свій молот. Зовсім близько
П'яніло перед ним вируюче юрмисько.
Повсюди — на дворі, в хоромах — тут і там,
Де задихавсь Париж із болісним виттям,
Пройшлася раптом дрож в юрби над головою.
Коваль ручищею, широкою й масною,
Хоча й спітнів король пузатий хтозна-як,
Метнув йому в чоло фрігійський свій ковпак!

V
СОНЦЕ І ПЛОТЬ

I

Ген Сонце, прихисток ласкавості й зростання,
На землю збуджену жагуче лє кохання.
І ти, належачки в долині, чуєш знов,
Як дужчає земля, як бурхає в ній кров.
Її висока грудь здіймається в жаготі.
Любов'ю сповнена, вона, мов жінка з плоті,
Таїть, багата на ясне проміння й сік,
Усяких зародків великий мурашник!

Все зріє, все росте!

Венеро! О Богине!
Мені античної доби бракує нині
Й шкода, що вимерли сатири, фавн-звірок,
Боги, які, кору ковтаючи гілок,
В обіймах тисли Німф білявих серед лілій.
Мені шкода доби, коли могутні сили —
Вода бурхливих рік та сік зелених віт —
У жилах Панових творили цілий світ!
Земля тремтіла під цапиними ступнями.
І жайворонко, Пан, торкаючись устами,
Під небом створював величний гімн жаги.
В долині стоячи, він чув, як навкруги
Йому відповідав Природи світ тваринний.
На деревах німих гойдалися пташини,
Земля гойдала люд, і синій Океан,
І кожна звірина виводили пеан!
Мені шкода часів Кібели-чарівниці,

Яка, говорять, на великій колісниці
Найдивовижніші об'їхала міста.
І чисте джерело безмежного життя
Текло з її грудей у непроглядні далі;
Блаженну грудь її щасливі люди ссали,
Неначе на руках у неї немовля.
І, маючи снагу, цнотливою була

Людина, що тепер «Я знаю достеменно»
Говорить і бреде, глуха й сліпа страшенно.
Проте немає більш богів. Людина — Князь!
Людина — Бог! Тепер Любов — Дороговказ!
Якби люд ссав ще грудь твою дебелу,
Праматір люду та богів усіх, Кібело!
Якби не позабув Астарті назавжди,
Яка, зринаючи між синьої води,
Немов напахчена потоками лілея,
Сіяла, спінена, вродливістю своєю.
Звитяжно темний зір її очей будив
На серці любові, а в лісі — солов'їв.

II

Я в тебе вірую, божественная нене,
О Афродіто! Шлях поріс тернами в мене,
Відколи інший Бог припнув нас до хреста;
Я в тебе вірую, Венеро пресвята.
Під оболочками сумна й бридка Людина.
Зодягнена, вона не є тепер невинна,
Бо гордий божий бюст їй забруднила твань,
І висохла вона, як на вогні бовван.
У рабство віддано це олімпійське тіло,
Яке й по смерті ще пожити захотіло,
Сконавши й першої позбувшись краси!
Вкладаючи в Бовван той стільки чистоти,

Ти чарів додала, о Жінко, нашій глині,
Щоб душу немічну просяяти Людині,
Яка, закохана, ще змінить навмання
Земну в'язницю на красу ясного дня.
Забула Жінка вже й про ремесло гетери.
«Який чудовий фарс!» — від імені Венери,
Святого й ніжного, регоче з неї світ.

III

Але щасливих тих не повернути літ!
Людина видихлась, усі зігравши ролі!
Одначе, ідолів розстрошуючи долі,
Вона, позбавившись усіх Богів своїх,
Воскресне й до небес полине, вийшла з них!
Звитяжна й вічна мисль як ідеал; а потім
І Бог, який живе у ній під шаром плоті,
Здійметься, їй чоло спаливши вочевидь!
Коли побачиш ти, як бурить він овид,
То, розглядаючи колишній гніт, розкута,
Йому промовиш: ось моя свята Спокута!
І виринаючи з глибин морського дна,
Обгорнеш ти весь Світ, прекрасна й осяйна,
Любов'ю щирою і посміхнешся щиро.
І зарокоче Світ, немов могутня ліра.
Цілунокі голосні лунатимуть навкіл.

Любові Світ запраг, йому ти й знімеш біль.

.....

Як гордо голову здійняла знов Людина!
І бога променем своїм краса первинна
На плотським олтарі в тремкий повергла стан.
Щаслива від добра, поблідла від страждань,
Людина хоче все пройти й пізнати! Думка,

Немов запряжена здавен лошиця, шумко
Злетить з її чола, ще й знатиме чому
(Хай, звільнена, вона шугатиме в п'їтьму),
Чому блакить німа й незвідані простори,
Чому, немов пісок, ряснять злотисті зорі?
Чи гнатиме Пастух великий цей табун
Світів, заблуканих між жахів галактичних?
Чи всі оці світи відлунням звуків вічних
Лунатимуть, якщо їх обійняв етер?
Що скаже, бачачи, Людина відтепер?
Чи голос розуму — то тільки сновидіння?
Якщо життя таке коротке, то людина
Прийшла звідкіль? Її поглине Океан
Численних Зародків, Зачатків і Буянь
В Горні гігантському, в яким Природа-Мати
Почне Людину, це створіння, воскресати,
Аби вона росла в хлібах та серед руж?

Ми знати можемо! І нас гнітить чимдуж
Лахміття нецтва й химери вузькуваті.
Людські губитиме прикмети кожна мати.
Ховає глузд блідий безмежність повсякчас.
Ми вздріти хочемо! Карає Сумнів нас,
Що, мов понурий птах, нас б'є крильми щосили.
І без кінця біжать далекі небосхили!..

.....

Відкриті небеса! і мертва таїна
Перед Людиною, що, стоячи, одна
Співає між пишнот розкішної природи.
І ліс співає теж, шепочуть тихо води.
І пісня радісна вітає днину знов.
Спокути час настав, прийшла любов, любов.

.....

О плоті пишносте, знемого ідеальна,
 Любові провесно, зірнице тріумфальна!
 Схиливши до колін героїв і богів,
 Білющий несучи трояндовий розлив,
 Чіпатимуть Ерот і Калліпіга біла
 Жінок і квіти, що розквітли серед тіла.
 О Аріадно, ти ридаєш, ледь жива,
 Побачивши, як на потоках проплива,
 Під сонцем сяючи, Тесеєве вітрило.
 О дівчинко, яку нещастя надломило,
 Облиш ридати! Вакх межі фрігійських нив
 Уздовж блакитних рік червону піну збив,
 Прогулюючись на злотистій колісниці,
 В яку запряжено пантери і тигриці.
 Нагу Європу Зевс гойдає, мов дитя,
 Яка, здригаючись між хвиль від забуття,
 Рукою білою торкає шию бога.
 Він зводить погляд свій на неї якомога.
 І тулить дівчина свою щоку бліду
 На Зевсове чоло, зомлівши на ходу
 В цілунку дивному. І плюскітливі хвилі
 Злотою піною волосся їй покрили.
 Ось Лебідь-велетень між лотосів, кущів
 Лаврових мрійливо й закохано проплив,
 До Леди білістю свого крила припавши.
 Коли Кіпріда йде, така прегарна завше,
 То тіло звабливо напнеться молоде,
 Злітає золото з її тугих грудей
 І з лона сніжного, що вкрила піна тьмава.
 Приборкувач Геракл, могутній, наче слава,
 Левину шкуру на плече натягши вмить
 І хмураючи чоло, за небокрай спішить.

А літнім місяцем осяяна Дріада
Стоїть замріяно, як золота принада.
На плечі хвилею спадає їй коса.
З поляни темної, де блискотить роса,
Вона вдивляється у мовчазне довкілля...
Легкий серпанок свій Селена губить біла
Ендіміонові прекрасному до ніг,
Його цілючи між променів блідих...
Ридає Джерело в предовгому екстазі.
То Німфа снить, сумна й похилена при вазі,
Вродливим юнаком, кого потік заніс.
Повіяв уночі любові свіжий бриз.
В священнім пралісі, у нетрях предковічних
Боги згромадились у Мармурах величних,
Де гнізда Снігурі собі ладнають з віт.
Боги вслухаються в Людину й вічний Світ!

29 квітня 1870

VI ОФЕЛІЯ

I

По чорних хвилях вод, де сплять вечірні зорі,
Бліда Офелія, мов лілія, пливе,
Поволі так пливе в своїй фаті прозорій...
— Мисливський крик збудив безмежжя лісове.

Вже тисячу років, безумна, серед ночі
Вона, мов білий квіт, рікою проплива.
Вже тисячу років Офелія шепоче
Нічному леготу свої сумні слова.

Цілує перса їй набіглий бриз, неначе
Сплітаючи вінок з великої фати;
Над нею жалібно верба плакуча плаче,
Схилились над чолом шумкі очерети.

Зім'яті лілії ронитимуть зітхання;
З вільшини сонної, пристанища птахів,
Долине інколи крилате тріпотання.
— А з золотих зірок озветься дивний спів.

II

Бліда Офеліє! Тобі, мов сніг, сліпучій,
Поринуть довелось у плин — без вороття!
— Тому, що вітровій норвезький, знявшись з кручі,
Терпкою вільністю тебе манив, дитя;

Тому, що в подуві, що хвилив кожний волос,
Тобі, замріяній, приніс він дивний спів;
Тому, що вчула ти Природи владний голос
У скаргах дерева, в зітханнях вечорів;

Тому, що рев морів, хрипкий і люті повний,—
Як на твої чуття, був надто грізний він;
Тому, що лицар твій, безумний та безмовний,
Одного ранку сів коло твоїх колін!

Свобода! Небеса! Кохання! О Причинна!
Ти танула від мрій, мов білий сніг в огні;
І слово марища душили безупинно.
— І зір потьмарили Безмірності страшні!

III

— І твердить так Поет: коли засяють зорі,
Збираєш ти вночі латаття річкове.
І бачив навіч він, як у фаті прозорій
Бліда Офелія, мов лілія, пливе.

15 травня 1870

VII БАЛ ПОВІШЕНИХ

На чорній шибениці нині
Танцюють, висячи, вони.
Кістки танцюють Саладинів
І паладини сатани.

Як тільки Вельзевул, підметку взявши в руки,
По лобі трахне їх, смикнувши за мотуз,
То він примусить під Різдва старого звуки
Вести, вести танок маленьких цих лакуз.

І блазні вражені сплітаються руками.
Немовби чорний хор, трясуться груди в них,
Які колись дівчат стискали до нестями,
А нині в любоощах стискаються бридких.

Ура! Без животів танцюють сміхованці!
Такий широкий кін, що хоч роби стрибки!
Але недобереш, чи бійка то, чи танці.
Скажений Вельзевул насилує скрипки.

Взуття й не бачили шершаві їхні п'яти.
Облізла шкіра геть і видно маслаки.
На решту можете уваги не звертати.
Їм сніг на голови насипав ковпаки.

Плюмажем бачимо на голові ворону,
З худої щелепи звисає плоті шмат,
Так ніби лицарі в спорядженні з картону,
Зловісно кружачи, свої мечі шерблять.

На бал скелетів свист борвію долинає.
І щибениця, мов орган, реве щосил.
Вовчиці виють із фіалкового гаю.
Як пекло вогняне, червоний небосхил.

Гей, фанфаронів цих трясить мені загробних,
Які удавано, мов чотки, кісточки
Перебирають на своїх хребцях суглобних.
Але не монастир це тут, а мертвяки.

Ось посередині самого танцю смерті
В червону вись один скелет зробив стрибок,
Неначе здіблений лошак, і, розпростертий,
Все ж відчуваючи на шії мотузок

І пальцями стегно стискаючи помалу,
Так, ніби сміючись, загорлопанив він,
Немовби блазень той, вертаючись до балу,
Під стук своїх кісток стрибаючи на кін.

На чорній щибениці нині
Танцюють, висячи, вони.
Кістки танцюють Саладинів
І паладини сатани.

VIII ПОКАРА ТАРТЮФА

Любовні пристрасті розпалюючи під
Святою рясю, облесливий надміру
І жовтий, він радів, кінчаючи обхід,
І слинити почав беззубим ротом віру,

«Моліться!» кажучи. Але якийсь Лихий
Брутально потягнув за вухо ловеласа
І, люто лаючись, роздер не без пихи
На тілі впрілому святу і чорну рясю.

Покара! Він його розхристаним лишив.
І чотки знизані відпущених гріхів
Лунають у душі святенника Тартюфа,

Що, сповідаючись, поклони бив щодуху.
Однак Лихий зірвав на ньому все, що міг.
І голий став Тартюф із голови до ніг.

ІХ
ВЕНЕРА АНАДІОМЕНА

Немов з іржавої бляшаної гробниці,
Повільно з купелі старої вплива,
Показуючи гандж і змащені косиці,
Якась така дурна жіноча голова.

Гладка потилиця, а потім і лопатки,
Що випинаються, й коротка геть спина.
Сідниці й талії оманна крутизна.
І жир під шкірою, напевне, має складки.

Червоний ледь хребет. На всьому смакоти
Нечуваної слід, і зримо бачиш ти
Химери, на які дивитись тільки в лупу.

На крижах вибито «Clara Venus» підряд.
І рухається все це тіло аж до крупа,
Явивши виразку й гидотно гарний зад.

27 липня 1870

Х
НІНІН ОДВІТ

.....
Він, її за плечі обійнявши:
— То що? йдемо
Туди, де легко дихать завше,
Коли само

Собою підбадьорить днина
Під ранок нас.
І в гаї кожна деревина
Затихне враз,

Залюблена в зело й росу, що
Спаде от-от.
І ми збагнемо, як значущо
Здригнеться плоть.

Ти пеньюар свій у люцерні
Зоставиш лиш,
Підставивши під легіт терни
Своїх очищ,

І в поле побіжиш селянське.
Звіддалеки
Поллється, начебто шампанське,
Твій сміх дзвінкий.
Ти, сміючись до мене масно,
Даси відтак
Мені спивати,— гарне пасмо,—
Твій дивний смак

Малиновий і полуничний,
О стан гнучкий,
Що вітер пестить спорадичний,
Немов крадій.

Тебе смішитимуть колючі
Шипшина й глід
І, буйна голово, найдужче
Твій серцеїд!

.....

Сімнадцять літ! Ти будеш щасна!
Луги й город —
Сільська ідилія прекрасна!
Сюди ж підходь!

Змішавши віддихи жагучі
Та голоси,
Ми разом підемо за кручі
В густі ліси.

І серце в тебе від розпуки
Впаде, слабе.
Тоді ти скажеш, щоб на руки
Я взяв тебе.
І понесу тебе, тремтливу,
Я в глиб стежин
І прислухатимусь до співу
Лісних пташин...

Тебе стискаючи в обіймах
Немов дитя,
Я кілька речень емоційних
Тобі в уста

Скажу, п'яніючи від крові
Та красоти,
Шепочучи слова медові,
Що ... знаєш ти.

В гущавині запахне соком,
І сонця схід
Омиє сон злотим потоком
Заздалегідь.

А ввечері? Йдемо з тобою
Шляхом назад,
Який женеться чередою
Повз гарний сад.

Там яблуні погнуті в гущі
Ясній стоять.
За милю чути запахущий
Їх аромат!

Ми знов під темною блакиттю
Йдемо селом,
В якому скрізь запахло миттю
І молоком,

І стійлом, звідки теплуватий
Тхне гній тварин,
Де віддихів не зрахувати
Й великих спин,

Які виблискують при сяйві.
І тут-таки
Корова гордо губить зайві
Коров'яки...

І окулярів блиск старечих,
І ніс гачком,
Що звис над читвом; пива глечик
Із обідком,

Де випускають диму клуби
Сміливо так
Люльки, з яких жахливі губи
Чадять усмак,

Хапаючи з виделок шинки
Нові шматки;
Вогонь осяяв збіжжя скриньки
Й пуховики.

І хлопчика частину задню,
Що сів гольцем
Навколішки і в миску жадно
Уткнувсь лицем.

І лащиться до нього зблизька
Пес на цепку,
І лиже, гавкнувши, хлопчиська
В пухку щоку.

Страшна, немов яга, й пихата,
Якась стара
Своє в'язання до багаття
Перебира.

Ми стільки вздріємо, кохана,
В халупах цих,
Коли зійде зоря багряна
В шибках блідих.

І поза свіжими кущами
 Бузку в ту ж мить
Віконце світлими вогнями
 Заблискотить...

Ти прийдеш, я тебе кохаю.
 Це на добро —
Піти, милуючись, до гаю.—

Вона: — А до бюро?

15 серпня 1870

XI

НА МУЗИЦІ

Вокзальний майдан у Шарлевілі

На плац, поділений на миршаві газони,
У сквер, де до ладу дерева та квітки,
Астматики, котрих замучив день паркий,
Несуть щочетверга міщанські забобони.

А полковий оркестр надвечір у саду,
Виконуючи вальс, гойдає ківерами.
Красується джигун у першому ряду,
Схилив нотаріус лице над брелоками.

Рантьє чекають, щоб сфальшивила сурма.
Пливають урядники й огрядні їхні пані.
І зовсім поруч них прислуга йде сама,
Що претензійно так нап'ялила волани.

На лавках зборище колишніх крамарів,
Толочачи пісок фігурними ціпками,
Веде дискусію навкруг договорів,
Полічить бариші і знову про те ж саме.

Ось по-фламандському гладкий якийсь товстун,
На лавку плюснувши задок свій габаритний,
Посмоктує цибух, звідкіль пливе тютюн
Тонкими цівками — і, знаєте, безмитний.

А за газонами регочуть парубки.
Розчулюючись у тромбоннім завиванні,
Троянди нюхають наївні вояки
І бавлять немовлят, аби влюбились няні.

Недбало вдягнений, немов студент, я йду,
Де під каштанами стривожилися кралі.
Вони, все бачачи, сміються й на ходу
До мене погляди спрямовують зухвалі.

А я ні пари з вуст, дивлюся лиш собі
На шкіру білих ший, де в'ються буйні прядки.
Під шнуровицями й убором, далєбі,
Я за плечима взрів божественні лопатки.

Невдовзі чобітки й панчохи знявши так,
Я, червоніючи, люблюсь тілом юнок.
Вони шепочуться: мовляв, якийсь дивак.
А в мене біля вуст закрався поцілунок.

XII ЗАЧАРОВАНІ

В імлі й хуртечі, почорнілі,
Під сяючим вікном присіли
П'ять душ осіб

Малих, побачивши,— о леле! —
Як руки пекаря дебелі
Вчиняють хліб.

Очей не зводять із правиці,
Котра садовить паляниці
В пічну діру.

Їм чути, як печеться тісто,
Як пекар пісню бадьористо
Затяг стару.

Червоним душником зігріті,
Немов грудьми, не зрушать діти
Ані на крок,

Коли для когось на святвечір
Багато навиймають з печі
Пухких пасок,

Коли з-під чорної бантини
Співають запашні скорини
Та цвіркуни.

Повіяло життям із поду.
Так не раділи в лахах зроду
Ніде вони.

Ісусам, памороззю вкритим,
Віднині гарно стало жити.
Вони гуртом,

До ґрат припавши писочками,
Глухими зовсім голосами
Гугнять псалом

І, нерозумні, б'ють поклони.
Їм, як на небі, із заслони
Вогні горять.

Так гнуться, аж тріщать штанини,
І на вітриську сорочини
Аж тріпотять.

XIII РОМАН

I

Не до серйозності в сімнадцять років вам.
Чудовий вечір. Геть і пиво, й лимонади,
І світлом сяюче кафе, де шум і гам.
Ви поспішаєте під липи еспланади.

А липи запашні червневої пори!
Від їхніх пахощів вам хочеться дрімати.
І з гулом передмість близьких несуть вітри
І запахи лози, і пива аромати.

II

Ви помічаєте в галуззі між гілляк
Шматинку темної мізерної блакиті,
Яку приколото зірницею сяк-так.
Вона і мерехтить, і розтає щомиті.

Сімнадцять років! Ніч! Дерев квітучих пах
П'янить вам голову, немов солодкий трунок.
Ви вештаєтесь скрізь, і раптом на вустах,
Неначе звірення, здригнувся поцілунок.

III

Робінзонади вам, безумцю, не страшні,
Коли висвітлює ліхтарня бліднувата
Тендітну панночку в ошатному вбранні
Під тінню коміра напудженого тата.

Вона, вас визнавши наївним простаком,
Ще раз оглянеться з-за татової спини
І закаблуками пристукне заразом.
А на вустах у вас завмерли каватини.

IV

Ви закохалися й до серпня зайняті.
Вона ж над вашими сонетами регоче.
Всі друзі йдуть од вас, ви збилися з путі.
А потім і вона вам відписать захоче!..

Під вечір... ви йдете в кафе, де шум і гам.
І замовляєте пивця чи лимонаду.
Не до серйозності в сімнадцять років вам,
Як пахне липами, що вкрили еспланаду.

20 вересня 70

XIV

*«...Французи сімдесятого року, бонапарти-
сти, республіканці, згадайте про ваших
батьків у 92 році і т. д. ...»*

Поль де Кассаньяк
(«Країна»)

Хто на війні поліг у дев'яності роки,
Хто під цілунками свободи дуже зблід,
В сабо йдучи, ярмо трошили ви жорстоке,
В яке запряжено людський увесь наш рід.

Кремезні та палкі мужчини серед шквалу,
У кого билися закохано серця.
О воїни, яких у полі на поталу
Повіддавала смерть, шляхетна краля ця.

Ви кров'ю власною брудну змивали велич
При здобутті Валмі та італійських селищ.
Мільйоне страдників, чий ніжний зір погас.

Під королівськими зігнувшись канчуками,
Ми ще й Республіці дамо заснути з вами.
А кассаньяки знов нагадують про вас.

Написано в Мазасі 3 вересня 1870

XV
ЗЛО

Тоді, як на небес блакитнім гобелені
Палають, наче кров, плевки шрапнель жахних;
Як у вогонь полки, червоні чи зелені,
Ідуть повз короля, який глузує з них,

Як звалює людей скажений шал на купи,
Мов перемелений, димуючий погній,—
В траві, у радості, нещасні влітку трупи,
Природо-матінко, це рід священний твій! —

Тоді сміється Бог із ладану, з узору
Церковних скатертин, із чаш, із віктарів —
І засинає він під славоспіву хору,

І прокидається від схлипу матерів,
Що в чорних очіпках заходять до собору,
І в кожній мідяк — за сина, що згорів...

XVI
КЕСАРЕВІ ЛЮТОЩІ

Йде чоловік блідий проз травники квітучі
У чорнім сюртуці, з сигарою в зубах.
Він квіти Тюільрі пригадує жагуче,
І вогники лихі поблискують в очах.

Бо оргії його наситили вдостачу
За двадцять літ, коли хвалився він: «Я вмить
Свободу погашу, немов свічу гарячу...»
Свобода знов живе! І це йому болить.

Що з імператором, чиє наймення в карах
Шепоче він, про що жалкує повсякчас,
Не знатиме ніхто. У нього зір погас.

А може, він згадав про кума в окулярах
І бачить, як пливе серпанком голубим,
Неначебно в Сен-Клу, з його сигари дим.

ХVІІ ЗИМОВА МРІЯ

Її

Ми взимку мчатимо в рожевому вагоні
На синіх подушках.
Нам буде хороше. Цілунки невгомні
Заб'ються по кутках.

Коли смеркатиме за вікнами надворі,
Заплющиш очі ти,
Аби не бачити, як корчаться потвори,
Ця чорна вовківня й чорти.

І несподівано обличчя запашіє,
Коли цілунок мій шугне тобі по шиї,
Неначе павучок.

«Шукай!» — накажеш ти, хитнувши головою.
Проте до ранку нам обом не дасть покою
Той мандрівний звірок...

У вагоні, 7 жовтня 70

XVIII СПЛЯЧИЙ В УЛОГОВИНІ

Цей отвір зелені, де джерело співає,
Черкаючи траву окрильями срібла,
Де сонце блискотить яскраве і безкрає —
Це улоговина, просяяна дотла.

Спить молодий солдат — потилиця в катрані
Купається, уста відкриті; він приліг
Під хмаркою, в траві, де світять роси ранні,
І в зливі променів лежить блідий, мов сніг.

В ногах — ромашки. Він, як та дитина хвора,
Всміхається у сні до нездійснених мрій;
Заснув і прохолов — здолала стужа й змора.

Природо, ти його заколиши й зігрій!
Він спить між квітами на луговім осонні,
І в грудях має він дві дірочки червоні.

XIX
В «ЗЕЛЕНОМУ ШИНКУ»

П'ята година вечора

За вісім днів ходьби я геть порвав ботинки
Об гравій на шляхах. І вже в Шарлеруа,
В «Зеленому шинку» замовив я тартинки
І шинку, що якраз ще теплою була.

Вдоволений, простяг я ноги під зеленим
Столом, потупившись очима в килими
З простим сюжетом. Я себе відчув блаженим,
Коли шинкарочка з високими грудьми

— Таку не сполохнеш жагучим поцілунком! —
До мене сміючись, на таці з візерунком
Тартинки принесла та декілька шматків

Рожево-білого окосту й часничину.
І подала мені великий дзбан, де піну
Пригаслий сонячний промінчик золотив.

Жовтень 70

XX
ШЕЛЬМА

В коричневій корчмі, де фруктів аромат
І лаку запахи в повітрі густо висли,
Підсунувши таріль, я на якийсь салат
Бельгійський налягав, розсівшись зручно в кріслі.

Чув бій годинника, щасливий і німий,
Як відчинилися у звивах пари двері,
І з кухні вибігла служниця до корчми —
Хустина на бровах і пустощі в манері.

Тремтячим пальчиком торкаючись щоки,
До шкурки персика подібної таки,
Вона копилила свою губу нестримно.

І, поправляючи начиння, над столом
Схилилась, прагнучи цілунка заразом,
Ще й мовила ось так: «Торкнись, бо в щоку зимно».

Шарлеруа, жовтень 70

XXI

БЛИСКУЧА ПЕРЕМОГА ПІД СААРБРЮКЕНОМ,
здобута під вигуки:
«Хай живе монарх!»

*(Яскраво розмальована бельгійська гравюра,
продається в Шарлеруа за 35 сантиметрів)*

Мчить посередині монарх в апофеозі
Блакитно-жовтому, під ним баский скакун
Пашить; радіє він рожевій перемозі,
Жорстокий, ніби Зевс, і ніжний, як татунь.

Внизу солдатики відважні по спочину
Стають неподалік тамбурів золотих
І жерл гармат. Піту́ обсмикав сюртучину.
Він, Імператора побачивши, застиг.

Праворуч Дюмане натис на кріса цівку
І, наїжачену підводячи голівку,
Промовив: «Хай живе!..» Мовчав сусід його.

Ось ківер вигулькнув, як чорне сонце... В гуші
В червоно-синьому спорядженні значуще
Наївний Бокійон додав: «Монарх чого?»

Жовтень 70

XXII ШАФА

Це — шафа різьблена, чий темний дуб старинний
Достоту схожим став на добрих дідусів.
Вона відчинена, й крізь пільму з неї лине
Духмяний аромат, немов вина розлив.

Ніхто в ній мотлоху старого не обмежив:
Усяких клаптиків дітей або жінок,
Пожовклих простирадл і вицвілих мережив,
І розмальованих грифонами хусток.

Тут медальйон, портрет ви можете зустріти.
І пасмо світлих чи білявих кіс, і квіти
Засушені, чий пах фруктовий дух просяк.

О шафо давнини! Ти прагнеш розказати
Бувальщини й казки і заскрипиш відтак,
Коли відчиняться твої старі дверцята.

Жовтень 70

XXIII

МОЯ ЦИГАНЕРІЯ

Руками по кишенях обмацуючи діри
І ліктями світивши, я фертиком ішов,
Бо з неба сяла Муза! Її я ленник вірний,
Ото собі розкішну вигадував любов!

Штани нінащо стерті? Та по коліно море!
Адже котигорошку лиш рими в голові.
Як зозулясті кури, сокочуть в небі зорі,
А під Чумацьким Возом — банкети дарові.

Розсівшись при дорозі, ті гомони лелію,
Роса на мене впала, а я собі хмелію,
Бо вересневий вечір — немов вино густе.

І все капарю вірші, згорнувшись у калачик.
Мов струни ліри — тіні (їх копаю, як м'ячик).
Штиблети каші просять? Ова, і це пусте!

XXIV
ГОЛОВА ФАВНА

У буйному квітучому зелі,
Немов у скриньці, золотом покритій,
Де поцілунок ніжиться в гіллі,
Гаптує фавн узори розмаїті.

Злякавшись, очі він протер давно
І квіт кусає білими зубами.
Губа, кривава, як хмільне вино,
Заходжується сміхом під гілками.

Коли ж він, наче білка, хутко зник,
Ще довго сміх його губився в листі.
То снігура, що кинувся навік,
Злякався поцілунок золотистий.

XXV
ТІ, ЩО СИДЯТЬ

Аж чорні від здуття, з кругами під очима
Стискають пальцями своє стегно вони.
І невиразна злість у них на тім'ї блима,
Неначе пліснява старезної стіни.

Химерний свій кістяк в любові до знемоги
Вони привили до скелетища стільців.
Із рахітичними прутками їхні ноги
Сплелися протягом світань і вечорів.

І завжди ці старі сплітаються з стільцями:
Чи пряжать шкіру їм сонця, чи за вікном
Слідкує їхній зір за талими снігами.
Але тремтінням жаб тремтять вони гуртом.

Сидіння лагідні до них: солома з жита
Дбайливо стелиться під крижі та стегно,
Душа старинних сонць спалахує, сповита
Вусатим колосом, де повниться зерно.

Коліна до зубів підводячи поволі,
Ті, що сидять, щосил по днищу б'ють стільців.
Їм чути, як пливуть печальні баркароли,
Як голови прибій амурний охопив.

О! Їх не змушуйте вставати! Це заглада...
Вони, немов коти побиті, зашиплять,
Повільно зводячи лопатки, — о досада! —
І настовбурчаться холоші штаненят.

Вам чути, як вони притоптують ногами,
Як лисиною об похмурі стіни б'ють.
І їхні гудзики — зіниці, що за нами
З вітальні стеження прискіпливе ведуть.

У них невидимі, зате разючі руки.
І, виділяючи, присівши, трутину,
Та впившись поглядом віддупленої суки,
Вони у вирву вас кидатимуть страшно.

Сховавши кулаки під вилоги убрання,
Вони згадають тих, хто з місця зрушив їх.
Мигдалин кетяги від рання до смеркання
Переміщаються під бородами в них.

Коли їм строгий сон опустить забороло,
Вони сидіннями заплідненими снять
І хіттю до стільців, розставлених навколо,
Що в кожному бюро помпезному стоять.

Їх заколисує чорнильне квітування,
Де комами стає опущений пилок,
Неначе бабок над ромашками кружляння.
І дрочить члена їм засохлий колосок.

XXVI
МИТНИКИ

Хто люто лається, хто каже: «Гади ниці! —
Солдати, моряки, вигнанці, відставні
Перед Чиновниками — люди незначні:
Вони ж сокирою рубають синь границі.

Із люлькою в зубах, нахабні, потайні,
Вони з собаками, як спалахнуть зірниці
І тінь оближе ліс, мов язиком телиці,
Пускають на простір веселощі страшні.

Від цих законників немає супокою,
Чортів та Фаустів ловити — мастаки.
«Що везете, старі? Розв'язуйте мішки!»

Заледве ж підійдуть до кралі молодої,
То їх добродійство напустить туману.
Чекай, злочинцю, на геєну вогняну!

XXVII
ВЕЧІРНЯ МОЛИТВА

Прекрасний херувим з руками голяра,
Я за столом сиджу, тримаючи барило.
Від пива черево та м'язи міхура
Напнулися, немов невидиме вітрило.

Як голубів послід димить межі двора,
Мене на тисячу приемних снів зморило.
І серце інколи похмуре, мов кора,
Де тьмяне золото кривавий слід лишило.

Коли ж я до пуття всі сни відтак лигну
І пива вихилю з десятків добрих штофів,
Тоді з-за столу йду до вітру за пивну.

Спокійний, мов творець кедрини та гіссопів,
Я до брунатних хмар пускаю струмину
На задоволення куща геліотропів.

XXVIII
ПАРИЗЬКА ВІЙСЬКОВА ПІСНЯ

Весна прийшла вже загалом,
Бо серед володінь природи
Тьєр і Пікар страшний погром
Показують в усій оздобі!

Які сідниці тут нагі!
Медон, Аньєр і Севр, погляньте,
Як сиплять гості дороги
Свої травневі діаманти!

У них немає ліхтарів,
Є ківери та барабани,
Шаблі й флотилія човнів,
Що вкрила озеро багряне!

Коли займається на світ,
Не спиниш їхнього юрмиська.
І в небі жовтий самоцвіт
Стрясає наші муравлиська!

Мерзотники Пікар і Тьєр,
Понищивши геліотропи,
Виводять нафтою шедевр:
І загуділи їхні тропи...

Їм панібрат Великий Трюк!
А Фавр, забрівши прямо в квіти,
Звів брови, ніби віадук,
Не перестаючи сопіти!

Велике місто аж пашить
Од ваших нафтових потоків.
Ми мусимо вам відомстити
За ваші злочини жорстокі!

І після довгого сидіння
Почує сита глитайня
Конар відчахнених падіння,
Як розпочнеться тріскотня!

XXIX
МОЇ ЛЮБІ КРИХІТКИ

Небес капустяні грядки
Скропила мжичка.
В кущах — вологі чобітки,
В траві спідничка.

Був час, що й місяць-більмоок
Світив до ранку.
Гей, обтрусіться і — в танок,
Мої поганки!

Був час, кохались ми в траві,
Як сині птиці.
Любив я вітер в голові
І їв мокриці.

В поезію, як в білий сад,
Ввела білява.
Явись, поганко, копну в зад —
За мрево слави.

Твій брильянтин нудить мені,
Поганко чорна!
Гарцюй під музику і в сні
В обіймах чорта.

Тьху, висохла моя слюна
Поміж цицьками!..
Руда поганко, п'єм до дна
Життя без тями.

Ой, любі крихітки, пора
Вас відмордасить.
Коли нема в душі добра,
Кохатись досить!

Топчіть зів'ялі почуття
Й старі перини,
Щоб знов радів я, мов дитя,
Вам, балерини.

Танцюють плечі без ключиць,
Палають ніжки.
На гузнах відблиски зірниць
У вас, потішки.

Заради вас, моїх розрад,
Жадань найгірших,
Я замагав любові чад
І безум віршів.

Ви мірадами зірок
Майнете в небо.
За всі гріхи важкий урок
Прийняти треба.

Присвітить місяць-більмоок,
Затужить трішки.
Гей, обтрусіться і — в танок,
Мої потішки!

XXX ПРИСІДАННЯ

У шлунку надвечір бридку відчувши хить,
Брат ченчик Мілотюс сідає під віконце,
Звідкіль йому мігрень, затьмарюючи світ,
Приносить сяюче, мов чан блискучий, сонце.
Він серед простирадл волочить свій живіт,

Під сірим ліжником здійнявши шарпанину,
І злазить, коліньми підперши тельбушок,
Наляканий, немов наївся нікотину:
Бо мусить ще, щосил вчепившись за горщок,
Рукою вільною задерти сорочину.

Мерзлякуватий, він хапає дрижаки,
Зібгавши пальці ніг на сонці, що зі смаком
Наліплює на скло кондитерські жовтки;
І ніс добродія, відсвічуючи лаком,
Дрижить у променях, немов поліп слизький.

При вогнищі йому скуцьорбилась правиця,
Губа відвисла, жар пашить у стегна й пах.
Погасла люлька, вже парує ногавиця.
Поволі щось таке ворухиться в кишках,
Неначе в тельбухах тріпоче й б'ється птиця.

І купа мотлоху навколо нього спить
На череві бруднім, в засаленому шматті.
Мов жаба, в темному кутку ослін стоїть.
Розняли мисники пащеки хрипкуваті.
Їх навіть уві сні тривожить апетит.

У нього в голові набито мішковини.
У передпокої тісному духота.
Він чує, як ростуть на шкірі волосини.
І часом Мілотюс ослін переверта,
Як тільки гикавки надходять із груднини.

А місяць молодий, підбившись угорі,
Габою світлою обводить контур заду.
І фантастична тінь сідає в чагарі
На сніг рожевий, що неначе мальви саду.
І ніс не зводиться з вечірньої зорі.

XXXI
СЕМІЛІТНІ ПОЕТИ

Панові П. Демені

Закривши зрештою записника свого,
Йшла Мати гордо геть, не бачачи того,
Що в голубих очах, під гулюватим лобом
Огиду син її таїв звичайним робом.
Весь день світився він слухняністю, такий
Покірливий, але сумління й дрижаки,
Здавалось, видають дворушництво в хлопчині.
У передпокої, де цвіллю вкрились стіни,
Перекривляючись, він клеїв дурня, жаж!
І розпливалися круги в його очах.
Над вечір, грюкнувши дверцятами, хлопчище
По приступцях крутих залазив на горище
Аж під затоку дня, звисаючу згори.
Знеможений, дурний, від літньої пори
Було, замкнувшись у клозетній прохолоді,
Все думав, ніздрями ворушачи відтоді.
Омитий запахом буденним, сад німий
За кам'яницею блищав під час зими.
Малюк чув шерехи коростявих кущів.
О жалосте! З дітьми оцими він дружив,
Які, потупивши свій погляд, очманілі,
Ховали пальчики від бруду почорнілі
Під лахами. Вони скидались на старих,
Ще й ідіотською була вимова в них!
За ницим співчуттям свого заставши сина,
Жахалась мати, хоч палка любов дитинна
До цього подиву горнулася надмір —
Так любо це було! Її ж лукавив зір.
В сім років він писав романи про пригоди
В пустелі, де зоря виблискує Свободи,

Ліси, сонця, яри, савани! — Він гортав
Журнал з малюнками, в якому розглядав,
Як посміхаються іспанки й італійки.
Коли ж приходила до нього ради бійки
Шалена дівчинка сусіди-трударя,
То кидало його наспід це лобуря,
Вмостившись на спині й метляючи косиці.
А він кусав її до болю за сідниці,
Бо завжди дівчинка ходила без трусів.
І, нахапавшись від неї стусанів,
Він запах шкіри ніс додому до кімнати.
Жахали геть його неділі блідувати,
Коли, намащений, за бюрком дорогим
Читав він Біблію з обрізом золотим.
І мрії поночі його гнітили в ліжку.
Він Бога не любив, одначе вперемішку
Повз нього з праці йшов у блузах люд хмурний.
І, в барабан б'ючи три рази, крикуни
Під регіт натовпу читали постанови.
Він марив луками, де запахи медові,
Злоте опушення та брижі осяйні
Ледь-ледь гойдаються, злетівши вдалині!

Оскільки тішився він темними речами,
То за надійними віконницями днями
В просяклій вогкістю кімнаті голубій
Він свій улюблений роман читав собі.
Були там і ліси, й жовтаві небокраї,
І з плоті буйний квіт у зоряному гаї,
Запаморочення, поразки, крах і жаль!
Тоді як вирував під вікнами квартал,
Йому, простертому самотньо на ряднині,
Здавалось, що вона вітрилом стала нині!

26 травня 1871

ХХХІІ ЗЛИДАРИ В СОБОРИ

Забившись поміж лав по закутках собору,
Що охолоджує їм подих, злидарі
Не зводять погляду з довершеного хору,
Що в двадцятєро горл співає тропарі.

Вдихнувши запах свіч як пахощі хлібини,
Мов биті пси, що не підводять голови,
Вони Всевишньому й патрону щохвилини
Проказують смішні та вперті молитви.

Як хочеться жінкам на лави посідати
По тижню, сповненім страждання за гріхи.
А на руках у них у дивному манатті
Аж надриваються охриплі дітлахи.

І груди в цих жінок забруднені від супу,
Благання лиш одне застигло на очах
І дивляться вони з обуренням на групу
Дівчиськ, що швендяють у зім'ятих брилях.

Надворі холод, ніч, і чоловік п'яниця.
Година промайне, і буде стільки лих!
Тим часом навкруги гугнявить, шепче й злиться
З брудними волами збіговисько старих:

Тут паралітики, каліки та причинні,
Яких ще вчора всі минали манівцем.
І молитовники обнюхують старинні
Сліпі з собакою, своїм поводитирем.

Вони своє дурне й старчаче поклоніння,
Заслинившись, весь час звертають до Христа,
Який на стелі спить, пожовклий від проміння,
Не помічаючи гріховного гурта;

Не помічаючи жебрацького лахміття —
Як схоже це на фарс, похмурий і бридкий! —
Бує молитов словесне рясноцвіття,
І тон у містики безрадісно важкий,

Коли за нефами, де сонце йде на спадок,
Засяють посмішки і збрижаться шовки,
І пані немічні з родин, де є достаток,
В святі кропильниці занурюють пучки.

1871

XXXIII
ВКРАДЕНЕ СЕРЦЕ

Ятриться смутком бідне серце,
Крізь дим плюється на корму,
На нього тиснуть люки й дверці,
Ятриться смутком бідне серце
Від слів солдатських, повних перцю,
Що тонуть в реготі й диму.
Ятриться смутком бідне серце,
Крізь дим плюється на корму.

Солдатські вибрики, чим далі,
Купають серце у багні;
Гидкий малюнок на штурвалі,
Як той, що виліз із матні;
І стогне серце у багні,
Щоб вирватись у сині далі,
Де чистота на глибині
Поглине вибрики невдалі.

О серце бідне, дай пораду,
Коли зжують вони тютюн
Й почнуть ікати до упаду,
Що далі? Серце, дай пораду!
Коли зжують вони тютюн
Й тебе примітять, як досаду,
Що далі? Серце, дай пораду,
Ось-ось зжують вони тютюн.

Травень 1871

XXXIV

ПАРИЗЬКА ОРГІЯ, АБО ПАРИЖ ЗАСЕЛЮЄТЬСЯ ЗНОВУ

Падлюки, ось Париж! Заповнюйте вокзали!
А сонце висушить вогнем легень жарких
Бульвари, що колись скривавили Вандали.
Твердиня Заходу, одне із міст святих!

Вперед! Освітять шлях вам вилиски пожежні.
Ось вам і пристані, ось і бульвари, ось
Будинки, угорі ж — і небо те безмежне,
Що від червоних бомб зірками зайнялось!

Палаці вимерлі ховайте у конури!
Вам освіжають зір зніяковілі дні.
Ось і руді стада, розпусниць гурт похмурий:
Так божеволійте ж — ви будете смішні!

Жадлива зграє сук, прагнущик парування,
Крик золотих споруд вас зве. Крадіть! Жеріть!
Ось у судомах ніч, здригаючись, зарання
Спадає на Париж. У кого дужа хіть,

Пиячте! Та коли ударять світла зливи,
Із вас здираючи ваш золотий убір,
Блюватимете ви, німі та нерухливі,
У білу далечінь утупивши свій зір?

За королеву тост! Яка сідниця в неї!
Вслухайтесь лише, як гикавки звучать!
Вслухайтесь, як сліпма вистрибують лакеї,
Старці й недоумки у ніч жахних багать!

Спаскуджені серця, о моторошні пащі,
Зубами клацайте, ви, сморідні роти!
За підлу німоту дають вам вина кращі...
Звितяжці, вам ганьба роздула животи!

Гидотні запахи вдихайте, о падлюки!
Вмочайте в трупний яд мотузку і стилет!
На тім'я владно вам свої поклавши руки:
«Загиньте в безумі!» — наказує Поет.

«Тому, що ристесь ви у жіночій лоні,
Жахаєтеся ви конвульсій, у яких
Ця жінка скільки сил душитиме в прокльоні
Ваш підлий виводок на грудях молодих.

О блазні, королі, недоумки, чинуші,
Чи для повійниці, чиє ім'я Париж,
Щось важить ваша їдь, тіла та ваші душі?
Вона вас струсить геть, розпусники! І ви ж

Завиєте, як ниць впадете наостанку,
І, гроші правлячи, зневіритесь вкрай,
Побачивши грізну червону куртизанку,
Що стисла кулаки, забувши про одчай!

Як гнівно тупала ногами ти, столице!
Як ніж тобі в нутро впивався навісний!
Коли лежала ти, ясні твої зіниці
Світились добрістю жовтавої весни!

О місто болісне, столице омертвіла,
Що груди і лице до майбуття звела,
На блідість власну ти мільярди брам відкрила,
Минувшина тебе благословить могла;

І, перевівши дух для більшого страждання,
Страшне життя ти п'єш! І чуєш ти тоді,
Як палець крижаний торка твоє кохання,
І в жилах струменять поезії бліді!

Це не погано, ні. Поезії безсилі
Вже не спинятимуть твій погляд у Майбуть,—
Очей Каріатид Вампіри не потьмили,
Де злотні сльози зір із вишини течуть!»

Хоч бридко: гвалтівник твого торкався тіла,
Хоча з усіх столиць на світі ти одна
Своїми ранами Природу засмерділа,
Поет рече тобі: «Твоя Краса ясна!»

Тобі найкращий гімн присвятять громовиці,
Гігантський вал снаги допомага тобі;
Лютує смерть, кінець близький, моя Столице!
Всі голоси з'єднай в одній хрипкій трубі;

Ну, а поет збере Низотних Душ ридання,
Воляння проклятих, Убивць жорстоких глум,
І бичуватиме Жінок вогнем кохання,
І строфи виринуть: «Оце злочинний тлум!»

— Все стало на місця: у давніх лупанарах
Ридають оргії до хрипу, як колись;
Шалений газ зі стін багряних на бульварах
Зловісно струменить в бліду небесну вись.

Травень 1871

XXXV
РУКИ ЖАННИ-МАРІ

Ні, це не руки Хуаніті!
Вони бліді, мов неживі,
Вони засмагли — серед літа
Жаркий палив їх суховій.

Чи брали руки ці причастя?
Чи звідали вони любов?
Чи поринали в любовстрастя,
Як в п'їтьму ночі,— знов і знов?

Чи спочивали на колїнах?
Чи поривались в небеса?
Чи серед торгу жар перлини
У цих долонях погасав?

Чи падали до ніг мадонни,
І благодать їм слав Господь?
Чи то лиш соком беладонни
Спалахувала їхня плоть,

Коли, прогнавши легкокрилих
Нічних комах, що п'ють нектар,
Вони крізь пальці процїдили
Проклятого труй-зілля дар?

Ох! Як знемогу їм здолати?
Як побороти млосний чар?
Над ними снів розкинув шати
Сїон? Чи, може, Хенджавар?

— Цитрин ці руки не збирали,
З богами зналися здаля,
І пелюшок вони не прали,
Не колисали немовля;

Це руки не кузин-панянок
І не фабричних робітниць,
Що їм цехів чадний серпанок
Ліг тінями на білість лиць.

І, невблаганні, як машини,
Пругкі, як лука тятива,
Вони не скривдять і дитини,—
Їх дужа плоть добром жива!

Тверда, немов багнета лезо,
Вона не гнеться, як холуй,
Вона співає «Марсельезу» —
Вона не знає алілуй!

Зате вп'ялися б вам у шиї
Ці сильні руки залюбки,
Вони б вас всіх передушили,
Нікчемні, пещені ляльки!

Цих рук закоханих долоні
Рубіном сонця опекло,
І глухо кров шугає в скроні,
Відчувши їх п'янке тепло.

Коли ж, ввібравши біль народу,
Ці Руки шерхли, як рілля,—
Їм повертали дивну вроду
Святі цілунки Бунтаря!

І розквітали смагли руки,
Жагою повнячись ущерть,
Під мітральєзні перегуки,
Коли Париж стояв на смерть!

Круг цих долонь — о любі руки,
Судилось вам спізнати й це! —
Де ще тремтять цілунків звуки,
Кайданів брязнуло кільце.

І, занімівши від розпуки,
Ми бачимо, як з-під заков,
Струмуючи на добрі руки,
Смагу із них змиває кров...

XXXVI
СЕСТРИ-ЖАЛІБНИЦІ

Юнак, чий зір горить, а бронзова засмага
Двадцятилітній стан на свій скрашає штиб,
Якого в Персії при місяці за мага,
Повитого вінком із міді прийняли б,

Нестримний, мріючи про ніжності жіночі,
Свою першою жагою гордий він.
Так молоді моря, немовби сльози ночі,
До ложа квапляться з коралів і перлин.

Юнак, набачившись мерзот на цьому світі,
Здригаючись, ніяк не спинить біль і гнів,
І в серце вражений навік, погомоніти
Він з милосердною сестрою захотів.

О Жінко, жалосте і нутрощів навале,
Ти жалібницею ніколи не була,
Хоч темний погляд твій і груди досконалі,
І лоно чарівне, де спить руда імла.

Ти непробудно спиш, і нам, сліпа й окаста,
Не допитатися обіймами свого.
Ти горнешся до нас, щоб ми тебе, грудаста,
Гойдали, о тяжка і зваблива Жаго.

Всю ненависть свою, зомління й потерпання
І все, чого колись намучилася, знов
Ти повертаєш нам, о Ноче, без вагання,
Немов щомісяця розгублюючи кров.

Як тільки жінка та вселить йому жахливість,
Хоча любов і гімн, і клич життя вона,
То Муза зелені й жагуча Справедливість
Нагрянуть, щоб його терзати, як мана.

І тиша сяєво змінятиме відтоді.
Спізнавши повністю обох Сестер тепло,
Він, тихо стогнучи, до буйної природи
Зведе по вивченню скривавлене чоло.

Але алхімію та заповітне вчення
Спротивив зранений дослідник цей хмурний.
Він чує, як його самотність мене страшенна.
Тоді вродливець без огиди до труни

Нехай повірить у загробні небиллиці
Й крізь Ночі Істини в далеку путь пливе.
І, Смерте! Хай тебе, о сестро-жалібнице,
Нутром і хворими кінцівками позве.

Червень 1871

XXXVII ШУКАЧКИ ВОШЕЙ

Як хлопчика чоло, розчесане до крові,
Благає білий рій дрімливиць нечітких,
Він поруч бачить двох сестер наготові
Та срібні нігтики їх пучечок тонких.

Мало до вікна привівши за собою,
Де квіт купається в повітрі день при дні,
Вони в його ковтун, зволожений росою,
Стромляють пальчики, спокусливі й страшні.

В їх дихання лячне вслухається дитина.
Звідтіль доноситься солодкий аромат,
Де часом з'являться сопіння або слина
Проковтнена, або бажання цілувать.

Він слухає, як б'ють сестрині чорні вії
В пахучім спокої, як пальці мимохідь
Посеред сонної дитячої стихії
Своїми нігтями маленьких чавлять гнид.

І лінощів вино заграє так у ньому,
Як у гармонії шалено дише міх.
І в ритмі пестощів на серці молодому
То гасне, то горить бажання сліз гірких.

XXXVIII

ПЕРШЕ ПРИЧАСТЯ

I

В сільських церквах царюють привиди п'їтьми,
Вони пригнічують давно мою уяву:
В дитячїм гурті піп бурчить свої псалми,
За ним слухняний гурт підхоплює відправу;
А доокруж сади біліють, як дими,
Каштанові свічки горять на славу.

Вагітна радістю пробуджена земля,
Хїть перейшла вночі в церковні мури.
Бїжить ранкова стежка в зморені поля
І млосно крутить в тихих травах шури-мури;
До сливи горнеться шипшина іздала —
Листочки там і там тремтять, немов амури.

Так повелося тут, що через сотню літ
Малюють наново й відсвіжують світлиці,—
Де цвіллю пахне й мухи полишили слід,
Звідкіль позиркують мадонни яснолиці,
Немов скликають до господи родовід
З липкого мороку столітньої темниці.

В ярмо родинне поспішають дїтваки
Роботу всю зробить і хатню, і городню,
Забувши на потилиці вагу руки,
Що ласку дарувала їм господню,
Готові пароха терпіти диваки,
Лишень не звів би гріх в диявольську безодню.

За щó святковий день їм спом'янути варт?
Новий костюм, наїдки, квіти пречудові,
Дітей з портрета надихає Бонапарт;
В старих іконах скільки святості й любові,
Що в колі благосних Іосифів і Март
Зростають дітки боговірні і здорові.

Дівчата ревно учащують в Божий храм —
Радіють, що курвами зве їх парубота.
А хлопці — до корчми, забувши стид і страм,
В матюк і в зілля кляте умокають рота,
Де звично багачів під п'яний тарарам
Крутим слівцем згадать убогому охота.

Малюнки сам кюре сортує для дівчат,
Покаже завтра їм, вчинивши службу Божу.
А поки він в саду почути пісню рад
І підхопить мелодію, всім тим пригожу,
Хто ходить неспроста у надвечірній сад;
— Ніч, як пірат, веде в спокусу зловорожу!..

II

Увага отча зупинилась неспроста
На дівчинці, в чиїх очах жило нещастя,
І він в ту ж мить подумав: «Саме та,
Яку обрав Господь для першого причастя».
В її очах бриніла небесна чистота,
А серце пароха стискалось часто-часто.

III

Напередодні свят лежить вона в постелі,
Тремтить в гарячці. Вечір, повний смутку вщерть.
В гарячці молиться. І думи невеселі
До Бога звернені: «Невже надходить смерть?»

Вона любов зове шляхами неземними,
Душею спраглою злітає до небес,
Її, святу, беруть на крила херувими
І до Христа несуть, що тільки-но воскрес.

Всеволодний Адонай!.. Латинського звучання
Втішають слух слова, як райський водограй.
На білім полотні її святі страждання
Спливуть, мов сонця кров, за синій небокрай.

Вертається назад з небесного полону
В ім'я земних дівчат, що вічно молоді,
Що знані споконвік, Володарко Сіону,
Як пелюстки лілей в неторканій воді.

IV

Спадає пелена. Жагуча зваба плоті —
І Діва Пресвята стає така, як всі.
Тьмяніють образі і ризи в позолоті,
А тіло — золоте! — в оголеній красі.

В п'янкх передчуттях дівоча цнота гине,
Зникає рятівний дівочий переляк,
Аж поки не спадуть блаженські одежини,
Що наготу Христа ховали хтозна-як.

Подушка аж пашить, тамуючи ридання,
Але жага хотінь долає страм і страх.
Горять зірки вночі продовженням жадання,
В зірках горить жага, як в збуджених очах.

Дівча нездужає, вже й дихати не годне,
Жадання мучить, згага й поготів...
Ой, крізь вікно тече повітря прохолодне
І студить губи, і торкається сосків.

V

Вона прокинулась опівночі. Крізь штору
В кімнату місяць заглядав. Світліла мла.
Химерне видиво прийшло в уяву хвору,
Червоним зблиснуло — і з носа кров пішла.

В пориві праведному, тілом непорочна,
Вона пройнялася любов'ю до Христа,
Відчула чистим серцем, як нестерпно хоче
Ніч трепетну й жагучу цілувать в уста;

Пить ніч палку, пить ніч незриму, як Мадонна,
Спізнати сором і п'янку красу утіх,—
Хай в небо відлетить її любов бездонна,
Хай в землю перейдуть її гординя й гріх!..

Себе готова в жертву принести, дівчисько,
Вона ступає в двір із свічкою в руках,
Під шворками в білизні голівку хилить низько,
Перед примарами проймає душу страх.

VI

Передвесільну ніч проводить наречена
В смердючій нужнику із свічкою в руках.
До неї хтиво підглядає, як нікчема,
Нахабний місяць крізь плющем пробитий дах.

Тремтить огонь, мов серце, в чорнім тілі ночі,
Згасає свічка серед випарів двора.
До неї зорі з неба котяться охоче —
І світиться в даху хирлявому діра.

.....

VII

Хто здатен висловить приниження й образи,
Що йдуть від панотців, природжених падлюк,
І нищать плоть земну скоріше від прокази,
І душу за життя ввергають в пекло мук?

.....

VIII

Настане ранок, і відступить істерія,
Коли вона в коханні вигорить до дна
З мужчиною палким, кому щораз Марія
Потрібна не свята й потрібна не одна.

Вона отямиться: «Ніщо мені не миле!
Гидка у тебе плоть, твій рот і очі — тля!
Свій спокій віднайду в глибокім сні могили,
Де сором мертвяків хранить сира земля.

Мене ошукано Христовими вустами,
Поганьблено красу і вроду молоду.
Волосся і лице лобзав ти донестями,
Я не пручалася й раділа на біду.

Для мене — плач душі, для тебе — забаганка,
Мужчині не збагнуть гіркий жіночий гріх;
Коли в тобі живуть рабиня і коханка,
Ти врешті проклянеш жагучий шквал утіх.

Пропала чистота від першого причастя,
Скорбота пойняла терпкі мої вуста.
Я не змогла знайти в палких обіймах щастя,
Осквернена тоді лобзаннями Христа».

ІХ

Душі намученій судилося до скону
Тягар його проклять нести усе життя
І вірити в любов, в ненависну ікону,
Яка отруює бурхливі почуття.

Ісусе! Вічно ти жіночу кривдиш долю,
Караєш ти жінок і заганяєш в тлін.
Вони лиш моляться і, не відчувши болю,
Тобі поклони б'ють і не встають з колін.

XXXIX

ПРАВЕДНИК

Фрагмент

Смеркало. Праведник, неначе в землю вритий,
Здіймався на ногах дебелих; я спітнів,
Питав: «Ти хочеш зрїть, як мчать метеорити?
Чом став і дивишся в безмежжя тих світів,
Де зорі міняться, як молоко розлите?»

О Праведнику, глянь, глянь на цей фарс нічний,
Молитву прошепчи. Нам дах здобути треба!
Під плащаницею кривися і кляни;
Але якщо блукач постукає до тебе,
Скажи: «Йди, брате, геть, каліка я жакхний!»

І Праведник стояв у синююватих тінях,
Де мертве сонце в тьмі змаліло нанівець:
«Отож продай свої мозблі на колінах,
Прочанине святий! Армарики співець
І плакальник маслин! Май жалість до невинних!»

Пустельнику, твоя скрізь знана борода,—
Розкайся і відпий із чашечки тремкої!
Величчя і добро, любов і сліпота,—
Дурний, паскудніший від суки ти бридкої!
Я той, який повстав, і той, який стражда!

До кольок в животі ридаю, о здурілий,
І весело з твого прощення я сміюсь!
Я — проклятий, хмільний, блідий та знавіснілий,—
Цього ти захотів? Не хочу я чомусь.
Але лягай і спи! Цей сон мені не милий.

І ось, Пустельнику, ти знову тут! Мовчи!
Це правда, ніжний ти, і розум твій дримає,
Сопеш, як гурт китів, і пирхаєш вночі,
Картаєш сам себе за те, чого й немає,
І по своїй душі заводиш знов плачі!

Ти — Боже око! Ні, ти — боягуз! І стопи
Божественні мене хай топчуть без вагань!
У тебе в гнидах чуб, їх повно до хвороби!
Сократи і Христи, Святі й Блаженні, твань!
Ви перед Проклятим схиліться для шаноби!»

Ось так я на землі волав у ніч німу
В гарячці тих видінь серед ясного змроку.
Я звів своє чоло: той привид втік у тьму,
Понісши з вуст моїх іронію жорстоку...
— До Проклятого мчить, вітри! Скажіть йому,

Що біля цих колон блакитних самотою
Я слухатиму вас на дні хисткої тьми,
Поки всесвітній лад, мов сяйною рікою,
Пливе по небесах, безсонний та німий,
І зорі неводом волочить за собою!

О, хай він далі йде! Пов'язкою неслави
Він горло замотав, лице перекосив,
Їдкий, як цукор, що попав на зуб дуплавий;
Такий, як сука, що від зграї лютих псів
Тікає і свій бік зализує кривавий.

Про поступ хай рече, про милосердя й про...
І мимрить хай бридку китайщину, як зайти,
Як ті недоумки,— на них ганьби тавро! —
Співа, як гурт дітей... О Праведники, знайте,
Ми ще нагідимо в гранітне вам нутро!

Липень 1871

ЩО ПОЕТОВІ КАЖУТЬ ПРО КВІТИ

Панові Теодору де Банвілю

I

Буває: в п'ятьмі голубій,
Над морем трепетних топазів
Збунтують раптом у тобі
Лілеї, о клістир екстазів!

Епоха Саго! К бісу лінь,
Трудіться, Злаки та Мімози!
Лілея ж п'є гидотну синь
Побожної твоєї Прози!

— Лілею виплекав Кердрель;
Сонетові мине піввіку;
Дістав Лілею Менестрель,
Квіт Амаранту та Гвоздику!

Лілеї милі! Де ви є?
Немов рукава Грішниць білі,
Віршарство скрасивши твоє,
Колишуться, напівзомлілі!

У лазні митися ти став:
Твою сорочку, свій набуток,
Ранковий вітерець нап'яв
Над кодлом нищих Незабудок!

Любов дала твоїй яві
Бузкові цвітки-гріховодки,
Та ще Фіалки лісові,
Чорнявих Німф плювки солодкі!..

II

Співці, коли б ви здобули
Троянд розкішно-кучерявих,
Повитих лаврами хвали,
Розбухлих в тисячних октавах!

Банвіль би пелюстки, як сніг,
Розсипав, закрутив високо;
Байдуже до читання книг,
Чужинцю заліпив би око!

Серед гаїв і луговин —
Майстрове мирних фотографій!
О розмаїття всіх рослин,
Мов корків не в одній карафі!

Французькі квіти, як на гріх,
Смішні, лихі, сухотні, хирі,
І суне такса поміж них
У сутінковому сумирі.

Не мальовидел трафарет,
Де Соняшник чи Лотос синій,—
Ясний естамп, святий сюжет
Якійсь причасниці невинній!

Уклавсь Ашоки хвальний спів
В строфу вікна, де панну видко;
Найяскравіший з мотилів
Іспорожнивсь на Маргаритку.

Бордюр, басон — старі, як світ!
Рослинні сухарі! Ясніє
Салонів давніх гожий квіт!
— Хрущі, а не гримучі змії!

Рослинних немовлят плачі,
Гранвілем ведених на схили,
Щоб, молоко яскрінь ллючи,
Лихі світила їх живили!

Сопілки ваші, далебі,—
Глюкоза, чисті емпіреї!
— Солодкі груші на вербі,
Бузок, Троянди та Лілеї!

III

Мисливцю білий, з-під п'яти
Твоєї рветься сполох М'яти:
Повідай, чи не мав би ти
Ботаніку хоч трохи знати?

Ти ж плутаєш, куди не кинь,
Із коником — ефемериду,
Із золотом Ріо — Рейну синь,
З норвезьким берегом — Флориду;

Бо, дорогий, Мистецтва Дар
Не в тому — вір мені, їй-право! —
Щоб Евкаліпт прийняв тягар
Гексаметричного удава;

Червоне дерево тоді,
По наших і чужих Гвіанах,
Служило б мавпячій орді
Та маячні ліан захланних!

— Чи варті квіти Повитиць,
Лілея, Розмарин тим паче —
Посліду океанських птиць?
Сльози, якою свічка плаче?

— Я все сказав, що захотів!
А ти в бамбуковій хатині,
Замкнувшись у темноті,—
Геть витоптав би всі цвітіння,

Достойні бистрих рік Уз
Екстравагантних хвиль! Резони?
— Поете! Всяк резон у нас,—
Затям,— смішний і безпardonний!..

IV

Про пампу не розповідай,
Одчайних заколотів повну,—
А про нечуваний врожай!
І про тютюн! І про бавовну!

Скажи-но, дублене чоло,
Яку собі призначив ренту
Веласкес! Як на те пішло —
Спаскудь затоку у Сорренто,

Де білі Лебеді пливуть;
Яви в строфічних первовзорах,
Як люті хвилі й гідри б'ють
По мангліях чи ризофорах!

Катрен жени в кривавий ліс,
Оповідай людському тлуму
Про грудоперих рибок блиск,
Про білий цукор і про гуму!

Шпилів тропічних білині
Ти дай пояснення у вірші:
Це лід? Плодючість комашні?
Лишайники щонайдрібніші?

Якби ж, Мисливцю, ти знайшов
Марену: колір дасть червоний!
Життя Природі вернуть знов
Армійські наші панталони!

Знайди в лісах — зроби нам честь,—
Квітки, мов звірі головасті:
На темну буйволячу шерсть
Хай золоті спливають масті!

Знайди-но чаші, що стоять
Посеред лук, де пух срібліє:
Там яйця вогняні киплять
Серед ефірної олії!

Знайди-но стебел бур'янів,
Щоб десять віслюків спосібних
З них накрутили мотузів!
Знайди Квіток кріслоподібних!

Знайди-но в жилах чорних руд
Славетний квіт, сливе камінний:
Мигдалевидний ізумруд
Для зав'язі та серцевини!

Ти нам, Штукарю, не філей
Неси на блюдах із вермелю —
Рагу з сиропами Лілей,
Щоб згризли альфенід тареля!

V

Нам скажуть, що крадій Амур
Відпущеннями поживився;
Та ні Ренан, ні котик Мурр
Не вздріли Голубого Тирса!

Навчай-но гри серед гризот,
І дай вдихнути істерії,
І наверни нас до чеснот,
Чистіших, ніж сльоза Марії...

Гендляр! Провидець! Крамарчук!
Рожева, біла бризне Рима —
Немов пролитий каучук,
Мов натрій, спалахнувши, блима!

Кумеднику, з Поєм твоїх,—
Діоптрик барвно-розмаїтих,—
Хай ринуть електрорοї
Метеликів і дивні квіти!

Пекельну привітай добу!
Стовпи телеграфічні нині
Під ліри дротяну гудьбу
Краси твоїй достарчать спині!

Отож римує найкращу з тем:
Про гандж картоплі молодοї.
— А хочеш стрункості поем,
Геть вивпнених таїною,

Щο їх читає від Трег'є
До Сурінаму вся планета,
Купуй томини мсьє Фіг'є —
З малюнками! — у мсьє Ашетта!

14 липня 1871 р.

XLI

П'ЯНИЙ КОРАБЕЛЬ

За течією Рік байдужим плином гнаний,
Я не залежав більш од гурту моряків:
Зробили з них мішень крикливі Індіани,
Прибивши цвяхами до барвних стояків.

На вантажі свої я не звертав уваги,—
Чи хліб фламандський віз, чи з Англії сукно,
І, ледь урвався крик матроської ватаги,
Я вирушив туди, куди хотів давно.

Скажено хлюпали припливи океанські,
А я, колись глухий, як мозок дівтори,
Все за водою плив! І заколот гігантський
Зняли Півострови, простори і вітри.

Моє пробудження благословили шквали.
Мов корок, танцював я на морських валах,
Що їх візничими утоплених прозвали,
І десять діб вогнів не бачив по ночах.

В сосновий корпус мій текла вода зелена,—
Солодка, як малим кислечний сік, вона,
Відкинувши убік і якір, і демено,
Блювоту вимила та плями від вина.

В настої зорянім, в Морській Поемі милій
Я плавав і ковтав зелену синь тоді,
Як мрець замислений вигулькує з-під хвилі,
Неначе тьмяний знак занурення в воді;

Там, раптом синяві підфарбувавши вири,
Повільні ритми й шал у днину осяйну,
П'янкіші од вина, потужніші за ліри,
Витворюють гірку любовну рябизну!

Я блискавицями роздерте небо знаю,
Прибої, течії, смеркання голубі,
Світанки, збуджені, мов голубині зграї,
І те, що може лиш примаритись тобі.

Я сонце споглядав у пострахах містичних,
Що зблисло згустками фіалкових промінь;
Буруни злі, немов актори драм античних,
Віконничний свій дрозд котили в далечінь.

Я снів і бачив сніг серед ночей зелених,
Цілунок на очах морів, і гладь ясну,
І соків круговерть, хмільних і незбагнених,
Співочих фосфорів пробудження від сну!

Розлючені вали в звіриній істерії,
Що брали штурмом риф, уповні бачив я,
Не знаючи, що блиск од сяйних ніг Марії
Утихомирює захекані моря.

На берегах Флорид мені траплялось зріти
Квітки, подібні до пантерячих зіниць!
Мов сяйні віжки, сніп веселок розмаїтий
До лазурових стад стремів на повну міць!

Я бачив, як шумлять драговини та верші,
Де в комишах гниє морський Левіафан!
Як падають у штиль гігантські хвилі перші,
Як даль врізається в бездонний океан!

Льодовики, сонця, і небеса, й заграви!
Гидотні обмілі серед рудих заток,
Куди обліплені комахами удави
Падуть у смороді з покручених гілок!

Хотів би показати я гомінкій малечі
Співоцих риб, дорад, що блискотять між хвиль.
І піна вквітчана мої гойдала втечі,
І вітер додавав мені не раз зусиль.

А море — мученик у безбережнім світі —
Мене підносило на схлипах злих своїх,
Воно несло мені свої тінисті квіти,
А я, мов дівчина навколішках, затих...

І, взявшись на своїх бортах гойдати
Їх чвари та послід, я, майже острівець,
Ледь задкував, коли в мої тонкі канати,
Шукаючи нічліг, чіплявся пухлий мрець!

Під гривою заток я — корабель пропачий, —
Закинутий у вись етерну без птахів,
Звідкіль ні монітор, ні парусник найкращий
Не вирвуть острова, що від води сп'янів;

Я, що в бузковій млі повільно так пролазив,
Довбаючи, як мур, червоний небокрай,
Де видно — о нектар солодких віршомазів! —
Небесні сопляки та сонячний лишай;

Я, весь плямований вогнистою дугою,
Що мчав і гнав ескорт із коників морських
(Ультрамаринове склепіння наді мною
Валилось, плавлячись у вирвах вогняних),

Я, жахом пройнятий, бо округ потойбічний
Тремтів од ревища Мальштремів та Биків,
Ясних застиглостей вивідувач одвічний,—
Я за Європою прадавньою тужив!

Архіпелаги зір та острови незнані
Я зрив, де небеса відкриті для плавців:
— В такі-от ночі ти дримаєш у вигнанні,
О зграє злотих птиць, Снаго прийдешніх днів?

Доволі плакав я! Жорстокі всі світання,
Гіркі усі сонця й пекельний молодик;
Заціпило мені від лютого кохання.
Нехай тріщить мій кіль! Поринути в потік!

За європейською сумуючи водою,
Холодну та брудну калюжу бачу я,
Де вутлий корабель, як мотиля весною,
Пускає в присмерку засмучене хлоп'я.

І я, купаючись у ваших млостях, хвилі,
Не можу більше йти в кільватері купців,
Під оком злих мостів я пропливать не в силі,
Ані збивать пиху з вогнів і прапорів.

XLII ГОЛОСІВКИ

А чорне, біле Е, червоне І, зелене
У, синє О,— про вас я нині б розповів:
А — чорний мух корсет, довкола смітників
Кружляння їх прудке, дзижчання тороплене;

Е — шатра в білій млі, списи льодовиків,
Ранкових випарів тремтіння незбагненне;
І — пурпур, крові струм, прекрасних уст шалене,
Сп'яніле каяття або нестримний гнів;

У — жмури на морях божественно-глибокі,
І спокій пасовищ, і зморщок мудрий спокій —
Печать присвячених алхімії ночей;

О — неземна Сурма, де скрито скрегіт гострий,
Мовчання Янголів, Світів безмовний простір,
Омега, блиск його фіалкових Очей.

XLIII

Рожево плакала зірниця в серці вух,
Брунатно розцвіла на персах хлань бездонна,
І біло прокотивсь по спині виднокруг,
І чорно Чоловік припав тобі до лона.

XLIV
ВОРОННЯ

О Боже, як поля вже білі,
Коли по селах неживих
Спів довгих молитов затих,
На краєвиди омертвілі
Зганяй з великих хмар усіх
Ласкавих воронів своїх.

Птахи, горлаті до нестями,
Ген гнізда гинуть од вітрів!
Уздовж пожовклих берегів,
На шлях, обставлений хрестами,
На урвища, на рівчаки
Злітайтеся віддалеки!

І над полями, скрізь і всюди,
Де вояки вчорашні сплять,
Беріться знову кружелять,
Щоб знов замислилися люди!
Щоночі каркай і щодня,
Похмуре чорне вороння!

Але, святі, у вітті дуба
(То щогла вечорів п'янкх)
Лишіть вільшанок весняних
Для тих, кого велика згуба
У лісі, звідки не втекти,
У землю змусила лягти.

ОСТАННІ ВІРШІ (1872)

I

СПОГАД

I

Вода іскриться, як в сльозах дитячі очі,
Тіла жіночі атакують білизнаю;
В шовках знамен юрма, в лілях під стіною
Засліплюють на чатах діви непорочні;

Забави янголів...— Ні... золота лавина:
Залиті сонцем руки, рухи, мокрі трави;
І синя тінь моста під небом величавим
Прикрила пагорби, як ширма невловима.

II

О, ці паруючі в крапах сонця плити!
Вода, що золотом притомленим плюскоче,
І верби, ніби сукні вицвілі дівочі,
В яких весілля птиць дзвенять несамовито.

Жовтава, як повіка, за луїдор чистіша,
Лілея світиться, — це друг, моя дружина, —
До люстра ревнощів позиркує, причинна,
Зате в обіймах сонця опиниться скоріше.

III

Мадам тримається занадто прямо — й квіти
Витоптує, йдучи спогорда ближнім полем,

Де труд синам її віддячив сивим бодем,
Де причаїлись в зелені квітучій діти

Й читають книжку, до чудних пригод охочі;
На жаль, він зник, як зграя янголів, за гори.
Жона — за ним чимдуж, її лице прозоре
І прохолодне. Муж подався світ за очі.

IV

Скорботні руки трав, пожухлі і безсилі!
Квітневий місяць тоне у святому лоні.
Покинуті човни, прекрасні й безборонні,
В серпневі вечори примножать запах гнилі.

О, як той плач тремтить край замкової вежі!
Тремтять верхи тополь, без вітру бездиханні.
Рибалка на човні завмер у сподіванні
Уздріти полиск вод чи рух на узбережжі.

V

Забава хмурих вод чи безталань напасті
— І човен причаївся, і сили недолугі! —
Ні першу квітку взять, ні взяти квітку другу,
Ні жовту, ні оту, як води попелясті.

В пилюці верби сплять, мов крилля соколине,
Немає в чагарях ні квітки, ні бутона.
Човен на ланцюгу — не плине і не тоне,
Але ж які внизу засмоктують глибини!

II

* * *

О серцю, що для нас кривава й вогняна
Габа, і шерехи убивств і веремій,
І пекло, що своїм риданням поглина
Закон і лад, і над руїнами борвій,

І мста? Ніщо!.. Все ж нам потрібні мста й прокльон.
Сенати, королі, буржуї, пропадять!
І геть історію, порядок, владу й гніт.
Це наше все. Кров! Кров! І золотий вогонь!

Все віддамо для мсти, терору та війни,
Мій розуме! Якщо ми обпеклися: зась
Таким республікам! Імперій, чужини,
Колонізаторів і військ доволі з нас!

Хто вихори вогню роздмухає кругом?
Що? Ми та ті, кого тепер звемо братами?
До нас, романтики! Вдоволені, ми з вами
Не матимемо як займатися трудом.

Європа, Азія, Америка — все згинь!
Караючи, змете похід наш маршовий
Міста і села! Нас чекатиме загин!
Вулкани вибухнуть. І Океан німий...

О друзі! Чорні ці незнаємі напевно
Брати нам! Кроком руш! Вперед! Туди, де бунт!
О лихо, трепет свій відчув я, земле древня!
На мене і на вас обвалюється ґрунт!

Даремно! Я ще тут, я завжди буду тут!

III

МІШЕЛЬ І ХРИСТИНА

От чортівня! Втікає сонце окаянне,
Вступає чорна тінь в його ясні сліди.
Гроза крізь верболіз пре на старі майдани,
Рокоче грізно брук потоками води.

Сто білих агнеців, як вої ідилічні,
Над акведуками біжать в поля, в ліси,
Біжать із вереском над вересом одвічним,
Покриті полум'ям шаленої грози.

Кудлатий пес і пастор в сірім балахоні,
В пітьмі настрахані вогнями блискавиць,
Метаються з отарою по оболоні,
Готові впасти перед небом ниць.

Я тут, мій Боже! А душа в твоїй оселі,
Вона між хмар пройшла в небесну оболонь,
Сама злетіла на вогненній каруселі,
Немовби рейками промчала сто Солонь.

Ось тисяча вовків, і скільки ж зерен диких
Посадить в день грози черниця молода.
В старій Європі збурить тупоти і крики,
Поб'є зелену прорість не одна орда.

Коли проллється місяць на розлогі ланди,
Коли копита вдарять по сипких пісках,
Під чорним небом знову бризнуть кров'ю банди
І знов посіють, як пісок, тваринний страх.

Чи я діждусь тих днів, ясних і барвінкових,
Коли побачу рай закоханих сердець?
Лежить ягня пасхальне біля ніг Христових,
Мішель з Христиною,— ідилії кінець.

IV СЛЬОЗА

Оподаль від птахів, черід, селянок,
В оточенні ліщинових кущів,
Які надвечір оповив серпанок,
Присівши серед вересу, я пив.

То що ж я пив на березі Уази,
Що міг я з фляги плоскої тягти?
Нахмурились небосхил, замовкли в'язи.
Пив потогонний сік я золотий.

Я вивіскою шинку став лихою.
Відтак на небо надійшла гроза.
Були посеред ночі голубої
Стовпи, озера, чорний край, вокзал.

Пісок таки наситився водою.
І град в калюжі падав із хмарин.
Хіба ж мене не розбирала спрага,
Мов шукача скарбів або перлин?

Травень 1872

ЧОРНОСМОРОДИННА РІКА

Тече Чорносмородинна ріка
Незнано по долині.
А понад нею галич гомінка,
Як згуки янголіні.
І з шумом у верхів'я сосняка
Пірнає вітровіння.

Усе біжить, а з ним і таїна
Відвіданих фортець,
І давніх сіл, і парків долина,
Й чутно насамкінець,
Як вщухла рицарська війна.
Але цілющий вітерець!

Нехай у просвіт гляне пішохід:
Хоробрим стане він.
Ласкаві ворони, яких шле вслід
Господь з усіх сторін,
Хмільну та хитру глитайню женить,
Солдати височин!

Травень 1872

VI

КОМЕДІЯ СПРАГИ

1. Предки

Ми — твої предки, рідня
До судного дня.

Грає в барилах вино,
Сонцем нічним пашить.
Богом тобі дано
Хміль прохолодний пить.
Збурює сили з глибин
Спраглий вина ковток.

Я.— Я віднайду спочин
В хвилях дикунських річок.

Ми — твої предки, діди,—
Верби, поглянь, край води —
Замку сторожа стоїть!
Ступи за вологу стіну
І там, у льохах столить,
Корчагу знайдеш не одну.

Я.— Ступлю за фортечний рів —
Піду напувать корів.

Ми твої предки, рідня,
Налий серед білого дня
Наливок із наших сулій!
Там кава, там кожну мить
Чайник для тебе кипить,

Тобі — щонайліпший напій,
Із букетами квітів ми
До тебе йдемо із п'їтьми.

Я.— Все б осушив до дна —
Як сатана.

2. Привид

Нумо, вічні Ундини,
Збурте сині глибини,
Венеро, сестро блакиті,
Яви свої форми налиті!

В норвезьких снігах євреї,
Тримайтесь дороги своєї,
Далеких країв вигнанці,
Море малюйте вранці!

Я.— Не хочу хмільних напоїв,
Не спрагну чар-зілля в чарі.
Скільки б чудес не накоїв,
Лише на дорогу примарі.

Отямся ж, о батьку хрещений
Тієї страшної спраги,
Що смокче, як гідра, з мене
І душу, і решти відваги.

3. Приятелі

Глянь, хвилі-відчайдухи
Женуть вино на пляж.
Глянь, мчать струмки сивухи,
Гірський розмивши кряж.

Ми, друзі, не промажем —
Потрафим в нашу ціль!

Я.— Доволі цих пейзажів!
І, врешті, що є хміль?
Врятуюсь від загулу
І від земних щедрот,
Набравши в рот намулу
Поміж старих колод.

4. Мрія злидаря

Колись я проберусь
В містечко старовинне,
Знайду пивничку винну
І тихо там нап'юсь,
І в тишині загину.

А збудуся недуг
Й побуду грошенята,
Подамся мандрувати.
Ген-ген за виднокруг
Поманить доля клята.
— Ех! Мрія злидаря
Лиш додає осмути.
Ніколи не прибути
Мені до корчмаря
В зелений світ забутий.

5. Підсумок

І голуби, причаєні в полях,
І звірина, що в глупу ніч біжить,
Птах водяний і тихий свійський птах,
Метелик теж — всіх мучить спрага пить.

Розтанути б в захмарній даліні...
— О, щастя прохолодної краси! —
В росі фіалок зникнуть навесні,
Коли зоря зволожує ліси.

VII
СВІТАНКОВА ДОБРА ДУМКА

О четвертій влітку — благодать!
Ще продовжується сон кохання,
Видихає на гаї світання
Пахощі вечірніх свят.

Де сіяє сонце Гесперід,
На величній гомінкій будові
Вже заметушивсь теслярський рід,
Засукавши рукави байкові.

Теслярі у моховій пустелі
Зводять пишні вигини склепінь,
Де всміхнуться розкішшю оселі
У фальшиву далечинь.

О Венеро! Для Робітників,
Підданих владики Вавілону,
Любих кинь своїх чоловіків,
Що в душі несуть корону.

О Владарко Пастухів!
Дай вина хильнути теслям гідним,
Щоб вони не вибились із сил,
Доки в море не ввійдуть опівдні.

Травень 1872

СВЯТА ТЕРПІННЯ

VIII (1)

ТРАВНЕВІ СТРІЧКИ

Мисливський слабосилий крик
Затих на світлих вітах лип.
Одначе голосні хорали
В кущах смородини лунали.
Хай в наших жилах кров регоче.
Ген в'ються виноградні лози.
А небо гарне — наче ангел.
Блакить із хвилию злилася.
Виходжу. І впаду на землю,
Якщо мене поранить промінь.

Терпіти й нудитися світом —
Це просто. Геть мої негоди!
Нехай мене трагічне літо
Прив'яже до візка фортуни.
Хай завдяки тобі, Природо,
Я згину — не такий самотній! —
Щоб Пастухи по всьому світі,
Хоч як це дивно, не вмирили.
Нехай мене літа обсядуть.
Тобі, Природо, підкоряю
І голод, і свою всю спрагу.
Дай пити й нагодуй, будь ласка.
Мене ніщо не спокушає.
Батькам так краще, аніж сонцю.
Ніщо мені вже не потрібне.
Хай тільки звільниться недоля.

Травень 1872

ІХ (2)
ПІСНЯ З НАЙВИЩОЇ ВЕЖІ

Бездіяльна юність
Випала мені.
Через власну чуйність
Я розтринькав дні.
Тож нехай я знову
Житиму любов'ю!

І поклав я: годі!
Просто щезну з віч,
А про насолоди
Не вестиму й річ.
Хай щастить віднині
Гордій самотині!

І не знаю доки
Я терпів один.
Муки та неспокій
Злинули, як дим.
А від спраги в мене
Почорніли вени.

Так бур'ян на Луці,
Вкритій забуттям,
Духмяніє, буцім
Кадить фіміам
Під гучне гудіння
Грязного створіння.

Змучилась настільки
Та душа, що схожа

З образу, та й тільки,
Наче Матір Божа.
Чи ж усю надію
Мати на Марію?

Бездіяльна юність
Випала мені.
Через власну чуйність
Я розтринькав дні.
Тож нехай я знову
Житиму любов'ю!

Травень 1872

Х (3)
ВІЧНІСТЬ

Я знайшов, знайшов!
Що? Вічну Жизнь.
 Це моря шовк
 І сонця бризь.

Тож держись завіту,
Вічная душе,
Хоть ніч без привіту
 І день пече.

Далі від кагалу,
Від змагань загалу,—
До всіх мет мети
 Лети, лети...

І не буде *паки*,
І не треба *даждь*.
Лиш наука-мука,
Океан страждань.

Царства не благать
В бархаті багать,
Твій, душе, алмаз —
То великий Мус.

Я знайшов, знайшов!
— Що? — Вічну Жизнь.
 Це моря шовк
 І сонця бризь.

Травень 1872

ХІ (4)
ЗОЛОТИЙ ВІК

Один з голосищ
(Таки ж янголиний):
— Про мене йде річ,—
Мужнів щогодини.

Ця сила питань,
Пустивши галуззя,
Скінчиться, затям,
Пияцтвом, безглуздям.

Тож визнай легку
Веселу цю вежу,
Доступну очам...
Я з ним і співаю.

Тож визнай легку
Веселу цю вежу.
Це, флоро, лиш хвиля.
Твоя це родина.

Один з голосищ
(Якраз янголиний!):
— Про мене йде річ,—
Мужнів щогодини.

Співав в унісон
Він з подихом скоро:
Німецький мав тон,
Але був бадьорий.

Що грішний наш світ,
Не слід дивуватись.
Живи! Хай горить
Похмуре нещастя!

Ви світлі такі,
Похмурі палати!
З яких ти Віків,
Природо багата
Великого брата?

Я також зняв спів:
Хай хор голосів
Хоча й сиротливий
Мені славоспів
Виводить цнотливий.

Червень 1872

ХІІ МОЛОДЕ ПОДРУЖЖЯ

Бракує місця: скрині й сундуки!
З кімнати видно небо темно-синє.
Надворі в'ється хвилівник по стінах,
Де світять яснами домовики.

А натворила це нечиста сила:
Ці витрати й даремний цей бедлам.
Це африканська фея, що лишила
Шовковицю і сіті тут і там.

Хрещені деякі, йдучи нервозно
До мисників стежинами промінь,
Ховаються! Подружжя несерйозно
Відсутнє, і немає жодних змін.

Тут вітер тільки й дурить молодого,
Коли того немає — день при дні.
Погані навіть духи водяні
Ширяють під склепіннями алькова.

Вночі медовий місяць, вірний друг!
Зірве їм посмішку зненацька і блакить
Наповне тисячею мідних смуг.
А потім злий пацюк ще прибіжить.

Як по вечерні спалахне урочій
Мандрівний вогник блідуватий,
О Віфлеєма білі поторочі,
Чаруйте скорше синь у їхній хаті!

27 червня 1872

ХІІІ БРЮССЕЛЬ

Газони амарантів, ніби чари,
Ведуть в палац Юпітера... Це Ти
Проклав сюди невидимі мости,
Щоб тут сяла голуби́нь Сахари.

Троянди і ліани в колі сосен
Тут розмовляють без химерних слів.
Вдовина клітка!.. І пташиний спів —
«Фіть-фіть, тьох-тьох!» — видзвонює
під сонцем.

Спокійні вікна, давні неспокі́ї
В любові незабутих поколінь.
Ген у трояндах на балконі тінь
Джульєтти, що вертається в покої.

Джульєтта, ніби відзвук Генрієтти,
Чарівного куточка в лоні гір,
Як у саду, що виріс аж до зір,
Де синій чорт гримкоче в кастаньєти.

Зелена лавка, бренькоти гітари
І спів ірландки про грозований рай,
А далі кухня, далі волі край,
У клітці пташка і буденні чвари.

Вікно у герцога не відає смеркання,
Все світиться, як розум, що не спить.
Ковток отрути... І спинилась мить...
Красиво так, що виберем мовчання.

Бульвар без руху. Тиша спозаранку,
Що приховала гордощі і страм
Комедій давніх і новітніх драм...
Знов оберем від захвату мовчанку.

XIV

Вона алмея, так?.. Як засвітає світ,
Поникне знов вона, немов відквітлий цвіт...
На лоні пишному, де можна чути зрання,
Як місто почина своє бучне буяння!

Це дух захоплює! Але й потрібне, звісно,
Самій рибалчисі та ще й піратській пісні,
Бо щиро вірили вмираючі прибої
В реальність свят нічних серед води ясної!

Липень 1872

XV
ГОЛОДИНИ

Голоде мій, Анно,
На осла негайно!

Тільки й є у мене смак
До землі й до залізяк.
Камінь, вугіль — то ж то сить,
Ще й повітрям закусить!

Звукопіллям
 Ти, мій голоде, крутись,
Тиць-тиць
 Між отруйних повитиць...

Іж, троци бруківку злеглу,
Престару церковну цеглу
І потопові сини —
Хліб долинний, валуни!

Голод мій — бадилля вітру
 Синь бліда,
Ніби з раками живіт, ну —
 І біда.

Та земля вже зелениться!
В плодь сочисту я вгризаюсь
І щиріцю, й медуницю
На межі щиплю, мов заєць.

Голоде мій, Анно,
На осла негайно!

Серпень 1872

XVI

Ви́ла в зарослях вовчи́ця
І вихаркувала пір'я,
Що лишилося від птиці:
Слабну, як вона, з тих пір я.

Зрощений салат і фрукт
Тільки й марять урожаєм;
З тину спущений павук
Лиш фіалки пожирає.

Закипіти б, де вітгар
Сяє в храмі Соломона,
Де іржу вкриває вар,
Що тектиме до Кедрона.

XVII

Почуй, як рокоче
Й росте мов з води
Квітневої ночі
Горох молодий.

Де місяць сріблиться,
В серпанках густих,
Схилилися лица
Прадавніх святих.

Десь там, за дахами,
Вони, ці святі,
Співали б ковтками
Таємний напій.

Але не святкова
Й не зоряна є
Ця темінь покрову,
Що дійство дає.

І видно, як тьмяні
Німеччина й Рим
В сумному тумані
Постали, мов дим.

XVIII

О палаци, о літа,
Де ж то є душа свята?

О палаци, о літа,

Я вивчав принади Щастя.
Вам од них втекти не вдасться.

Кожен раз його вітай,
Галльський півню, ще співай!

Вже не вернеться бажання:
Я щасливий до сконання.

Чар! Без сил мене лишив,
Дух і тіло полонив.

Як слова втямки ж бо взяти?
Через чар вони крилаті!

О палаци, о літа!

(Як в лихі попав пригоди,
Жду від нього я знегоди.

Треба, щоб мене на скін
Одіслав спогорда він!

— О Палаци, о Літа!)

XIX СОРОМ

Допоки ніж проткне
Драглисту масу мозку,
Що скапуючи тхне
Жовтавим димом воску

(Ех, варто б відсікти
І ніс йому, і вуха
І лезом провести
Від рота і до брюха!),

Доконче полоснуть
Від голови і нижче,
Хай боки спалахнуть
І нутрощі в кострищі,

Набридливий дітвак,
Така дурна тварюка,
Брехать нахабно так
Його відучить мука,

Немов смердючий кіт,
Він все загадить може,
А піде на той світ,
Прийми молитву, Боже!

О С Я Я Н Н Я

I

ПІСЛЯ ПОТОПУ

Щойно опала ідея Потопу,

Заєць зупинився серед конюшини і тремтячих дзвіночків і помолився до райдуги крізь павутиння.

О, яке дорогоцінне каміння ховалось, які квіти розплющили очі. На широкій заболоченій вулиці почали ставити прилавки, тягнути човни до моря, що височило вгорі, як на гравюрах.

Потекла кров, у Синьої Бороди,— і на бойнях,— у цирках, де печать Бога зблідла вікна. Кров і молоко потекли.

Бобри узялись за будування. «Мазаграни» димували у кав'ярнях.

У великому будинку з численними вікнами, який ще будувався, діти, одягнені в жалобне, розглядали чудові малюнки.

Клацнули двері,— і на сільській площі хлопчик простягнув руки, охопивши флюгери і півнів, під блискучим весняним дощем.

Мадам*** встановила фортепіано в Альпах. Відправляли месо і перші причастя у сотнях тисяч соборних олтарів.

Каравани рушили. І Чудовий Готель збудовано серед хаосу льодів і полярної ночі.

Відтоді Місяць чув, як скиглять шакали в тим'янових пустелях,— і еклоги в сабо бурчочуть у садку. Потім, у фіолетовому, набубнявілому бруньками гаю, сказала мені Еухаріс, що це — весна.

Розлийся, ставок,— Піно, котись на мости і над лісами,— чорні покривала і органи,— громи й блискавки,— підносьтесь і розкочуйтесь;— Води й печалі, підносьтесь і поверніть Потопи.

Тому що відтоді, як вони пощезли,— о, затаєне коштовне каміння, о, квіти розкриті! — як нудно! і Королева, Чаклунка, яка розпалює жар у горщику землі, ніколи не захоче розповісти нам те, що знає і що нам не відоме.

II ДИТИНСТВО

I

Цей ідол з чорними очима і жовтою шерстю, без предків, без двору,— благородніший за казку, мексиканську чи фламандську; його володіння — блакить і зухвала зелень — розливається на пляжах, що їх хвилі без кораблів нарекли жажливими назвами — грецькими, слов'янськими, кельтськими.

На узліссі — виснені квіти дзвонять, розквітають, світять — дівчина з жовтогарячими устами схрестила коліна у світлому потопі, що прискає з лугів; голизна, яку затіняють, протинають і огортають веселка, рослини, море.

Жінки, що кружляють на близьких приморських терасах, дитинні й велетенські, прекрасні й чорні у сіро-зеленій тіні, скарби, що постали на жирній землі гаїв і відталих садочків — молоді матері та дорослі сестри з очима, в яких — далекі мандри, султанші й принцеси

з тиранічною ходою й одежею, маленькі чужинки і лагідні нещасні люди.

Що за нудота — година «коханого тіла» і «коханого серця»!

II

Це вона, маленька померла, за кущами троянд.— Молода мама по смерті сходить з перону.— Карета двоюрідного брата скрипить на піску.— Маленький брат (він в Індії!) там, перед заходом сонця, на луці гвоздик.— Старі, що їх поховали випростаними під насипом, на якому ростуть левкої.

Рій золотого листя огортає будинок генерала. Вони — серед полудня.— Червоним шляхом їдуть до порожньої корчми. Замок продається, зірвано жалюзі.— Священик забере ключі від церкви.— Навколо парку спорожнілі помешкання сторожів. Паркан такий високий, що видно тільки шумкі верховіття. Зрештою, там нема на що й дивитись.

Луки простираються до сіл — без півнів, без ковадел. Шлюз піднято. О хрести й млини пустки, острови й жорна!

Дзижчали магічні квіти. Схили його колисали. Проходили казково граційні звірі. Хмари збирались над відкритим морем, утвореним із вічності гарячих сліз.

III

Є в лісі птах, його спів затримує вас і змушує червоніти.

Є годинник, який не дзвонить.

Є вибоїна з гніздом білих звіряток.

Є собор, який запалає, й озеро, яке підіймається.

Є маленький візок, що, покинутий у гаю або ж за-
квітчаний стрічками, котиться по стежці.

Є трупа маленьких акторів у костюмах, що з'являю-
ться на дорозі перед стіною лісу.

Є, нарешті, й такі, що тебе проганяють, коли спраг-
лий ти і голодний.

IV

Я святий, я молюсь на терасі — наче мирна тварина,
що пасеться — ген аж до Палестинського моря.

Я вчений у темному кріслі. Гілля і дощ стукають
у вікно бібліотеки.

Я пішохід на великій дорозі в карликовому лісі; гомін
шлюзів притлумлює мої кроки. Довго вдивляюсь у мел-
ланхолійне прання золотого заходу сонця.

Я міг би бути дитиною, покинутою серед молу, що
тягнеться у відкрите море, малим служником в алеї,
кінець якої дотикається неба.

Стежки круті. Пагорби вкриваються дроком. По-
вітря нерухоме. Як далеко птахи й джерела! Ще далі
може бути тільки кінець світу.

V

Нехай нарешті винаймуть для мене ту домовину, по-
білену вапном з опуклими цементовими жилами —
глибоко під землею.

Спираюсь об стіл, лампа яскраво освітлює газети,
які я, по-дурному, перечитую, ці непотрібні книжки.

Високо над моїм підземним салоном вкорінюють-
ся будинки, збираються хмари. Грязюка червона або
чорна. Місто потворне, ніч безконечна!

Трохи нижче — водостоки. По боках — нічого, крім густини земної. Може, провалля блакиті, колодязі вогню? Може, на цих площинах зустрічаються місяці й комети, моря й казки?

В гіркі хвилини я уявляю собі сапфірові та металеві кулі. Я господар тиші. Чому щось схоже на віддушину замаячило в кутку склепіння?

III КАЗКА

Один Принц був роздратований тим, що йому доводиться присвятити себе тільки вдосконаленню вульгарної великодушності. Він передбачав дивовижні перевороти в коханні і вважав, що його жінки спроможні на більше, аніж на догідливість, прикрашену небом і розкошами. Він хотів бачити правду, найголовніші години бажання і втіхи. Було це короткозорістю віри чи ні, але так він хотів. Так або інакше, але він мав доволі велику людську владу.

Усі жінки, що пізнали його, були вбиті. Яка руїна в саду краси! Під шаблею вони благословляли його. Він не вимагав, аби привели нових.— Жінки з'являлись знову.

Він убив усіх, хто супроводжував його, після полювання чи після бенкетів.— Але за ним знову йшли слідом.

Він розважався вбивством чудових звірів. Підпалював палаци. Кидався на людей і рубав їх на частини.— Натовп, золоті дахи, чудові звірі однак існували.

Чи можна насолоджуватись нищенням і в жорстокості черпати нові сили! Народ не нарікав. Жоден не наполіг на своєму.

Якось увечері він гордо гарцював на коні. Перед ним з'явився Геній, неймовірно, навіть ганебно гарний. З його обличчя й усієї постави променилась обіцянка кохання, різноманітного і складного! щастя невимовного, навіть нестерпного! Принц і Геній зникли, мабуть, у первинному здоров'ї. Чи ж могли обоє вони не померти від цього? Разом вони і померли.

Але Принц упокоївся у своєму палаці, сягнувши звичайного віку. Принц був Генієм. Геній був Принцом.

Нашому бажанню бракує музики розуму.

IV

ПАРАД

Міцно збудовані пройдисвіти. Багато з них експлуатували ваші світи. Без потреби і не поспішаючи виявити на ділі свої блискучі здібності і свою досвідченість у розумінні вашої душі. Які зрілі чоловіки! Очі повиті дурманом, як літня ніч, червоні, чорні, трикольорові, сталеві, що пронизані золотом зірок; обличчя деформовані, свинцеві, бліді, запалені; грайливе хрипіння голосів! Жорстокий поступ покидьків.— Тут є і кілька молодих,— як дивились би вони на Херувима? — наділених страшними голосами і деякими небезпечними вміннями. Їх посилають до міста заробляти задом, розодягнених з бридким *розкошем*.

О, найнесамовитіший Рай розлюченої гримаси! Не зрівнятися з вашими Факірами і з іншою сценічною буфонадою. В імпровізованих костюмах із присмаком поганої мрії вони грають сумні народні пісні, трагедії волоцюг і напівбогів духовніших, аніж історія чи релігія будь-коли були. Китайці, Готтентоти, цигани, дурники, гієни, Молохи, старі недоумки, зловісні демони,

вони поєднують простонародні материнські ігри з тваринною ніжністю і тваринними позами. Вони могли б виконувати нові п'єси і пісеньки «шляхетних дівчат». Майстри-шахраї, вони перетворюють місцевість і людей, використовуючи гіпнотичне комедіанство. Очі палають, кров співає, кістки видовжуються, течуть сльози і червоні струмочки. Їхнє жартування, а чи їхній терор продовжується хвилину або ж цілими місяцями.

Один лиш я володію ключем до цього варварського параду.

V

АНТИЧНЕ

Вдячний сину Пана! На чолі у тебе вінок з квітів і ягід, твої очі грайливі — дві коштовні кулі. Заплямовані коричневою винною гущею, вгинаються твої щокки. Виблискують твої ікла. Груди твої нагадують дзвінку цитру, а поміж твоїх світлих рук кружляє подзвін. Твоє серце б'ється якраз у лоні, де заснула подвійна стать. Прогуляйся серед ночі, похитуючи стегном, тим другим стегном і лівою ногою.

VI

BEING BEAUTEOUS¹

Перед снігом Втілення Краси високе на зріст. Постави смерті і кола глухої музики змушують підводитись, збільшуватись і тремтіти як привид це обожнюване тіло; багряні і чорні рани спалахують на чу-

¹ Прекрасна істота (англ.).

довій плоті. Власні кольори життя прориваються, танцюють, вивільняючись докола Видіння, яке ще в риштуваннях. І тремтіння підносяться і гудуть, і несамопитий смак цих дій виповнюється смертельними по-свистами і хрипучою музикою, які світ, що лишився далеко позаду нас, жбурляє на нашу матір краси,— вона відступає, вона підіймається. О! Наші кістки вдо-стоїлись нового закоханого тіла.

* * *

О, попелясте обличчя, горда грива, кришталеві руки! Гармата, на яку я повинен упасти крізь бойовища де-рев і легенького вітру.

VII ЖИТТЯ

I

О велетенські алеї святої землі, тераси храму! Що зробили з брахманом, який розтлумачив мені Прислів'я? Зрештою, звідти я навіть бачу старих жінок. Я пригадую години срібла й сонця на ріках, ру-ку рівнини у мене на плечі і наші пестощі серед прямих полів.— Громохий лет пурпурових голубів навколо моєї думки.— Вигнаний сюди, я мав сцену, де міг грати драматичні шедеври з усіх літератур. Я пока-жу вам нечувані багатства. Я оглядаю історію скарбів, які ви знайшли. Я бачу подовження. Моя мудрість та-ка ж погорджувана, як і хаос. Що таке моє небуття поряд із подивом, який вас чекає?

II

Я винахідник, та заслуги мої зовсім інші, ніж у всіх моїх попередників; я ніби музикант, який знайшов щось схоже на ключ від кохання. Тепер, немов вельможа в убогому селі під суворим небом, я намагаюся зворушити себе спогадами про жебрацьке дитинство, учнівство та мандри босоніж, про суперечки, п'ятишестиразове вдівство, кілька весіль, де міцна моя голова не дозволила мені сягнути до рівня товаришів. Я не жалкую за колишньою часткою своєї божественної радості: суворе повітря цього убогого села дуже дієво живить мій жахливий скептицизм. Але ж оскільки цей скептицизм не може бути пущений у хід, і я зрештою поринаю в новий неспокій — здається, що я стану дуже лихим шаленцем.

III

На горищі, де я був замкнений у дванадцять років, я пізнав світ і прославив людську комедію. У підвалі я вивчив історію. На одному з нічних свят у північному місті я зустрів усіх жінок стародавніх художників. У старому переході в Парижі мене вчили класичних наук. У чудовій оселі, оточеній цілим Сходом, я довершив свою велику справу і здійснив свій знаменитий відступ. Я розмішував свою кров. Мій обов'язок вже з мене знято. Не треба більше над цим замислюватись. Я насправді вийшов з домовини, і геть усякі доручення.

VIII ВІД'ЇЗД

Багато бачив я. Видіння зринали під кожним небом.
Мав я всього багато. Гомони міст увечері, і під сонцем, і завжди.

Багато я пізнав. Зупинки життя.— О Гомони й Видіння!

Від'їзд у нове почуття й новий шум.

IX КОРОЛІВСЬКЕ ПАНУВАННЯ

Одного чудового ранку серед дуже лагідних людей надзвичайні чоловік і жінка кричали на громадській площі: «Друзі мої, я хочу, щоб вона була королевою!», «Я хочу бути королевою!» Вона сміялась і тремтіла. Він оповідав друзям про відкриття, про кінець випробування. Обоє мліли в обіймах одне одного.

Насправді королем і королевою були вони протягом цілого ранку, коли кармінові фарби піднялись над будинками, і протягом усього полудня, коли віддалялись вони в напрямку пальмових садів.

X ДО РОЗУМУ

Один удар твого пальця по барабану вивільнює всі звуки і починає нову гармонію.

Один твій крок — і підіймаються нові люди і рухаються вперед.

Твоя голова відвернулася: нове кохання! Твоя голова повернулася: — нове кохання!

«Зміни наші долі, зрешети знегоди, починаючи з часу»,— співають тобі діти. «Підійми байдуже де сутність нашого щастя і наших жадань»,— просять тебе.

Ти прийшов із вічності і відходи́тимеш звідусіль.

XI

РАНОК СП'ЯНІННЯ

О моя Заможність! О моя Краса! Жахливі фанфари, від яких я ні на крок! Феєрична дига! «Ура» на честь небувалої справи і на честь першого разу! Це почалося під сміх дівчор, так це й закінчиться. Ця отрута залишиться в усіх наших венах навіть тоді, коли замовкнуть фанфари, і ми віддамося прадавнім дисгармоніям. О, тепер ми гідні усіх цих тортур! з'єднаймо гарячково цю надлюдську обіцянку, яку дали нашому тілу і нашій народженій душі: цю обіцянку, це шаленство! Елегантність, знання, насильство! Нам обіцяли закопати в темінь дерево добра і зла, прогнати тиранічну шляхетність, щоби ми привели із собою наше дуже чисте кохання. Це почалося з деякої відворотності і закінчується,— ми ж бо не могли оволодіти полем цієї вічності,— це закінчується безладною втечею усіх парфумів.

Сміх дітей, делікатність рабів, суворість незайманниць, жах постатей і предметів звідси, благословенні — ви знаєте — за спогад про це чування. Це почалося з усякої бридоти, і ось це закінчується ангелами полум'я і льоду.

Маленьке чування із сп'яніння, святе! хоч би навіть за машкару, яку ти нам подарувало. Ми стверджуємо тебе, метод! Ми не забудемо, що ти вчора прославляв усіх, хто був нашого віку. Ми віримо в отруту. Ми вміємо віддавати свої життя всі повністю, щоденно.

Настав час У б и в ц ь.

XII ФРАЗИ

Коли для наших чотирьох зачудованих очей світ уміститься в один єдиний чорний ліс,— в узбережжя для двох вірних один одному дітей,— у музичну скриньку для світлого нашого почуття,— я знайду тебе.

Нехай би тут не лишилося нічого, крім самотнього старого, спокійного і гарного посеред «неймовірного розкошу»,— і я при твоїх колінах.

Якби я сповнив усі ваші спогади,— якби я спромігся навіть стати нею і зв'язати вас,— я задушив би вас.

Коли ми дуже міцні,— кому відступити? Коли ми дуже веселі,— хто зіб'є насмішника? Коли ми дуже люті,— що з нами поробиш?

Прикрашайтесь, танцюйте, смійтесь! Я ніколи не міг би жбурнути Коханню за вікно.

— Подруго моя, жебрачко, потворна дитино! Як же тебе не обходять усі жалюгідні й усі витівки і мої клопоти. Хай би лишались з нами й ти, і твій неможливий голос! О, твій голос! Єдина втіха серед усього цього нікчемного розпачу.

* * *

Імлистий липневий ранок. Смак попелу носитья в повітрі. Запах дерева, що пріє в печі;— перемоклі квіти,— безлад прогулянок,— мжичка на полях,— а чому б іще й не іграшки, і не фіміями?

* * *

Я натягнув мотузки від дзвіниці до дзвіниці, гірлянди з вікна до вікна, золоті ланцюги від зірки до зірки. І танцюю.

* * *

Високий став парує незупинно. Що це за чарівниця підводиться на білому заході? Що це за фіолетове листя має випасти?

* * *

Коли громадські фонди витрачаються на братерських святкуваннях, б'є у хмарах дзвін з рожевого вогню.

Відсвічуючи присмак туші, чорна пилюка легенько падає на моє безсоння.— Зменшую полум'я лампи, падаю в ліжко і повертаюсь до тіні, я бачу вас, мої дівчатка! мої королеви!

XIII ПРОСТОЛЮД

О, цей теплий ранок у лютому! Південний вітер недоречно розбудив наші спогади про безглузду вбогість, про нашу злиденну молодість.

Анріка мала бавовняну спідницю в білі й коричневі квадрати — такі носили, певно, в минулому столітті,— чепчик зі стрічками і шовкову хустку. Було це сумніше від жалоби. Ми їздили за місто. День був хмарний, південний вітер приносив до нас усі недобрі запахи зі спустошених садів та посохлих лук.

Мою жінку це, здається, не мучило так, як мене. В калюжі, що залишилась від повені минулого місяця, на досить крутій стежці, вона показала мені маленьких рибок.

Місто зі своїм димом і відгомоном справ довго йшло за нами по дорогах. О інший світ, житла, благословенні небом, і тіні дерев! Південний вітер нагадав мені сумні випадки з мого дитинства, розпач влітку, страшенну кількість сили і знання, які доля завжди віддаляла від мене. Ні! Не проводитимемо літо в цьому негостинному краї, де ми завжди будемо не більш, ніж заручені сироти. Я хочу, щоб ця за grubіла рука вже не тягла за собою дорогого образу.

XIV МОСТИ

Сіре кришталеве небо. Дивовижне мереживо мостів — простих, кругових, похилих чи опертих під кутом на інші: мережива, що поновлюються щоразу в інших блискучих звивинах каналу, але всі такі видовжені й легкі, що береги, де повно округлих дахів, зменшуються і зникають. Деякі мости обтяжені ще й халупами. Інші підтримують щогли, світлофори, ажурне поруччя. Мінорні акорди перехрещуються і тривають, струни сягають берегів. Видно червону куртку, можливо, ще якусь одіж та музичні інструменти. Чи це народні пісеньки, чи уривки світських концертів, а чи відголосся гімнів? Вода — сіра й синя, широка, як морська затока.— Білий промінь з небесних висот знищує всю цю комедію.

XV МІСТО

Я — скороминущий і не надто вимогливий мешканець столиці, яку вважають модерною, тому що жодного смаку не помітно ні в меблях, ані в зовнішньому вигляді будинків, ані в самому плануванні міста. Ви тут не знайдете й сліду пам'яті про забобони. Мораль і мова зведені до найпростіших висловів — нарешті! Оці мільйони людей, які не мають жодної потреби знатись між собою, зробили все таким однаковим — освіту, працю, старість,— що вже й сама тривалість їхнього життя повинна бути в декілька разів коротшою, ніж та, яку засвідчує безумна статистика народів континенту. Отак з вікна я помічаю новітніх привидів,

що сунуть крізь загуслі й вічні вугляні дими,— наш затінок і наша літня ніч! — нові Ерінії перед моїм ко-теджем, який став мені вітчизною і навіть серцем, адже все тут надто схоже: Смерть без плачів, наша діяльна дочка й служниця, зневірена Любов і миловидний Злочин, що плаче серед вуличного бруду.

XVI ВИБОЇНИ

Праворуч літня зоряниця будить листя, тумани і шурхоти того куточку парку, а ліворуч — узгір'я ховають у своїй фіолетовій тіні тисячі прудких слідів на вологій дорозі. Крокують чередою дива. Та й справді: вози, наповнені дерев'яними позолоченими звірятами, мачтами і барвистими вітрилами, у широкому галопі везуть їх двадцять плямистих коней, і діти, і люди на найдивніших звірах — двадцять колісниць, оздоблених знаменами і квітами, як стародавні, а чи казкові карети, прив'язані одна до одної, повні дітей, одягнугих для замиської прогулянки.— Так само і труни під балдахіном ночі підносять свої ебенові султани, і їх тягнуть великі сині і чорні шкапи.

XVII МІСТА

Це міста! Це народ, для якого піднялися ці Алегани і Лівани марень. Вбиральні з дерева й кришталю, що рухаються на видимих шинах і блоках. Стародавні

кратери, перепоясані колосами і пальмами з міді, мелодійно ревуть серед вогнів. Свята кохання звучать на каналах, підвішених над вбиральнями. Погоня дзвоників звучить у пересмиках вулиць. З'єднання велетенських співаків відповідно одягнутих і з прапорами яскравими, як світло на верхівках. На платформах, підвішених у проваллі, Роланди трублять про свою відвагу. На кладках понад проваллями і на дахах корчем палюче небо прикрашує прапорами мачти. Занепади апофеозу досягають полів на узвишсях, де серафічні кентавреси крутяться поміж лавинами. Понад вершинами найвищих гребенів море збурене вічним народженням Венери, заряджене орфеонічними флотами, шелестом перлин і дорогоцінних мушлів — море затемнюється часом у смертельних блисках. На схилах буркотять жнива квітів, великих, як наше знаряддя і покоси. Кортєжі Маб у червоних і опалових шатах виринають із ущелин. Нагорі олені, ноги яких вгрузають у каскади та ожину, ссуть Діану. Вакханки з передмістя хлипають, а місяць горить і виє. Венера зазирає до печер ковалів і пустельників. Групи дзвіниць виспівують ідеї народів. З палаців, будованих з кістки, долітає незнана музика. Всі легенди поширюються, і лети спускаються на містечка. Грозовий Рай тоне. А дикуни танцем безупинно святкують своє свято ночі. І о якійсь годині запустився я в рух багдадського бульвару, де товариства співали радість новій праці, кружляючи серед широкого вітру, не в силі уникнути казкового марева гір, куди слід було б ще повернутись.

Чия добра рука, яка гарна година поверне мені той край, звідки походять мої сни і мої найслабші відрухи?

XVIII БРОДЯГИ

Жалюгідний брат! Скільки страшних безсонь я пережив через нього! «Я не досить ревно хапався за цю справу. Я глузував з його каліцтва. Це через мене ми мали б повернутися у рабство, у вигнання». Він у мені вбачав аж надто дивну нездалість і незайманість, наводив тривожні докази.

Я ж, потішаючись, відповідав цьому диявольському доктору, а потім підходив до вікна. І за селом, де сунули оркестри рідкісної музики, витворював фантоми розкошів близької ночі.

По цих розвагах, що дають якесь непевне очищення, я простягався на сіннику. І мало не щоначі, ледве я засинав, одразу вставав убогий брат, — уста криваві, очі видерті, — таким він марився собі самому! — і тяг мене до зали, і волав про власний сон, про горе ідіота.

Я свого часу й справді з усією щирістю зобов'язався відродити його до первісного стану сина Сонця, і ми блукали, запиваючи сухар шляхів вином печер, і я не терпеливився знайти місцину й формулу.

XIX МІСТА

Офіційний Акрополь підкреслює найкоლოსальніші помисли новочасного варварства. Неможливо передати тьмяне світло дня, що його сіє незмінно сіре небо, імперський виблиск будівель і вічний сніг землі. Було

відтворено із винятковою схильністю до величі всі класичні дива архітектури. Я присутній на виставах малярства в залах, у двадцять разів більших за Хемптон-Корт. Що за картини! Норвезький Навуходоносор наказав збудувати сходи міністерств; підлегли, яких я міг побачити, вже тепер пихатіші від інших, і я здригався при вигляді охоронців цих колосів та урядовців будівництва. Скупчення будинків, що творять замкнуті площі, тераси і двори, витіснили візників. Парки — зразок первісної природи, яку обробило чудове мистецтво. У горішній дільниці є загадкові частини: морська затока без кораблів простирає скатертину з блакитного скла поміж набережними, де височать велетенські ліхтарні. Короткий міст веде просто до потайного ходу під склепінням Сент-Шапель. Це склепіння — сталева мистецька конструкція з поперечником близько п'ятнадцяти тисяч футів.

З певних місць на мідних містках для пішоходів, з площадок, зі сходів, які огинають зали й колони, мені здавалося, що я можу судити про глибину міста! Це диво, якого я не міг зрозуміти: на якому рівні всі інші дільниці — вище чи нижче від Акрополя? Для чужоземця наших днів це річ неможлива. Торгова дільниця — це округла площа в одному стилі з арочними галереями. Не видно крамниць, але сніг на бруківці стоптаний; якісь набоби, такі ж рідкісні тут, як перехожі в неділю вранці у Лондоні, простують до діамантового дилжансу. Кілька тахт, оббитих червоним оксамитом; подають льодяні напої, ціна яких — між восьмистами і вісьмома тисячами рупій. На думку відшукати театри на цій площі кажу собі, що і в крамницях має бути досить понурих драм. Думаю, що є і поліція, але закони тут, мабуть, такі дивні, що годі мені уявити місцевих авантюристів.

Передмістя, таке ж елегантне, як гарна паризька ву-

лиця, осяяне штучним світлом, елемент демократичний налічує кількасот душ. І тут будинки не тягнуться в ряд, передмістя дивовижно губиться серед поля, у «Графстві», що виповнює вічний захід лісів і чудових насаджень, де здичавілі дворяни полюють на свої хроніки в робленому світлі.

XX ЧУВАННЯ

I

Це погідний спокій, не гарячка і не знемога на ложі або на луці.

Це друг, не жагучий, не кволий. Це друг.

Це кохана, не мучителька і не мучениця. Кохана.

Повітря й світ, яких не слід шукати. Життя.

— Так це було воно?

— І мріяння холоне.

II

Світло вертається до дерева будівлі. З обох боків приміщення — якісь декорації, гармонійно сходяться склепіння. Мур перед тим, хто у чужанні, — психологічна послідовність окреслених фризів, атмосферних поясів, геологічних зсувів. — Раптова і разюча візія чуттєвих композицій з істотами найрозмаїтіших характерів і всіх подоб.

III

Лампади й килими чування гомонять, мов хвилі уночі, вздовж корабля, навколо нижніх палуб.

Море чування — наче груди Амелії.

Гобелени аж до середини стіни, хашчі смарагдово забарвлених мережив, куди злетіли горлиці чування.

Дошка чорного каміна, найреальніші сонця над пляжами, о колодязі магій! Лише обрис досвіту, цього разу.

XXI

МІСТИЧНЕ

На гребені схилу ангели розмаяли всю вовну своїх одінь серед сталевих і смарагдових трав.

Сполум'янілі луки злинають аж до вершини пагорба. Ліворуч чорнозем гребеня геть витоптаню ходюю битв і вбивств, і всі зловісні гуркоти прокочуються вниз. За кручею, праворуч, — лінія Сходів і прогресів.

І в той же час, як верх картини — суцільна й гомінлива круговерть ревучих морських мушель і людських ночей.

Розквітла ніжність зірок і неба, і всього іншого, мов кошик, котиться на схил, просто на нас, лягаючи внизу квітуchoю безоднею блакиті.

XXII

ЗОРЯНИЦЯ

Я обійняв літню зоряницю.

Ніщо не зрушилось іще на чолах палаців. Вода була стояча. Табори тіней не полишали лісових доріг. Я йшов, пробуджуючи живі і теплі подихи, і презиралися самоцвіти, і безшумно здіймалися крила.

Все почалося з однієї квітки, котра на стежці, залитій прохолодним і тьмавим сяйвом, сказала мені своє ім'я.

Я посміхався до білявого водоспаду, що шаленів серед сосен: на посрібленій вершині я впізнав богиню.

Тоді, одне по одному, я підняв вітрила. Серед алеї, змахуючи руками. На рівнині, де я виказав її півневі. До старого міста вона тікала серед бань і дзвонів — і я наздоганяв її, немов жебрак, по мармурових набережних.

На шляху, коло лаврового гаю, вона впала мені в обійми разом зі своїми складеними вітрилами, і я злегка відчув її величезне тіло.

Пробудження настало ополудні.

XXIII

КВІТИ

Із золотавого приступця,— серед шовкових мотузочок, сивого флеру, зеленого оксамиту та кришталевих дисків, що темніють, мов мідь на осонні,— я бачу розквітлу наперстянку на килимі, помережаному сріблом, вічками та волоссям.

Жовті золоті монети, розкидані по агату, стовпи із червоного дерева, що підтримують смарагдове склепіння, жмутки білого єдвабу і тонке рубінове пруття оточили троянду.

Немов божества з великими блакитними очима та сніговими формами, море і небо ваблять на мармурові тераси буйні, свіжі троянди.

XXIV

ВУЛЬГАРНИЙ НОКТЮРН

Єдиний подих робить оперні проломи в суцільності перегород, змітає опори погризених дахів, стирає обриси домашніх вогнищ, затемнює просвітки вікон.

Пройшовши вздовж виноградника, ногою спершись об ринву, я заліз у глибину карети, про давність якої свідчили опуклі шиби, круглясті боки й вигнуті сидіння. Самотні дороги мого сну, пастуша хатка мого безглуздя, карета завертає на газон великої і ледь помітної дороги: і в тріснутому правому віконці, угорі, кружляють тьмяні місячні обличчя, листя, груди. Густа блакить і зелень затоплюють весь краєвид. А розпрягаться — біля плями граюю.

— Чи будуть тут кликати свистом грозу, і всі Содоми, всі Солими, і диких звірів, і військові з'єднання

(і візники, і звірі зі сновидь — чи знов озвуться вони під найзадушливішими деревами, або занурити мене по самі очі в шовкове джерело).

— Чи будуть посилати нас, одшмаганих, крізь струмені плескучих вод і вилитих напоїв, під гавкотню бульдожу...

— Єдиний подих стирає обриси домашніх вогнищ.

XXV
МОРСЬКЕ

Колісниці зі срібла й міді —
Носи кораблів зі сталі й срібла —
Збивають піну,—
Підіймають коріння чагарників.
Потоки пустищ
Та нескінченні вибої відпливів
Розбігаються колонами на захід
До стовпів лісу,
До дерев'яних упорів дамби,
Чиї кути чіпляють коловороти світла.

XXVI
ЗИМОВЕ СВЯТО

Дзвенить водоспад за хижами комічної опери. В садах і алеях поблизу Меандра ракети фейерверків — та сама зелень і червіль заходу сонця. Німфи Горація із зачісками Першої Імперії,— Сибірські Хороводи, китаянки Буше.

XXVII
РОЗПАЧ

Чи можливо, щоб Вона примирила мене з незмінним крахом усіх задумів, щоб легкий кінець увінчав роки вбогого животіння, щоб єдиний день тріумфу приспав нам сором за нашу фатальну безпорадність?

(О пальмові віті! О діаманти! Кохання, сило! Вищі за всяку радість і всяку славу! В усіх подобах, скрізь,— демон, Бог,— Молодість оцього створіння: я!)

Щоб випадковість наукової феєрії і рухи за суспільне братерство були леліяні як поступове відродження первісної щирості?..

Але Вампір, що робить нас покірними, велить, аби ми тішилися тим, що вона нам лишає, а ні, то бути нам іще кумеднішими.

Качатися від ран у виснажливому повітрі та в морі; від мук — у тиші вбивчих вод і вбивчого повітря; від сміхотливих тортур — у їхній жорстокій буряній тиші.

XXVIII

МЕТРОПОЛІТЕН

З індигової ущелини до Оссіанових морів, серед рожевого й жовтогарячого піску, омитого виновим небом, щойно поставши, переплелися кришталеві бульвари, умить заселені родинами убогого юнацтва, що купує собі харчі у зеленярів. Ніяких розкошів.— Місто!

Від асфальтової пустелі,— безладно, разом зі скатертинами імлі, жахливими громадями у небі, яке провисло, і відступає, і суне вниз, утворене з найлиховіснішого диму, що лише й може породити жалобний Океан,— тікають каски, колеса, баркаси, кінські крупи.— Битва!

Зведи-но голову: аркоподібний дерев'яний міст; останні з городів Самарії; розмальовані маски під ліхтарем, що його так шмагає холодна ніч; юродива ундіна у тріскотливім платті внизу, біля ріки; світлясті черепи на тлі горіхової барви та інші фантазмагорії — село.

Дороги, лямовані ґратами й мурами, що ледве стримують весь тиск своїх ґаїв, жахітні квіти, що їх назвати б сестрицями й серцями, проклятий нескінченний Дамаск,— владарства феєричних аристократій — надрейських, японських та гуаранійських, ще й досі здатних сприймати музику далеких предків,— і також корчми, які ніколи не відчиняться,— і також принцеси, і, якщо ти ще не до краю змучений, також і зоряна наука — небо.

В той ранок, коли стався ваш двобій із Нею посеред сніжних спалахів, оці зелені губи, льоди, і чорні прапори, і сині промені, і пурпурові аромати сонця плюсів — твоя потуґа.

XXIX ВАРВАРСЬКЕ

Згодом, як минулися дні й пори року, і країни, й істоти,—

Прапор, немов кровоточиве м'ясо над шовком морів і полярних квіток (але їх не існує).

Коли відкладено вбік колишні фанфари героїзму — вони ще й досі врізаються нам у мозки та серця,— далеко від колишніх вбивць —

О! Прапор, немов кровоточиве м'ясо над шовком морів і полярних квіток (але їх не існує).

Розкіш!

Багаття, що ринуть зливою під шквалом інею, о Розкіш! — Вогні з дощами діамантового вітру, що їх пожбурено з серця землі: воно заради нас незмінно й повсякчасно стає вугіллям.— О світ!

(Далеко від давніх прихистків і давніх попелищ, які так само чутні й так само відчутні)

Багаття й шумовиння. Музика, кружеляння прірв і зіткнення крижин із зорями.

О Розкіш, о світ, о музика! І там — спливають обриси, піт, і волосся, й очі. І сльози — білі, кипучі — о Розкіш! — і жіночий голос, що долинув із глибини вулканів та арктичних печер.

Прапор...

XXX ВИСОКИЙ МИС

Золотий світанок і тремтливий вечір застають наш бриг на просторі саме перед тією областю, що разом з околицями утворює високий мис, широкий як Епір, або Пелопоннес, або як великий японський острів, або як Аравія! Храми, осяяні відродженими вченнями, неосяжні краєвиди новітніх берегових укріплень; дюни, славні гарячими квітками і вакханаліями; великі карфагенські канали і набережні хисткої Венеції; повільне виверження Етни, барвисті й водянисті розколини льодовиків; пральні, обсажені німецькими тополями; схили дивних парків, де спустилося віття японських дерев; і округлі фасади «Отель-Руайялів» чи «Гранд-Отелів» у Скарборо чи Брукліні; їхні поїзди сновігають навколо будов цього Готелю, що одібрані з-поміж найвитонченіших і найвеличніших споруд Італії, Америки та Азії,— їхні вікна й тераси, затоплені нині світлом, питвом та щедрим бризом, відкриті духові мандрівників і благородних людей,— вони протягом дня дають змогу всім тарантелам узбережжя, і навіть ритурнелям долин, уславлених мистецтвом, чудово окрасити фасади Палацу Високого мису.

XXXI СЦЕНИ

Акорди стародавньої Комедії бринять, і вона ділиться на сонм Ідилій.

Бульвари риштувань.

Довгий дерев'яний пірс від краю і до краю кам'янистої галявини, де зграя дикунів блукає серед обшарпаних дерев.

У коридорах чорного флеру, слідом за людьми, які гуляють із ліхтарями та листов'ям.

Птахи містерій і таємниць враз падають на цегляний понтон — його похитує архіпелаг, що повен човнами глядачів.

Ліричні сцени під флейту й барабан схиляються у нішах під стелями, навкруг модерних клубних салонів або зал стародавнього Сходу.

Феєрія спливає, маневруючи у верхніх ярусах амфітеатру, який вінчає лісова гущавина, або тремтить, відлунюючи задля беотійців, у затінку дерев, що колихаються над межами полів.

Комічна опера розділена на нашій сцені, на перехресті десяти перегород, що протинають вогнесайний ярус.

XXXII ІСТОРИЧНИЙ ВЕЧІР

Якогось вечора, наприклад, коли трапиться наївний турист, далекий від наших економічних жахів, митцева рука оживляє клавесин зелених лук; грають у карти

в глибині ставів,— у дзеркалі, що викликає спомини про королів і фавориток; там і святі жінки, й вітрила, і нитки гармонії, і легендарні хроматизми при заході сонця.

Він здригається, коли проходять орди та мисливські лови. Комедія спадає краплями на підмостки газону. І ніяковість кволих та убогих — на цьому дурному тлі!

Німеччина у рабському своєму мріянні будує риштування вгору, аж до місяців; прадавні заколоти постають у центрі Небесної Імперії; по кам'яних сидіннях і сходинках маленький світ, безбарвний і плаский,— і Захід, і Африка,— буде творити сам себе. А потім — балет давно відомих морів, ночей, нічого не варта хімія й немислимі мелодії.

Та сама буржуазна магія повсюди, куди б не віз нас диліжанс! Елементарний фізик відчуває: більше неможливо коритися цій особистій атмосфері, туманові фізичних докорів сумління; констатувати їх — це вже нещастя.

Ні! Година лазні, вкрадених морів, підземних спалахів, планети, несеної геть, і послідовних винищень,— несхибні факти, без жодного лихого заміру звістовані і Біблією, й Норнами,— все надаватиметься для спостереження розумної істоти.— Одначе це аж ніяк не буде наслідком легенди!

XXXIII

РУХ

Звивистий рух по кручах водоспадів,
Вир біля ахтерштєвня,
Швидкість нахилу,
Величезний перебіг потоків

Ведуть крізь нечуване світло
Та крізь новизну хімічну
Мандрівників, оточених смерчами
Долин і течій.

Це — завойовники світу,
Шукачі власної хімічної долі;
Спорт і затишок подорожують разом із ними;
Вони везуть на цьому кораблі
Просвіту народів, верств і звірів,
Спокій і запаморочення
До зливи світла,
До жахливих вечорів навчання.

Тому що із розмови серед приладь і крові,
Квітів, вогню, коштовностей,
Із неспокійних рахунків на цьому
Кораблі, що втікає,
Видно їхній дивовижний учбовий склад,
Що суне, мов гребля, по той бік
Гідравлічного рушійного шляху,
Їх самих, загнаних у гармонійний екстаз
Та героїзм відкриття.
Серед найдивовижніших атмосферних явищ
Молода пара усамітнілась у ковчезі
(Хіба це давня дикість, якій пробачають?),
І влаштовується, і співає.

XXXIV

ВОТТОМ¹

Хоч реальність була надто тернистою для могутнього характеру мого — опинився я все ж у Дами,— великим, сіро-блакитним птахом, підлітаючи до різьбленої стелі й волочачи крило поміж вечірніх тіней.

Біля підніжжя балдахіна, що підтримував її омріяні коштовності і пишноти її тіла, я був великим ведмедем із фіолетовими яснами, з шерстю, посивілою від переживань, з очима, втопленими в кришталь і срібло консолі.

Все стало тінню і акваріумом полум'я. Вранці — на світанку войовничого червня,— і я, осел, побіг через поля, голосячи й розвіюючи свою кривду, допоки сабінянки з передмість не кинулися мені на груди.

XXXV

Г

Усі потворності змушують Гортензію до жорстоких жестів. Її самотність — це еротична механіка, її втома — це динаміка кохання. Під наглядом дитинства була вона протягом багатьох епох зажерливою гігієною рас. Її ворота відчинені для бідняків. Там моральність істот сьогодення втрачається в її пристрасті

¹ *Bottom* (англ.) — дно, підніжжя, сутність, основа. Боттом — персонаж з шекспірівської комедії «Сон в літню ніч». Перша назва цього твору — «Метаморфози». (Прим. перекл.).

чи в її дії. О, страшне тремтіння недосвідчених коханців на скривавленій землі і у світлих вирахах! Знайдіть Гортензію.

XXXVI ПОБОЖНІСТЬ

Моїй сестрі Луїзі Ванан з Ворингема:— Її синій очіпок повернутий до Північного моря.— За тих, хто зазнав корабельної катастрофи.

Моїй сестрі Леоні Обуа з Ашбі. Бау — літня трава, дзизкуча і смердюча.— За матерів і дітей, хворих на пропасницю.

Лулу — демонові, який зберіг смак до капличок епохи Подруг і своєї недовершеної освіти. За чоловіків! До мадам ***.

Підліткові, яким я був. Старому святому, відлюдникові чи місіонерові.

Глуздові бідних. І дуже високому духовенству.

Також усякому культові у такому місті, де культ гідний пам'яті, й серед таких подій, що доводиться їм піддатись відповідно до натхненностей миті чи до наших власних поважних пороків.

Цього вечора Цірцето високих льодів, масній, як риба, і лискучій, як десять місяців червоних ночей (її серце — амбра і трут),— за мою єдину молитву, мовчазну, як ці північні краї, що випереджає хоробрість, несамовитішу, ніж цей полярний хаос.

За будь-яку ціну й у всіх виглядах, навіть у метафізичних подорожах.— Але не зараз.

XXXVII ДЕМОКРАТІЯ

«Прапор рушає у мерзотний краєвид, і наша говірка
стищує барабан.

У містах ми вигодовуємо найцинічнішу проституцію.
Ми знищимо логічно замислені повстання.

У праній й розмореній країні! — на службу до най-
потворніших промислових чи військових експлуа-
тацій.

До побачення там, байдуже де. Добровільні рекрути,
ми набудемо жорстокої філософії: невігласи в науці,
заради комфорту — в друзки; хай здохне прийдешній
світ. Це справжній шлях. Вперед, кроком руш!»

XXXVIII FAIRY

Для Єлени змовилися орнаментальні соки під непо-
рочною тінню і байдужі смуги світла серед зоряної
тиші. Гавані любощів і охлялих пахощів довірили
літню спеку німим птахам, а належну знемогу — без-
цінному жалобному човну.

Потім настала миттевість для пісні жінок лісорубів
під шум водоспаду у звалищі лісу, для дзеленчання
в долинах дзвінків худоби та криків степів.

Для Єлениного дитинства тремтіли хутра, й тіні, і
груди біднячок, і легенди небес.

А її очі й танок, як і досі, дужчі коштовного блиску,
холодних впливів та втіхи від неповторних прикрас і
часу.

Дитиною коли був я, певні небеса загострили моє бачення: усі характери відбилися на моєму обличчі. Феномени зрушились.— Тепер вічне відхилення миттєвостей і математична нескінченність гонять мене цим світом, де я звідав усіх громадських успіхів, де мене поважає химерне дитинство і величезні пристрасті.— Я марю Війною, тому що зобов'язаний, чи тому, що змушений, чи за цілком непередбаченою логікою.

Це так само просто, як музична фраза.

XL

ГЕНІЙ

Він — це зваба і сьогодення, бо це він відчинив будинок для пінявих зим і літнього шуму, він очистив їжу й напої, в ньому чарівність краєвидів, що біжать повз, і надлюдська насолода зупинок. Він — це зваба і завтрашній день, міць і кохання, чиє проходження, стоячи посеред люті і прикрощів, бачимо у буремному небі, у прапорах екстазу.

Він — це кохання, міра досконала і відкрита наново, розум блискучий і непередбачуваний і вічність: кохана машина із згубними якостями. Ми всі настрахані його податливістю і нашою власною: о радість відчуття власного здоров'я, поривання наших сил, егоїстична зваба і пристрасть до нього, того, хто любить нас усе нескінченне своє життя...

І ми, ми закликаємо його, і він вирушає в мандри... І коли Обожнювання відходить, звучить його обіцянка, звучить: «Геть ці упередження, ці перестарілі тіла, ці родини і ці поняття віку. Це ж бо вся ця епоха пропадає!»

Він не піде геть, не спуститься до нас із неба, не здійснить спокути за лють жінок і за веселощі чоловіків і за весь цей гріх: тому що це не факт, він є, і його кохають.

О його подихи, його голови, його перебіги; жахлива швидкість у вдосконалюванні форм і дії.

О плодовитість глузду і безмір всесвіту!

Його тіло! Омріяне визволення, руйнування граційності у схрещенні з новим насильством!

Його з'ява, його з'ява! всі прадавні коліновклоніння і прикросці *підносяться* при ньому.

Світло його дня! зникнення усіх звучних і мінливих страждань у музиці значно сильнішій.

Його крок! зрушення ще могутніші, ніж прадавні навали.

О він і ми! гордість значно добріша, аніж втрачені милосердя.

О світ, і світла пісня нових знегод!

Він знав нас усіх і всіх нас любив. Збережімо цю зимову ніч, від мису до мису, від безладного полюса до замку, від натовпу до піщаного берега, від поглядів до поглядів, сил і почуттів, кличемо його і дивимось на нього, і його відштовхуємо, і під морськими приливами, і над сніговими пустелями йтимемо за з'явами його, за його подихами, його тілом, його світлом.

XLI ЮНІСТЬ

I

НЕДІЛЯ

Геть розрахунки, неухильне зниження неба, і прихід спогадів і сенс ритмів заповнюють приміщення, голову і царство духу.

— Кінь тікає через заміський моріжок, уздовж городніх культур і смуг дерев, пробитий вугільною чумою. Десь у світі нещасна жінка з драми зітхає після неймовірних розлук. Розбійники знемагають після бурі, сп'яніння й поранень. Малі діти задихаються від проклять на берегах річок.

Вернімось до навчання в шумі ненаситної праці, який накопичується і підіймається в масах.

II

СОНЕТ

Чоловік звичайної будови, — чи плоть не була отим плодом, що висів у саду, о дитинні дні! а тіло — скарбом для марнотратства; любити — це небезпека чи сила Психеї? Земля мала плодоносні схили, що народжували князів і митців, а походження і раса штовхали нас до злочинів і печалей: світ — ваша доля і ваша небезпека. Але тепер з цією працею покінчено, ти, твої розрахунки, ти, твої нетерпіння, — це ваш танець, і тільки, і ваш голос, не закріплені, не напружені, хоч і з подвійним значенням вигадки й успіху розуму, в людськості братерській і стриманій для всесвіту без образів — сила і право відображають танок і голос, тільки зараз оцінені.

III

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ

У вигнанні повчальні голоси... Гірко вгамована фізична наївність... Адажіо. О, нескінченний егоїзм підлітка, старанність оптимізму: як світ був наповнений квітами того літа! Зовнішності і форми, що вмирають... Хор, аби заспокоїти неспроможність і відсутність! Хор скляних нічних мелодій... Справді, нерви таки незабаром не витримують.

IV

Ти все ще піддаєшся спокусі святого Антонія. Стрибок куцої старанності, судоми хлоп'ячої гордості, страта сил і страх. Але ти вкладаєшся у цю роботу: усі гармонійні й архітектурні можливості будуть кружляти довкола твого крісла. Створіння досконалі й непередбачені пропонуватимуть себе твоїм дослідам. Твою довколишність мрійливо заливатиме цікавість давнього натовпу і бездіяльних розкошів. Твоя пам'ять і твої почуття будуть годувати лише твій творчий імпульс. Але ж зі світом, коли ти підеш геть, що станеться з ним? В кожному випадку, нічого подібного до того, як він виглядає тепер.

XLII

ПРОДАЖ

На продаж усе, чого не продали Іудеї, чого не випробували вельможі та злочинці, чого не спізнало прокляте кохання і пекельна добropорядність мас — щось, чого ані час, ані наука не відкриє.

Зреконструйовані Голоси; братерське збудження енергій всіх хорів та оркестрів, їх негайне застосування, єдина можливість, щоб вивільнити наші помисли.

На продаж Тіла без ціни, поза всякою расою, поза цілим світом, поза якоюсь статтю і походженням! Багатства прискають з кожного кроку. Продаж діамантів без контролю!

На продаж анархію для мас! безкарне заспокоєння для вишуканих аматорів, жорстока смерть для вірних і коханців!

На продаж залюднення і міграції, спорт, чарівні видовиська і досконалий комфорт, галас, рух і прийде, яке вони створюють!

На продаж застосування малюнків і вистриби нечуваних мелодій. Відкриття і не підозрювані поняття, і нагальність посідання.

Порух безсенсовий і нескінченний до невидимих насолод, до нечуваних розкошів,— і його таємниці, що подивовують усякий гріх,— і його разюча радість для натовпу.

На продаж Тіла, голоси, багатство величезне і незаперечне, те, що ніколи не продається. Продавці не закінчили продаж! Подорожні, не поспішайте відмовлятися від купівлі!

СЕЗОН У ПЕКЛІ

I

Колись, скільки пригадую, моє життя було бенкетом, де відкривалося кожне серце і текли всякі-превсякі вина.

Одного вечора я посадовив Красу собі на коліна.— І виявилось, що вона гірка.— І я образив її.

Я повстав проти справедливості.

Повернув навітки. О чаклунки, о злидні, о ненависте! На вас я сповірів свій скарб!

Мені вдалося вилучити зі своєї свідомості всяку людську надію. Радіючи, що можу її задушити, я підстрибнув безгучно, наче дикий звір.

Я покликав катів, щоб перед розстрілом в'їстися зубами в приклади їхніх гвинтівок. Накликав біду, щоб задихнутися від піску й крові. Горе стало моїм божеством. Я вивалювався в багнюці. Обсох на вітрі злочину. Жартував над божевіллям.

І весна принесла мені жахливий сміх ідіота.

Проте нещодавно, збагнувши, що перебуваю на грані останнього хрипу, я вирішив одшукати ключ від колишнього бенкету, де, можливо, знову матиму смак до їжі.

Цей ключ — милосердя. Таке рішення підтверджує, що я марив!

«Ти зостанешся гієною і т. д. ...» — вигукнув демон, заквітчавши мене вінком із таких ніжних маків. «Згинь з усією твоєю жадобою, і твоїм егоїзмом, і з усіма непростими гріхами».

О, забагато я взяв на себе! Проте, дорогий Сатано, благаю вас, не витріщайтесь так роздратовано! І, спо-

діваючись якоїсь спізнілої малої капості, вам, хто любить у письменнику брак дару описувати і повчати, вам я вириваю цих кілька мерзенних аркушків із мого записника проклятого.

II

ПОГАНА КРОВ

Від предків-галлів я успадкував небесно-голубі очі, курячий мозок і незграбність у бійці. Мій одяг мені такий же варварський, як і їхній. Проте я не мащу собі волосся маслом.

Галли найнезграбніше на той час білували звірів і випалювали траву.

Від них у мене: ідолопоклонство і любов до святотатства — о, всі пороки, гнів, любово-растя,— прекрасне воно, любово-растя! — а надто брехня і лінощі.

Всі ремесла мені осоружні. Хазяї та робітники, всі селяни — мерзотні. Рука того, хто пише, варта руки того, хто оре. Який рукатий вік! У мене ніколи не буде певної руки. А потім, прирученість заводить надто далеко. Шляхетність жебрацтва крає моє серце. Злочинці бридкі, як кастрати; моя хата скраю, і мені бай- дуже до того.

Але хто зробив мою мову настільки підступною, що вона до цих пір керувала й шанувала мої лінощі? Я жив геть усюди, не маючи анінайменшої вигоди навіть із власного тіла, гулящий, як жаба. Немає в Європі жодної родини, котрої я не знав би.— Маю на увазі родини, подібні до моєї власної, котрі повністю дотримуються декларації Прав Людини.— Знав я й кожного сина з такої родини.

Коли б то в мене були попередники на якомусь перехресті історії Франції!

Так де тобі, жодного.

Мені цілком зрозуміло, що я завжди був низької раси. Я не розумію, що означає бунт. Моя раса бунтувала тільки для того, щоб грабувати: так шакали шматують кимось не ними забитого звіра.

Згадую історію Франції, старшу дочку Церкви. Я, мабуть, як вілан, мандрував до святої землі; в моїй пам'яті шляхи по швабських рівнинах, краєвиди Візантії, укріплення Соліма; культ Марії, зворушеність перед розп'ятим оживають у моїй душі серед тисячі мирських чудес.— Я, прокажений, сиджу на черепках, у кропиві, під обгризеною сонцем стіною.— Відтак, бувши рейтаром, я, певне, ночував просто німецького неба.

О! ще що: спільно з бабами й дітьми я справляю шабаш на червоній поляні.

Мої спогади не сягають далі цієї землі й християнства. Ніколи не перестану бачити себе в цій минувшині. Проте завжди самотнього, без родини. А втім, якою мовою я тоді розмовляв? Ніколи не бачу себе в зібраннях Христа, ні в зібраннях володарів — Христових намісників.

Ким я був у минулому столітті? Я себе відшукав тільки сьогодні. Немає більше ні бродяг, ані незрозумілих воєн. Все заповонила низька раса: народ і, як кажуть, розум; націю і науку.

О наука! Все їй підвладне. Для тіла і для душі — замість причастя — медицина і філософія, — зілля добрих жінок і народні пісні в найновішій обробці. І розваги державців, і забави, які вони забороняли! Географія, космографія, механіка, хімія!..

Наука, нове шляхетство! Прогрес. Світ рухається вперед! А чому б йому не обертатися?

Це — видиво чисел! Ми йдемо до Духу. Це зовсім певне, це пророцтво, що я кажу. Я розумію, проте, оскільки не можу порозумітися без поганських слів, волю мовчати.

Повертається поганська кров! Дух поруч; чому Христос не йде мені на поміч, наділяючи мою душу шляхетністю і свободою? На жаль! Євангеліє скінчилося! Євангеліє! Євангеліє!

Я чекаю на Бога, смакуючи наперед ласощі. Споконвіку я був плебеєм.

Ось я на армориканському узбережжі. Хай увечері міста засвічують вогні. Мій день минув; я залишаю Європу. Морське повітря випалить мені легені, згубний клімат вичинить шкіру. Плавати, м'яти траву, полювати, особливо палити люльку, пити напої, міцні, наче розплавлений метал,— як це робили біля вогнища моєї дороги пращури.

Я повернусь із залізними м'язами, з темною шкірою і розлюченим поглядом: дивлячись на цю маску, кожен подумає, що я представник сильної раси. В мене буде золото: я стану гулящим і брутальним. Жінки доглядають таких жорстоких калік, що повернулися з жарких країв. Я буду причетний до політичних інтриг. Я буду врятований.

Тепер я проклятий, батьківщина наводить жах на мене. І найкраще — це хмільний сон на березі.

Нікуди не поїдеш. Йди по тутешніх дорогах, обтяжений ганджем, який ще під час пробудження розуму пустив біля мене своє болюче коріння,— він здійсмається в небо, б'є мене, звалює і тягне за собою.

Остання невинність і остання нерішучість. Вирішено. Не виставляти напоказ своєї відради і своєї зради.

Ходімо! Ходьба, тягар, пустеля, нудьга і гнів.

Кому служити? Якому звіру склонятися? Яку святиню осквернити? Чиї серця розбити? Яку брехню вигадувати? По чийї крові ступати?

Головне — триматися подалі від правосуддя.— Життя суворе, просто здичавіння,— підняти всохлою рукою віко домовини, лягти, задихнутись. Ні старості, ні небезпеки: жах — це не для французів.

— О! я такий самотній, що готовий запропонувати будь-якому священному образу свої поривання до досконалості.

О моє самозречення, о моє чудесне милосердя,— одначе на цьому світі.

De profundis Domine, який же я дурний!

Ще змалку я захоплювався незговірливим каторжанином, який завжди був закутий у ланцюги; я побував у корчмах і шинках, які він освятив своїм перебуванням. Його очима я дивився на блакитне небо і на квітуче буяння піль; я відчував у містах його недолю. У нього було більше сили, ніж у святого, більше здорового глузду, ніж у мандрівника,— і він, він один, був свідком своєї слави й розуму.

Коли я, безпритульний, обідраний, голодний, блукав зимовими ночами по шляхах, чийсь голос проймав моє крижане серце: «Слабість чи сила? Для тебе — це сила! Ти не знаєш, куди ти йдеш, ні чому ти йдеш. Скрізь заходь, відповідай на кожне питання. Тебе не вб'ють, навіть коли б ти був трупом». Вранці в мене був такий розгублений погляд і таке мертвотне обличчя, що ті, кого я зустрів, можливо, не бачили мене.

Багнюка в містах раптом здавалась мені червоною і чорною, наче дзеркало, коли в сусідній кімнаті переносять лампу; наче скарб у лісі. «Час добрий!» — гукав я і бачив море вогнів і диму на небі; а праворуч і ліворуч — усі багатства, що спалахували, як міриади блискавиць.

Проте гульня і жіноче товариство були мені заборонені. Жодного приятеля. Бачу себе перед розлюченим натовпом, перед чотою вояків, що мають мене розстріляти, і ридаю від горя, яке вони не могли збагнути, і я вибачав їм — як Жанна д'Арк. — «Священики, вчителі, добродії, ви помиляєтесь, учинивши наді мною суд. Немає в мене нічого спільного з цими людьми; я ніколи не був християнином; я з роду тих, хто співає перед стратою; я не розумію законів; немає в мене моралі; я дикун — ви помиляєтесь...»

Так, мої очі заплющені для вашого світла. Я тварина, я негр. Але можу порятуватись. А ви — удавані негри, жорстокі й скупі маніяки. Крамарю, ти негр; урядовцю, ти негр; воєначальнику, ти негр; імператоре, стара сверблячко, ти негр, це ти випив контрабандний напій із гуральні Сатани. — Цих людей надихають пропасниця й рак. Каліки й старі в такій пошані, що просять зваритись. — Найкраще — залишити цей материк, де бродить безум, аби з цих знедолених мати заложників. Я входжу у справжнє царство нащадків Хама.

Чи ще знаю я природу? Чи знаю самого себе? — *Досить слів.* Я ховаю мерців у своєму череві. Крики, барабан — і в танок, в танок, в танок! Я навіть не знаю, коли по прибутті білих перетворюся в ніщо.

Голод, спрага, крики — і в танок, в танок, в танок!

Білі висаджуються. Гарматний залп! Доведеться підкоритися хрещенню, одягтися, працювати.

Благодать мені влучила в самісіньке серце. О, цього я вже не передбачав.

Я ніколи не робив зла. Дні мої будуть легкі, каяття не торкнеться мене. Я ніколи не пізнаю страждань душі, що майже глуха до добра і з якої здійсмається світло, суворе, як похоронні свічки. Доля матусиного сінка — передчасна домовина, вкрита прозорими слізьми. Розпуста, безперечно, безглузда, порок теж безглуздий; всю цю трухлятину слід відкинути подалі. Проте ще не настав час, коли бій годинника сповіщатиме тільки чисте страждання. Чи, може, я, наче дитя, здійсмуся на небеса, щоб гратися в раю, забувши про всяке горе!

Мерщій! Чи є інші форми життя? — Серед розкоші сон неможливий. Розкіш завжди належала суспільству. Тільки божественна любов видає ключі до пізнання. Я бачу, що природа — це видовище добра. Прощайте, химери, ідеали, помилки.

Розважливий спів ангелів лине з рятівного судна: це божественна любов.— Дві любові! Я можу померти від земної любові, померти від вірності. Я полишив душі, чії страждання ростимуть після того, як я піду! Ви побачите мене серед розбитих кораблян, а хіба ті, хто zostався,— не мої друзі?

Врятуйте їх!

Я порозумнішав. Світ добрий. Я благословлю життя. Любитиму своїх братів. Це вже не дитячі обіцянки чи сподівання уникнути смерті. Бог — моя сила, і я славлю Бога.

Туга не буде більше моєю любов'ю. Шал, розпуста, безум — мені відомі всі їхні поривання,— я скинув із себе весь їхній тягар. Оцінимо тверезо, наскільки велика моя безгріховність.

Я не можу вже просити, щоб збільшили кількість ударів. Не вважаю, що разом із тестем, Ісусом Христом, відпливаю на весілля.

Я не бранець свого розуму. Я сказав: Бог. Я прагну свободи в порятунку: як домогтися її? Я позбувся легковажних манер. І не потребую більше ні відданості, ні божественної любові. Я не шкодую, що минуло століття чулих сердець. Презирства і милосердя по своєму праві: я залишаю собі місце на горі цієї ангельської драбини здорового глузду.

Щодо міцного щастя, сімейного чи, ні... ні, я не можу. Я надто неухважний, надто слабкий. Життя розквітає у праці — щира правда; але моє життя не дуже вагоме, воно злинає й ширяє над діяльністю, цією дорогою цяткою світу.

Як же я схожий на стару дівку — мені бракує мужності полюбити смерть.

Коли б то Господь подарував мені небесний, повітряний спокій і молитву — як давнім святим! Святі! Дужі! Анахорети! Митці, які більше не потрібні!

Нескінченний фарс! Моя безгріховність ще примусить мене ридати. Життя — це всесвітній фарс.

Досить! Ось і покарання. — *Вперед!*

О, всередині палить, у скронях гуде! Ніч од оцього сонця котиться мені прямо в очі! Серце... Кінцівки...

Куди йдемо? На бій? Я слабкий! Мене наздоганяють. Знаряддя, зброя... Час!..

Стріляйте! Стріляйте ж по мені! Ось сюди! Або я

здамся.— Боягузи! — Накладу на себе руки! Кинусь під копита коней!

Ой!..

— Я й до цього звикну.

Це буде достоту французьке життя, стежина честі!

III

НІЧ У ПЕКЛІ

Я добряче ковтнув отрути.— Тричі будь благословенна ця порада! — Моє нутро палає. Люте пійло скрутило мені руки й ноги, знівечило, повалило мене на землю. Я гину від спраги, задихаюсь, не годен кричати. Це пекло, вічні муки! Ви дивіться, як бурхає полум'я! Горю по-справжньому. Давай, демоне!

Я бачив, що можливі добро, і щастя, і спасіння. Як описати побачене — повітря в пеклі не для хваліні! Це були мільйони чудових істот, солодкозвукій духовний спів, сила та упокорення, шляхетні заміри,— хіба я знаю?

Шляхетні заміри!

А це ж іще життя! —Якщо ж прокляття вічне! Людину, що замислила на себе замах, проклято, хіба не так? Я вірю, що я в пеклі, отже, так воно і є. Це дотримання норм катехізису. Я — раб свого хрещення. Батьки мої, ви сотворили моє нещастя, але й своє так само. Бідне невиннятко! Язичникам пекло не страшне.— Це ще життя! Пізніше розкоші прокляття будуть відчутніші. Тож поспішай, злочине, вкинь мене в небуття згідно з людським законом!

Замовкни, замовкни ж! Тут сором докоряти: Сатана, бач, твердить, ніби полум'я нице, а гнів мій — велика

дурниця.— Годі! Досить з мене нашіптуваної брехні, оманливих ароматів, дитячої музики.— І при цьому казати, що я знаю істину, знаю, що таке справедливість, наділений здоровим глуздом і готовий до самовдосконалення... Гординя! — На голові моїй зсохлася шкіра. Пощади! Господи, мені страшно. Пити, як хочеться пити! О дитинство, трава, дощ, озеро з кам'янистими берегами, «сяйво місяця, опівнічний дзвін...». Диявол на дзвіниці в цю годину. Маріє! Пресвятая Діво!..— Я жахливий дурень.

Ген там — чи то не чесні душі, які бажають мені добра?.. Ідіть до мене... У мене подушка на вустах, вони мене не чують, це привиди. Крім того, ніхто не думає про інших. Не наближайтеся. Я чую запах смалевого, це напевно.

Галюцинацій не злічити. Зі мною так було завжди: більше не вірив в історію, не пам'ятав засад. Але про це мовчатиму: поети та ясновидці будуть заздрити. Я в тисячу разів багатший, отож слід бути скупим, як море.

Он воно як! Годинник життя щойно спинився. Тепер я поза світом.— Теологія діло серйозне, пекло, без сумніву, внизу, а небо — вгорі.— Екстаз, кошмари, сон у вогняному гнізді.

Скільки злоби й лукавства у людській увазі на селі!.. Сатана Фердинанд біжить і сіє плевели... Ісус ступає по багряних тернях, не схиляючи гілля... Ісус ішов по збуреному морю. В ліхтарнім світлі ми бачили, як він стояв, весь білий, із каштановим волоссям, на гребені смарагдової хвилі...

Я зараз відслоню всі таємниці, і релігійні, і природні, смерть і народження, майбутнє і минуле, і сотворіння світу, і небуття. Я майстер, коли йдеться про фантасмагорії.

Тож слухайте!

Я маю всі таланти!— Тут нема нікого, і все ж хтось є. Я не хотів би марнувати своїх скарбів.— Ви хочете почути, як співають негри, побачити танечниць-гурій? Ви хочете, щоб я спочатку зник, а потім пірнав за пернем? Хочете? Я можу робити золото і ліки.

Довіртеся ж мені: віра дає полегшення, дарує вірний шлях, зціляє. Приходьте всі, і навіть дітлахи, я втішу вас і даруватиму вам серце, своє чудовне серце! — Працуйте, злидарі! Я не молитви у вас прошу; я буду щасливий од самої вашої довіри.

— Подумаймо тепер про мене. Я не вельми побиваюся за світом. Мені ще пощастило уникнути страждань. Мое життя було як низка розкошів-безумств. Шкода.

Чого вже там! Кривляймося, хто як уміє.

Без сумніву, ми поза світом. Жодних звуків. Зникло чуття дотику. Мій замок, моя Саксонія, вербовий гай! О вечори і ранки, ночі, дні... Яка знемога!

Я мав би дістати власне пекло за гнів, і пекло за гординю, і пекло за любострасний шал — симфонію всіх пекл.

Вмираю від утоми. Це могила, я йду на харч черві, жах над жахами! Ти хочеш, лицедію Сатано, розкласти мене своїми чарами. Благаю і молю! Удару вилами, хоч краплі полум'я!

О! Повернутись до життя! Дивитись на цю потворність! І це отрута, цілунок, проклятий сто сот разів! Мое безсилля, жорстокість світу! Мій Боже, зглянься і сховай мене,— мені аж надто зле! — Я водночас і схований, і ні.

Разом із прókлятим угору лине полум'я.

IV МАРЕННЯ

I

БЕЗУМНА ДІВА ІНФЕРНАЛЬНИЙ МУЖ

Послухаймо сповідь товариша по пеклу:

«О божественний Муже, мій Володарю, не відмовляйся вислухати найсмутнішу з-поміж твоїх служниць. Я погубила себе. Я п'яна. Я нечиста. Таке моє життя!

Пробач мені, божественний Володарю, пробач! Скільки пролито сліз! І скільки буде ще пролито!

Колись я ще спізнаю божественного Мужа! Я народилася його рабиною.— Тепер хай інший мене терзає!

Віднині я на самому світовому дні! О мої подруги!.. Ні, ні, не подруги... Ніколи ще не було ані такої маячні, ані тортур... Чи це не дурість?

О! Я страждаю, я кричу. Я справді страдниця. Одначе мені все дозволено, мені, яка зазнала презирства найупослідженіших душ.

Нарешті, зважмося на це визнання, таке хмурне і незначуще, хай навіть довелося б двадцять разів його повторювати!

Так, я рабиня інфернального Володаря і Мужа, того, хто погубив безумних дів. Це саме він, цей демон... Він не привид і не мана. Але мене, що втратила розважність, мене, вже мертву й прокляту для світу,— мене уже не вб'ють! — то як я опишу його? Я вже не вмію навіть говорити. Я в жалобі, я плачу, я боюсь. Хоч трохи свіжого повітря, Володарю, якщо ти зглянешся, якщо ти хочеш!

Так, я вдова... Була вдовою... Це так, і я була колись поважна, і народилась не для того, щоб стати кістяком!.. Він був ще мало не дитиною... Мене спокушувала таємнича й довершена його тендітність. І я забула свій людський обов'язок, пішла за ним. Таке моє життя! Правдивого життя немає. Ми — поза світом. Я йду за ним услід, так треба. Нерідко він гнівиться, і це на мене, бідолашну! Демон! — Це справді демон, ви знаєте самі,— це не людина!

Він каже: «Я не люблю жінок. Слід винайти кохання заново — це всім відомо. Жінки лише одного хочуть: надійного становища. А як здобудуть, тоді ні вроди, ні душі,— лишаються зневага й холод, хліб насущний теперішнього шлюбу. Або ж я бачу жінок, щасливих на позір, для них я міг би стати добрим другом, та от біда: таку за звичай вже встиг обгризти до кісток якийсь пройдисвіт любострасник...»

Я слухаю, як він оповідає про ганьбу, немов про славу, і про жорстокість, мов про чари. «Я родом з дальньої країни, а мої предки — скандінави. Вони робили одне одному дірки й спивали кров.— Я покарбую собі тіло і пороблю татуювання, я хочу стати огидним, як монгол: ти ще почувеш мої крики на вулицях. Я хочу стати люто-навіженим. Ніколи не показуй мені коштовностей, я буду повзати і корчитись на килимі. Свої багатства я хотів би заплямувати кров'ю. Я ніколи не працюватиму...» Кілька ночей на мене кидався демон, що опосів його, і ми котились по підлозі, я з ним боролася! — Нерідко, п'яний, ночами він ховається в завулках чи будинках, аби на смерть мене злякати. — «Мені таки напевно перетнуть горлянку; це буде гидко». О дні, коли він радше прикидається злочинцем!

Часом він лагідно говорить про смерть, яка велить покаятись: про бідолах, які, без сумніву, існують; про каторжні роботи та розлуку, згубну для сердець.

У нетрищах притонів, де ми пиячили, він плакав, бачивши людей навкруг, злиденну паству. Він підіймав п'яниць на чорних вулицях. Жалів недобру матір через її малих дітей.— І він відходив, лагідний, як мала дівчинка, що слухає урок Закону Божого.— Він нахвалявся, що знає все: торгівлю, і містецтво, і медицину.— Я йшла за ним услід, так треба!

Я помічала все, чим він в уяві себе оточував, одержу, драпування, меблі; я дарувала йому герб, нове обличчя. Я бачила все, що його зворушувало, неначе він хотів створити це для себе. Коли мені здавалось, ніби дух його дрімає, я супроводила його в усіх його химерних і непростих виправах та витівках, і добрих, і лихих; і мала певність, що в його світ я не ввійду. Скільки нічних годин я провела в чуванні, схилившись над коханим його тілом, повитим у сон, гадаючи, чому він так прагне втекти від дійсності. Ні в кого з людей ще не було таких бажань. Я визнавала,— без остраху за нього,— що він, мабуть, являє небезпеку для суспільства.— А може, він знає таємницю, як одмінити це життя? Ні, він лише її шукає,— так відказала я собі. Нарешті, милосердям він зачаровує, і я потрапила йому в полон. Жодній живій душі не вистачило б сили — сили розпачу! — щоб стерпіти це милосердя, його прихильність, захист і любов. Втім, я його не уявляла з якоюсь іншою душею: нам зримий власний ангел-охоронець, та не чужий: мені здається так. Я пробувала у його душі, мов у палаці, з якого вигнано усіх, аби нікого не зустріти, хоч трохи менш шляхетного, ніж ми; оце й усе. Та, леле! Я залежала від нього. Але яку ж він користь мав з мого безбарвного й низотного життя? Він не впливав на мене благодійно, ще добре, хоч не занапастив! Серед печалі та гризот я інколи йому казала: «Я розумію тебе». Він знизував плечима.

Так моє горе накочувалось знову й знову, й так без

кінця, я відчувала себе заблуканою, не лише в своїх очах, але й в очах усіх, хто захотів би на мене глянути, якби я не була рокована на вічне і вселюдське забуття! — й дедалі більше я була спрагла його ласк. Його цілунки у парі з дружніми обіймами підносили мене у небеса, в похмурі небеса, я линула туди і там воліла б лишитись назавжди — глуха, німа, сліпа, убога. Я вже до цього призвичаїлась. Я уявляла нас обох, як двійко діток, яким дозволено гуляти у райському саду ночами. З нас була добра пара. Схвильовані, ми діяли улад. Та після жагучих пестощів він мовив так: «Цікаво, якої ти заспіваєш, коли я тебе покину, адже з тобою це траплялось. Як мої руки не обійматимуть тебе, і ти не зможеш схилити голову мені на груди, а мої губи не доторкнуться до твоїх очей. Адже якогось дня я вирушу кудись далеко. До того ж я мушу помагати іншим людям, це мій обов'язок. Хоч, моя мила, це не дуже весело...» Одразу ж я уявляла, як він піде, а я, у владі млосного запаморочення, щосили кинуся у найжахнішу пільму: у смерть. Я його змушувала обіцяти, що він мене не кине. Він разів із двадцять повторював свою любовну клятву. І це було так само легковажно, як і моє «Я розумію тебе».

О, я ніколи його не ревнувала. Гадаю, він мене не кине. Бо що з ним сталося б? Знайомих він не має, жодних. І працювати він не буде. Він хоче жити як сновида. Чи милосердя й доброти його задосить, щоб мати право жити у реальнім світі? Нерідко я забуваю про власний жаль і співчуття: він вділить мені сил, ми вирушимо в мандри, і полюватимемо у пустелях, і спатимемо на бруківці незнаних міст, безжурно і бездумно. Або ж прокинуся, а звичай й закони стануть інші, — це завдяки його магічній владі, — а світ, лишаючись самим собою, мене залишить наодинці з моїми радощами, примхами, бажаннями. Чи подаруєш ти мені

життя, в якому повно пригод, як у дитячих книжках,— як надгороду за мої страждання? Ні, він не може. Я не знаю, який він має ідеал. Казав, що має докори сумління й сподівання. Чи він говорить з Богом? Мабуть, волати до Бога слід було б мені самій. Я ж у найглибшій з безодень і не вмію вже молитись.

Якби він оповів мені про свою тугу, чи зрозуміла б я щось більше від щойно чутих глузувань? Бо він іде у наступ, годинами мене соромить за все, що хоч би як могло зворушити мене у цьому світі, і він обурений, якщо я плачу.

«Ти бачиш цього вишуканого молодика, що входить до тихого і гарного будинку: його ім'я — Дюваль, Дюфур, Арман, Моріс, хіба не все одно? Так, цього розлюченого ідіота незрадно покохала одна жінка. Вона померла, і тепер, звичайно, вона на небесах, серед святих. Ти ж доведеш мене до смерті — так, як він довів цю жінку. Така вже наша доля, уділ всіх милосердних душ». Ой леле! Бували дні, коли всі люди дії здавалися йому маріонетками серед гротесків маячні: він довго реготав огидним сміхом.— Згодом до нього поверталися манери коханої сестри чи молодої матері. Якби він був хоч трохи стриманіший, ми б порятувались! Та лагідність його так само вбивча. Я йому корюся.— О, я безумна!

Мабуть, якогось дня він дивним чином зникне; але я мушу знати, чи він доступиться небес, — хоча б намить побачити успення мого друга!»

Чудесна пара!

МАРЕННЯ

АЛХІМІЯ СЛОВА

Про себе. Це історія одного з моїх шаленств.

Я здавна пишався тим, що опанував усі можливі краєвиди і вважав сміховинними знаменитості живопису та сучасної поезії.

Мені подобались ідіотські картини, герби на воротах, декорації, полотнища бродячих цирків, вивіски, кустарна мазанина, призабута белетристика, церковна латинь, безграмотні книжки про кохання, романи про наших предків, казки про фей, дитячі книжечки, старі опери, безглузді приспиви, наївні ритми.

Я марив хрестовими походами, подорожами в незвідані частини світу, незваними республіками, відгримілими релігійними війнами, переворотами у звичаях, рухами народів і континентів; я вірив у всі чари.

Я винайшов колір голосних! — «А» — чорне, «Е» — біле, «І» — червоне, «О» — синє, «У» — зелене. — Я погодив форму і плин кожної приголосної і тишив себе надією за допомогою інстинктивних ритмів винайти таке поетичне слово, яке рано чи пізно буде приступне всім почуттям. Я зберігав тлумачення.

Спочатку це було навчання. Я записував безгоміння, ночі, я занотовував невимовне. Я фіксував запаморочення.

Оподаль від птахів, черід, селянок,
В оточенні ліщинових кущів,
Які надвечір оповив серпанок,
Що, сівши серед вересу, я пив?

Далеко десь, на березі Уази,
Що міг я довго з жовтих фляг тягти?
Нахмурились небосхил, замовкли в'язи.
Пив потогонний сік я золотий.

Я став блідою вивіскою шинку.
Пройшла гроза, і почало темніти.
В калюжі божий вітер ніс градинки,
Вода в піску губилася щомиті.

Однак, ридаючи, не міг я пити.

О четвертій влітку — благодать!
Ще продовжується сон кохання,
У гаях почути можна зрання
Пахощі вечірніх свят.

Де сіє сонце Гесперід,
На величній гомінкій будові
Вже теслярський рід заметушивсь,
Засукавши рукави байкові.

Теслярі у моховій пустелі
Зводять мовчки вигини склепінь,
Де піднімуться міські оселі
У фальшиву височінь.

О Венеро! Для робітників,
Підданих владики Вавилону,
Любих кинь своїх чоловіків,
Що в душі несуть корону.

О Владарко Пастухів!
Дай вина хильнути теслям гідним,
Щоб вони не вибились із сил,
Доки в море не ввійдуть опівдні.

Поетична старовина відчутно сприяла моїй алхімії слова. Я звик до простої галюцинації: на місці заводу виразно бачив мечеть, школу барабанщиків, зведену ангелами, шарабани на небесних шляхах, салон на дні озера, бачив страхіття і чудеса; назва водевіля жахала мене.

Потім я пояснив свої магічні софізми за допомогою галюцинації слів!

Врешті-решт я визнав непорушним розлад своєї свідомості. Я був гулящий, мене лихоманило: я заздрих блаженству тварин — гусені, що є невинністю перед дверима раю, кротам, сну непорочності.

Мій характер псувався. Я прощався зі світом у подібних романсах:

Пісня з найвищої вежі

Тож нехай я знову
Житиму любов'ю!
І не знаю доки
Я терпів один.
Муки та неспокій

Злинули, як дим.
І від спраги в мене
Почорніли вени.

Так бур'ян на луці,
Вкритій забуттям,
Духмяніє, буцім
Кадить фіміам
Під гучне гудіння
Грязного створіння.

Тож нехай я знову
Житиму любов'ю!

Мені подобались пустеля, спалені сади, вицвілі крамниці, теплуваті напої. Я тинявся по смердючих провулках і, заплющивши очі, віддавав себе на поталу сонцю, богу вогню.

«Генерале, якщо ще залишилась стара гармата на твоїх зруйнованих мурах, обстріляй нас грудками сухої землі. Бий по вітринах шикарних крамниць, бий по салонах! Хай місто ковтає свою пилюку. Хай іржа роз'їдає його ринви. Наповни його будуари палаючим рубіновим порохом...»

О, як п'яніє мошва над убиральною корчми, закохана в буйну траву, танучи в сонячному промінні!

Голод
В мене вовчий апетит:
Їм я землю і граніт.
Пережовую щосили
Залізняк, вугілля й брили.

Ти, мій голоде, пасись
На луці звуковій
І отруту з повитиць
Вичавлюй у траві.

Їж і їж блискуче ріння
І церков старе каміння;
Їж галети старовинні,
Хліб, що виріс у долині.

Ви́ла в зарослях вовчи́ця
І ви́харкувала пір'я,
Що лиши́лося від пти́ці:
Слабну, як вона, з тих пір я.

Зро́щені салат і фру́кт
Ті́льки й ма́рять урожа́єм;
З тину спу́щений па́вук
Лиш фі́алки по́жирає.

Заки́піти б, де ві́втар
Сяє в хра́мі Соломо́на,
Де іржу вкриває ва́р,
Що текти́ме до Кедрона.

І нарешті — о щастя, о розуме! — я розігнав на небі
чорну блакить і став золотою іскрою *світла природи*.
Від радості мої висловлювання стали блазнівськими і
надуманими.

Знайшлася вже вона.
Що саме? Вічність!
Це море, що злилось
Із сонцем.

Моя довічна душе,
Свій бережи завіт,
Дарма що глупі ночі
Й палахкотливі дні.

Позбулась якомога
Ти схвалення людського
І гуртових зусиль!
І відтепер летиш...

— І не чекай *моління*.
Надій якихось теж.
Учення та терпіння.
Від муки не втечеш.

Прийдешні щезли дні,
Атласисті вогні.
Тліючі жарини —
Це ж і є повинність.

Знайшлася вже вона.
— Що саме? — Вічність!
Це море, що злилось
Із сонцем.

Я став казковою оперою; я бачив, що всі істоти приречені прагнути щастя: дія — це не життя, а спосіб марнувати силу, роздратування. Мораль — це слабкість мозку.

Мені здавалось, що в кожній істоті має бути безліч *інших* форм життя. Цей добродій не знає, що робить: він ангел. Ця родина — собачий виводок. З багатьма людьми я голосно розмовляв про якусь із миттєвостей їхнього іншого життя.— Отже, я кохав свиню.

Я не забув жодного софізму безуму — того, який зачинають. Я міг би їх усіх повторити, в мене є своя система.

Моє здоров'я перебувало під загрозою. Мене охопив жах. Я проспав багато днів, а прокинувшись, продовжував бачити найпечальніші сни. Я дозрів для сконання, і моя слабкість вела мене по небезпечній дорозі на край світу і Кіммерії, батьківщини мороку й водоверті.

Я мусив мандрувати, розвіювати чари, що зібралися в моєму мозку. Над морем, яке я полюбив, — так ніби йому судилося змити з мене плями — я бачив, як здійсмається утішний хрест. Я був проклятий райдугою. Щастя було моїми докорами совісті, долею, хробаком: завжди моє життя буде надто безмежним, щоб присвячувати його силі й красі.

Щастя! Його смертельно солодкий укус попереджував мене у найпохмуріших містах під спів півня,— *ad matutinum*, і що *Christus venit*.

О палаци, о літа!
Де ж то є душа свята?

Я вивчав принади щастя.
Вам од них втекти не вдасться.

Кожен раз його вітай,
Галльський півню, ще співай!

Вже не вернеться бажання:
Я щасливий до сконання.

Чари щастя полонили
І без сил мене лишили.

О палаци, о літа!

Щастя час, відходить він,
Та мені лишає скін.

О палаци, о літа!

Все це минуло. Тепер я вмію шанувати красу.

VI НЕМОЖЛИВЕ

О, це моє життя в дитинстві, широкий шлях, пролеглий крізь усі часи, тверезість до надприродності, і безкорисливість, що гідна ліпшого із жебраків, та ще й гординя — не мати друзів, ані батьківщини, як це нерозумно! — Я ж тільки нині це помічаю!

Я, певно ж, мав рацію, як зневажав отих добродіїв, які не згаяли б нагоди зажити пестощів, тих, що паразитують на чистоті й здоров'ї наших жінок, хай навіть ці жінки тепер не дуже з нами згодні.

Я, певно ж, мав рацію у своїй зверхності: бо я тікаю!

Я тікаю.

Я поясню.

Ще вчора я зітхав: «О небо! Тут, на землі, чимало нас, проклятих! Я стільки часу перебув у їхнім товаристві! Я знаю їх усіх. Ми завжди впізнаємо одне одного, й це нас не тішить. До милосердя ми не схильні. Проте ми ввічливі, а наші зв'язки зі світом вкрай благопристойні». Та й що тут дивного? Світ! Гендлярі й наївні люди! — Нас не збезчещено.— Та як до нас поставилися б обрані? Бо є такі веселі злидні, лжеобранці, що нам до них не підійти, якщо забракне зваги чи смиренності. Вони — єдині обрані. Не жди від них благословень!

Я віднайшов на дві монети глузду — це річ минуща! — і бачу, що причина моїх нещасть — запізне усвідомлення того, що живемо на Заході. Болота Заходу! Не те, щоб я вважав, що світло змерхло, а форми світу витончилися, а рух — з дороги схибив і заблукав... Гаразд! Тепер мій дух жадає будь-що поринути в жорстокі випроби, що їх зазнав дух людський, відколи Сходові настав кінець. Цього жадає мій дух!

...Ті дві монети глузду я витратив! — Мій дух владарно велить, щоб я лишавсь на Заході. Слід змусити його мовчати, аби все сталось так, як я бажаю.

Я посилав до біса мученицькі вінці, сяйво мистецтва, погорду винахідників, запал грабіжників; я повертався на Схід, до мудрості первісної і вічної.— Здається, це мрія ледаря і неотеси!

Одначе я й не мріяв про цю розкіш — уникнути модерних мук. Ні, я не мав на оці беззаконних мудроців Корану.— Але хіба не мучить по-справжньому той факт, що з часу самопроголошення науки, християнства людина грається, доводячи собі найочевидніше, аж дметься від утіхи, повторюючи докази, і тільки тим живе! Тортури — і дрібні, і ниці; це джерело моїх

духовних блукань. Мабуть, самій природі стало б тоскно. Мосьє Прюдом родився разом із Христом.

Чи не тому, що ми плакаємо імлу? Їмо гарячку, аби заїсти водяним овочем. А ще пияцтво! А тютюн! А нецтво! Слепа покірність! — Чи досить це далеко від мудрості і думки Сходу, первісної вітчизни? Навіщо він, сучасний світ, як винаходять ось таку отруту?

Нам духівництво мовить: «Зрозуміло. Але ж ви хочете сказати про Едем! В історії східних народів ви не побачили нічого». — Це так; я мріяв саме про Едем! Що для моєї мрії чистота прадавніх рас?

Філософи: «Наш світ не має віку, а просто людству притаманний рух. Ось ви на Заході, проте вам вільно жити й на вашім Сході, як завгодно стародавнім, — і жити добре. Отже, не вважайте себе звитяженим». Філософи, ви з Заходу, — він ваш.

Будь пильний, о мій дух! Шаленство — не рятунок. Удосконалюйся! — Ах, як на нас — наука забарна.

Але ж я помічаю, що дух мій спить.

Якби ж він вічно пильнував, почавши від цієї миті, ми швидко досягнули б істини, яка, можливо, нас оточує разом із ангелами, що ридають!.. — Якби він пильнував аж до цієї миті, я не піддався б згубливим інстинктам у незапам'ятні часи!.. Якби він вічно добре пильнував, я плив би обширами мудрості!..

О чистота! І ще раз чистота!

Ця мить пробудження мені подарувала видіння чистоти! — провадить дух до Бога!

Жахне нещастя!

VII

БЛИСКАВКА

Праця людська! Це спалах, що час од часу освітлює мою безодню. «Ніщо не марнота; до науки і вперед!» — вигукує сучасний Еклезіаст, тобто Весь Світ. А втім трупи злостивих та ледарів падають на груди іншим людям... О! Швидше, трохи швидше, ген там, по той бік ночі, майбутні вічні винагорода... Чи ж ми уникнемо їх?

— Чим я можу зарадити? Я знаю працю; а наука занадто повільна. Хай молитва скаче вчвал і нехай гуде світло... я це виразно бачу. Це дуже просто, і занадто жарко надворі; обійдуться без мене. В мене є свій обов'язок, я пишатимусь ним, як деякі пишаються, відклавши його вбік.

Моє життя вичерпалось. О співчуття, ходімо прикидатися, байдикувати! І, живучи, ми будемо втішатися і мріяти про жахні любові та про фантастичні світи, будемо нарікати і ганити зовнішню подобу світу — блазень, жебрак, митець, бандит, священник! Над моїм лікарняним ліжком запах ладану став аж занадто міцний; охоронець священних пахоців, сповідник, мученик...

Там я пізнаю своє паскудне дитяче виховання. Що ж потім!.. Прожити свої двадцять років, коли інші проживають стільки...

Ні! ні! Тепер я повстаю супроти смерті! Праця — занадто легка як на мою гординю: зрадити світ було б надто короткою мукою. В останню мить я нападав би справа, зліва...

Тоді, о мила, стражденна душе, чи вічність була б утрачена для нас?

VIII РАНОК

Хіба не приходила хоч раз до мене мила, героїчна, казкова молодість, про яку слід було б писати на золотих сторінках,— багато щастя! За який злочин, за яку помилку заслужив я свою нинішню неміч? Ви, що твердите, ніби звірі ридають од горя, ніби хворі впадають у відчай, ніби мертві зле мріють, спробуйте оповісти про моє падіння та про мій сон. Я вже не можу висловлюватись як жебрак з його безконечними молитвами. Я вже не вмію розмовляти!

Гадаю, однак, що сьогодні я закінчив описувати своє пекло. Це було справді пекло; давнє, саме те, в яке людський син одчинив брами.

Серед тієї самої пустелі, в одну й ту саму ніч мої стомлені очі завжди розплющуються при світлі срібної зорі, завжди, й не чекають, поки піднімуться царі життя, три волхви: серце, душа і розум. Коли ж ми вирушимо аж за піщані береги, й горби зустрічати, й обожнювати народження нової праці, нової мудрості — Різдво на землі! — і вітати втечу тиранів та демонів?

Спів небес, хода народів! Раби, не проклинаймо життя!

IX ПРОЩАННЯ

Вже осінь! — Та навіщо жалкувати за вічним сонцем, якщо ми маємо відкрити для себе божественну ясноту — далеко від людей, які вмирають у плині рокових одмін.

Осінь. Наш корабель, що височить серед недвижного туману, верстає путь у гавань злиднів, у величезне місто з небесами, що їх плямують полум'я і твань. О перетлілі лахи, хліб, змочений дощем, сп'яніння і тисяча кохань, якими я був розіп'ятий! Отож нема кінця і краю владі цього вампіра, володарки мільйонів людських душ і мертвих тіл, які чекають Суду! Я знову бачу власну шкіру, поїдену чумою й брудом, кишіння черви у заростях волосся й під пахвами; ще більші черви мають схов у серці,— бо я простертий серед незнайомих людей, позбавлених і віку, і чуттів... Я міг би там умерти... Жахливий спогад! Я ненавиджу злиденність.

І я боюся зими, бо це пора комфорту!

— Часом я бачу в небесах безкраї береги, де повно білих радісних народів. А вгорі — великий золотавий корабель, і різнобарвні його стяги тріпочуть на досвітнім вітерці. Я витворив усі ті святкування, і тріумфи, і драми. Я намагався сотворити нові зірки і квіти, новітню плоть, новітні мови. Здавалося, я досягнув понадприродну владу. І що ж? Я мушу поховати свою уяву й спомини! Пропала чудесна слава оповідача й митця!

Я! Той, який назвав себе і ангелом, і магом, я, вільний від усякої моралі,— на землю впав, покликаний шукати, притиснувшись до шкарубкої дійсності! Селюк!

Чи я одурений? Чи, як на мене, доброта — сестра самої смерті?

Нарешті, я проситиму пробачення за те, що годувався лжею. І в дорогу.

І ні одної дружньої руки! Де сподіватися рятунку?

Так, найновіший час недобрий,— щонайменше.

Бо можу твердити: я переміг, і тихнуть зубовний скрегіт, свист полум'я, чумні зітхання. Усі нечисті спогади затерто. Мої останні докори совісті зникають,— заздрість до жебраків, грабіжників і приятелів смерті, до всіх знедолених.— Якби ж за себе я помстився, прокляті!

Слід бути вкрай сучасним.

Ніяких хвальних пісень: лише утримати здобуте. Безжальна ніч! Засохла кров димує в мене на обличчі, й позаду мене нема нічого, крім цього страшного дерева!.. Духовна битва така ж нещадна, як і людське бойовище; та споглядати справедливість — розкіш, яку знає тільки Бог.

Проте вже переддень. Приймемо ж усі припливи сили й істинної ніжності. І на світанні, озброєні палаючим тремтінням, ми увійдемо до чудовних міст.

Що я сказав про дружню руку! Я маю перевагу: можу сміятися над давньою й брехливою любов'ю, криючи ганьбою цих оманливих коханців,— я бачив пекло і тамтешніх жінок,— і буде мені по праву дано нести істину душею й тілом.

ДОДАТКИ

III

ВІДЧУТТЯ

У синіх сутінках піду я по стежках,
Топтатиму траву, торкатиму колосся,
І, мріючи, росу відчую на ногах,
У леготі моє зкуйовдиться волосся.

Не буде ні думок, ні слів — але любов
Душі моїй віддасть свої палкі пориви,
Щоб я, мов циган той, світ за очі пішов,
З Природою, немов із жінкою, щасливий.

Травень 1870

Переклав Всеволод Ткаченко

III

НАСТРІЙ

У літній синій вечір я по стежці росяній іду,
Зриваю житні колоски, мну буйні, соковиті трави;
Замріяний спішу у даль, прискорюю свою ходу,
А вітерець на голові розвіяв кучері русяві.
Несила мовити мені, не можу більше думать я,
У серце увійшла любов, якій немає меж і краю.
Немов бродяга, далі йду, — з природою душа моя
Злилась навек, — щасливий я, немовби жінку обіймаю.

Переклав Микола Терещенко

III ВРАЖЕННЯ

У синю літню ніч довірюсь я стежкам,
Що тонуть у хлібах, у травах сріблуватих.
Я, мрійник, волю дам очам, губам, рукам
І буду буйний чуб у вітрові купати.

Тоді хай сплять думки, тоді хай сплять слова.
В душі любов палка проти вітрів повстане.
Безцільно буду я, мов циган, мандрувать,
Щасливий, наче поруч йде кохана.

Переклав Іван Петровічій

III ВІДЧУТТЯ

Крізь літні вечори я травами піду —
Повз лоскітні хліба стежина пролягла.
І роси освіжать задуму молоду,
Й торкнеться вітерець відкритого чола.

Ні слів, ані думок — лише вечірня синь.
Там у душі моїй кохання спалахне.
Мов циган мандрівний, піду я в далечінь, —
Природа, як жона, вчаровує мене.

Переклав Григорій Латник

III ВІДЧУТТЯ

По стежці ввечері піду я у жнива.
Колотиме мене колосся край дороги.
Нехай куйовдиться від вітру голова,
Хай, мріючи, в росі скупаю босі ноги.

Піду бездумно, а в душі із небуття
Ще виникне любов і злине течією.
Відряду матиму щасливого життя
З Природою, немов із жінкою своєю.

Переклав Ігор Андрущенко

III ВІДЧУТТЯ

Блакитним вечором подамся по стежках,
Між лоскітних хлібів топтати буду трави;
Відчую свіжість я, ступаючи в полях,—
Обвіє хай лице мені вітрець ласкавий.

Замріюсь мовчазний, забуду про мету,
Але в душі любов здійме живі пориви,
І, наче циган, я в далеку даль піду,—
З Природою, немов із жінкою, щасливий.

Переклав Михайло Литвинець

ХЛІ П'ЯНИЙ КОРАБЕЛЬ

Як понесли мене байдужі хвилі,
Зо мною не було завзятих моряків,
Бо дикуни їх стрілами пришили
До розмальованих, скривавлених стовпів.

І от, позбувшись свого вантажу
(Бавовни з Англії, фламандського зерна),
Безжурно я поплив без екіпажу,
Куди повабила мене далечина.

Глухий, немов той мозок у дитини,
Холодний, як зима, я плив під рев стихій.
Крушила буря береги камінні,
І хаос повставав, і лютував прибій.

Мене тоді благословили шквали,
Гойдали десять день на хвилях тих морів,
Що вже не першу жертву колисали,
І зник я із очей безглуздох маяків.

Всмокталася в моє соснове тіло,
Мов ніжний сок кислиць, морська вода мутна;
Понісши геть стерно, мене обмила
І від блювотини, й від синіх плям вина.

Я потонув тоді в поемі моря,
Сліпучій, зоряній,— зелену пив блакить,
Часами втопленик у глиб прозорий
Спускавсь задумливий, щоби в мандрівках жить.

Заливши пурпуром екстази дикі,
Повільні ритми хвиль, і запаливши синь,
П'яніша од вина і від музики,
Горіла там любов, гірка, немов полинь.

Все, що вві сні ввижалося людині,
Кружляло смерчем там: вир, вечорів краса,
Огнів досвітніх зграї голубині
І блискавицями роздерті небеса.

Я на низькому сонці бачив плями,
Синяві відблиски, страшний підводний шпиль,
Немов плащі богів в античній драмі,
Збиралась зморшками тканина темних хвиль.

Я снів: зелені ночі в сніжній піні
Цілунками цвіли над віями морів.
І фосфоричне сяйво жовто-синє,
І в тихих стеблах спів нечуваних соків.

Навколо скель скакали, мов телята,
Несамовитих хвиль шалена череда.
Забув я, що ясна Пречиста пройде Мати —
І стихне океан, вгамується вода.

Я бачив дивний край: цвіли Стожари,
Мов очі у пантер; між них тіла мерців,
Веселки голубі, смарагдові отари,
Флорида неземна під обрієм морів.

Кипіли багна, в мулі догнивали
Кит-риби велетні, в густих очеретах.
Де громом урагани вигравали,
Тонула далина в безоднявих ночах.

А глетчери під дрібними сонцями,
Де небеса як жар. Змінявся штиль на рев,
І години, роз'їдені кліщами,
Смердючі, падали з покручених дерев.

Хотілось би ці золоті рибини,
Співучі риби ці спіймать для дітвори.
Мої шляхи квітчала квітів піна,
І надавали крил нечувані вітри.

А море, що так солодко гойдало
Мене, мандрівника, натошеного вкрай,
До мене живоцвіт із п'їтьми підіймало,
І я, мов дівчина, вдивлявся в дивний рай.

А той був островом, де злотоокі
Паскудили птахи, злітались для забав;
Часами втопленик поодинокий
Крізь мій розхитаний кістяк на дно пірнав.

Човни рибальські не знайшли ще й досі
В етері голубім, де не літає птах,
Мій труп, заплутаний в морське волосся,—
Я п'яним кораблем блукаю по морях.

Я плив, туманом синім оповитий,
В рожевих небесах, де лишай сонців
Змішалися із соплями блакиті
(Це ж ласощі для всіх поетів і співців!).

Я бачив електричні спалахання,
За мною кінь морський ходив, як чорний пес.
Гарячий червень бив і трошив баню
Ультрамаринових розжеврених небес.

Я чув Мальштрему рев, і ось, байдужий
Одвічний мандрівник, гаптуючи блакить,
Я за Європою, стомившись, тужу,
Що, парапетами обгородившись, спить.

Архіпелаги зоряні лисніли,
В морях екстазових мене носив тайфун.
Ти спиш на дні, майбутня творча сило,
О золотих жар-птиць незлічений табун!

Але ж наплакався я, бо злиті кров'ю
Світанки й місяці, і всі сонця — гіркі,
Весь пройнятий терпким вином любові,
Хай в морі потону, хай розтрощу свій киль.

Із вод Європи я собі бажаю
Калюжі чорної... щоб вечір запашний...
Сумне дитя кораблика пускає,
Легенького, немов метелик весняний.

Купавшись в п'янкій блакитній тоні,
Не хочу я плисти під арками мостів,
Перед очима грізними понтонів,
В заграві полум'я і гордих прапорів.

Переклав Юрій Клен (Освальд Бургардт)

ХЛІ

П'ЯНИЙ КОРАБЕЛЬ

Спливаючи униз по водянім безмір'ї,
Я вже не чув на собі рук провідників:

Їх за мету собі взяли червоношкірі
І голих прив'язали до барвлених стовпів.

Носій фламандських збіж, англійської бавовни,
Я вік весь мій жури з залогами не знав,
Як їх побили вже, я втішний невимовно
Поплив за плавом вод, кудою забажав.

Минулої зими я в дикий плеск прибоїв,
Глухіший за мізки упертих дітваків,
Гонив! Півострови, покришені борвою,
Не бачили таких, як я набачивсь, див.

Борва мої морські благословила ранки,
Над крутіжем мерців діб десять, день і ніч,
Від корка легший, я свої виводив танки
Здала від маяків і їх телячих віч.

Солодша, ніж діткам м'ясівка яблук винних,
Вхлиснулася вода в мою соснову снасть
І вмила з синіх плям, винних і блювотинних,
Ковтнувши і стерно, й котву в неситу пасть.

Я поринав з тих днів у пісні сушелому,
Як зоряний намет безмежний і співний,
Вжираючися в чинь зелену і знайому
Лиш мрійним топлякам, що часом тонуть в ній.

Туди, де рум'янцем займаючи сапфіри
Води, у сонний ритм, під сонячну теплінь,
Міцніш за алкоголь, зичніш за ваші ліри
Пузириться гірка любисткова червінь.

Я знаю овиди, у блискавках розприслі,
Смерчі і вирла струй, я знаю вечори

І ранки в небесах, як стада горлиць звислі,
І те, що нікому й не снилось в мрійній грі.

Я бачив, як сонця в страшних таємних плямах
Горіли багрянцем мертвецьких стетерінь,
Подібні до митців у старовинних рамах,
Котили хвилі дроз у темну далечінь.

Мені в зелену ніч, сліпучу блиском снігу,
Вчувалися м'які цілунки морських сліз,
Вир соків запальних у п'янім кровобігу
І спів, що з глибини фосфорних нетрів ріс.

Я цілі місяці йшов приступом на кручі
В розговтаній, як гурт ярких биків, погій,
Втерявши й тінь надій, щоб Океани злючі
Скорилися колись ясним ногам Марій.

Я — знайте! — оглядав у казкових Флоридах
Хаос очей пантер і квітів, людських шкір
І веселок струнких в надморських краєвидах,
Мов поводи отар, що йдуть кудись в простір.

І бачив я також, як на пісках безводних
Покинаний згинав цілий Левіатан,
Як в затишну пору знімався вир з безодні
І безмір вод стягав у божевільний тан.

І ледняки й сонця небес, як вугіль, чорних
І заливи гидкі, як велетні вужі,
Повзуть по конарах скарлючених, потворних,
Обліплені кишмом смердючої нужі.

Я рад би показати у синій хвилі дітям
Ці зграї золотих і тих співучих риб.

На від'їзд мій моря косичилися квіттям,
І крил мені давав вітрів поривний стриб.

Як часом Океан втомився колисками
Полюсів, рівників і в мрійнім сні потах,
Сплітав мене зо сну глибинними квітками,
І я в них затихав, як жінка в молитвах.

І так, мов острівець, носив і гній, і сварку
Золотооких птах, безстидних гольтіпак,
Поки мене з мого гнилого закамарку
Не виплутав якийсь мандруючий мертвяк.

Отож я — корабель, що стряв у нетрях зільних,
Що в диких борвіях знаходив щастя транс,
І так сп'янів вином бурунів божевільних,
Що не знайти мене всім стежним суднам Ганз.

Я — вільний, у диму, у мряці фіолетів,
Я — що свердлив щоглом червону твердь небес,
Я — повен ласощів для вибраних поетів:
Сонцевих медицин і плястрів синіх плес.

Я, що гуляв тоді, збожеволілий щовбень,
У іскрах громових, у стадах горбуньків,
Як липні, шибали товчками дужих довбень
Ультрамарин небес у челюсть казанів.

Я, що тремтів, як вчув за п'ятдесят миль дикі
Риковища моржів або мальштремів гнів,
Я, що мав бути ткачем блакитних снів повіки,
Знов прагну до старих Європи берегів.

Я бачив острівців рої волосожарні
Й такі, де шал небес не ставить людям меж.

Чи в тих ночах ти спиш і ждеш на сили вдарні,
Мільйоне злотих птах, Снаго, що ще прийдеш?

Та надто плакав я. Всі ранки болю повні,
Всі ночі мають їдь і в блекоті всі дні.
Взяли мене в полон жорстокі сни любовні,
Нехай же пропаду, хай зникну в буруні.

Як ще жажду чого в Європі, то калюжі,
Де в пахощах м'яких передвечірніх хвиль
Хлоп'я задумане й чогось смутненьке дуже
Пускає човника крихкого, як мотиль.

Коли я взнав ваш сум, то не мені вже, хвилі,
З вантажнями бавовн шугати навздогон,
Ні гнати в прапорах, огнях, у блиску й силі,
Ні смирно слухати грізних очей понтон.

Переклав Василь Бобинський

XLI П'ЯНИЙ КОРАБЕЛЬ

Коли я весь віддавсь байдужих Рік спокою,
Не відчував я більш своїх провідників:
Індійці-крикуни зробили їх метою,
Прип'явши голими до розписних стовпів.

Для мене все одно: чи то англійська пряжа,
Чи то фламандський хліб у трюмі десь лежав.
Коли шумливого я збувся екіпажа,
По волі Рік я мчав, куди я лиш бажав.

Тії зими під сплеск припливів навіжених,
Байдужий до всього, мов мозок немовлят,
Я без упину мчав! І серед бур шалених
Півострови з трудом спустили свій канат.

Морські шляхи немов вітали урагани.
Я, наче пробка, плив по хвилях десять днів,
Де трупи жертв кругом крутились безнастанно,
І жодну ніч не стрів банькатих ліхтарів.

Приємніша за сік кислоти для дитини
Зелена хвиля йшла, сосновий крила бік;
Зірвавши руль і дрек, у плями сизо-сині
Вина й блювотини мене вбирав потік.

З тих днів купаюсь я в гучній поемі моря,
Таємним сявом настояній зірок,
Ковтаю вод блакить, де часом у просторі
Зринає втопленик, який увесь промок.

І де, заливши враз всіх диких марень вири
І в'ялий ритм морський дна золотом п'янким,
Міцніш, ніж алкоголь, і гомінкіш, ніж ліри,
Любовний бродить сік із присмаком гірким.

Я знаю небеса, роздерті блискавками,
І смерчі, й течії, і бачив я зірки
З очима голубів, що мріють вечорами,
І навіть те, чого не бачить рід людський.

Я бачив сонця диск, що в жахові містичнім
Світився сплесками фіалкових огнів;
Немов акторів гра в трагедії античній,
Здіймались сплески хвиль в тремтінні лотоків.

Зелена снілась ніч у снігові сліпучім,
Що до очей морських цілунком припада;
У вируванні сил нечувано жагучім
Жовтавим фосфором світилася вода.

У повню стежив я, коли, мов в істерії,
Немовби тічка та, об скелю бивсь приплив,
Бо я не відав ще, що біля ніг Марії
Бурхливий Океан забутися б хотів.

Я плив вздовж берегів Флориди неземної,
Де квіти — зір пантер, а шкіра там людська —
Немов веселка та, що віжкою гнучкою
Над морем простяглась, мінлива і легка.

Я бачив болота, їх неоглядні верші,
Де серед комишів гниє Левіафан;
І вирування вод у глибині завмершій,
І дальній водоспад, грімкий, немов таран;

Крижини серед хвиль, сонця, бліді до смерті,
І здобич, як ніде, серед заток морських,
Де змії-велетні, блощицями пожерті,
Звисають із дерев у пахощах гнилих.

Хотів би показати я дітям риб співучих,
У лусці золотій, серед блакитних хвиль.
Вітри несли мене серед блукань жагучих,
В квітучій піні плив я між морських дозвіль.

Та, стомлені на смерть незваними світами,
Хитали зойками моря мої боки,
Вітаючи мене тінистими квітками;
І я, схиляючи коліна, мов жінки,

Гойдав півострови прокляттями своїми,
Де слід крикливих птиць із тугою в очах;
І плив я в самоті дорогами хисткими,
Лиш потопельники чіплялись на бортах.

У бухтах, спутаний весь травами морськими,
Я шквалом кинутий, де й птиці не знайти,
Звідкіль ні монітор, ні парусник не здійме
Розбитий мій каркас, сп'янілий від води;

І весь задимлений, в туманах фіалкових,
Я небо пробивав, немов багрець стіну,
В блакитних лишаях і в соплях смарагдових,
В цих дивних ласошах поета в давнину;

Летів блискучий я, мов божевільна куля,
Між чорних коників, мандрівників морських,
Тоді як Липень лив, розпалений і чулий,
Ультрамарин небес у кільця хмар прудких;

Я часто хвилювався, почувши в здивуванні,
Як вирував Мальштрем чи кидався Бегемот,—
Тепер я стомлений, у вічному спогляданні,
Хотів би знов вернути дō європейських вод.

Я бачив зоряні архіпелаги в лоні
Замріяних небес, серед моїх шляхів.
Чи сниш ти і гориш у ночі ці бездонні,
Мов птиці золоті, о Міць майбутніх днів?

Я досить сліз пролив. Були жорстокі зорі,
І місяць серце тис, і сонце так пекло!
Украй терпка любов мене п'янила в морі.
О мій розбитий кіль! О зранене крило!

Я до Європи мчусь, її калюж бажаю,
Де між холодних хвиль, у мряці запашній,

Засмучене дитя навшпинечках пускає,
Немов метелик той, хисткий кораблик свій.

Не можу більше я, сп'янілий весь від браги,
Пускатись по шляхах вантажних кораблів,
Ні гордо підіймать свої огні та стяги,
Ні впевнено плисти під поглядом мостів!

Переклав Микола Терещенко

XLII ГОЛОСНІ

«А» — чорний, білий — «Е», червоний — «І»,
зелений —

«У», синій — «О». Колись я ваші таємниці
Розкрию, голосні: «А» — чорні шнуровиці
Мухви, що над гниллям здійняла гул страшенний;

«Е» — білина парів, наметів, дрож яглиці,
Шпилі льодовиків, безбарвні суверени;
«І» — пурпур, гарних губ нестримний сміх шалений,
Що повен каяття чи гніву, слід кровіці;

«У» — жмури, хлюпання божественне затоки,
Супокій череди на луках, зморщок спокій,
Поритих на чолі в усидливих людей;

«О» — голосна Сурма, що дивний свист колише,
Світів і Янголів ширяння серед тиші.
— Омега, блиск Його фіалкових очей!

Переклав Всеволод Ткаченко

XLII ГОЛОСНІ

А — чорне, біле Е, червоне І, зелене
У, синє О; скажу про їх таємну суть:
А — це корсет, його лискучі мухи пнуть,
Кружляючи щодня над смородом мерзенним,

Це тїнь затоки; Е — то пароплава путь,
То білі королі, льодовиків знамена;
І — то пурпурна кров і посміх незбагнений,
П'янливе каяття і невиситима лютя;

У — цикли, то морів предивні коливання,
То спокій пасовищ у тихому смерканні,
То зморшка — борозна високого чола;

О — вища є сурма, різкі незнані звуки,
То тиша проміж гір, завмерлих од розпуки,
То промінь із небес, бузкова то стріла!

Переклав Григорій Латник

МЕТЕОР СВІТОВОЇ ПОЕЗІЇ

Один із найвидатніших і найскладніших поетів другої половини ХІХ століття Артюр Рембо вражає своєю, за висловом С. Малларме, «безпрецедентною пригодою в історії мистецтва». Він дивує і блискавичністю свого льоту в небесах французької поезії, і бунтарською непокорю та неспокійною мандрівною долею, та перш за все — вагомим по значенню доробком, створеним протягом лишень чотирьох років, з 1869-го по 1873-й, в якому він спромігся ніби сфокусувати усю багатогранність світової поезії.

А. Рембо належить до тих поетів, які майже не друкувалися за життя і до яких слава прийшла посмертно. Кілька його перших віршів були надруковані в журналах, а починаючи з травня 1870 року, жоден твір не був опублікований, жоден примірник його виданої книжки «Сезон у пеклі» не був проданий.

Тільки в ХХ столітті Рембо здобуває загальне визнання. П. Елюар, Л. Арагон та інші французькі поети антифашистського Опору у передмові до підпільної збірки «Честь поетів» поставили його поруч з У. Уїтменом, В. Гюго і В. Маяковським — найбільшими поетами громадянської мужності. Перше повне видання творів А. Рембо було здійснено лише у 1946 році.

Народився Жан-Нікола-Артюр Рембо 20 жовтня 1854 року в глухому містечку Шарлевілі, за словами самого поета — «найідіотськішому з усіх провіційних міст». Це в Арденнах, у північно-східній Франції, недалеко від бельгійського кордону. Його батько, військовий, 1860 року покинув сім'ю з чотирма малими дітьми.

Освіту Артюр отримав у рідному місті. Навчання йому давалося легко, він був найкращим учнем, дивуючи вчителів своєю обдарованістю. На час навчання припадають його перші літературні спроби — збереглися і відомі під назвою «Перші прозові твори», які Артюр написав, коли йому виповнилося вісім років. Невдовзі хлопчина починає писати вірші латинською мовою, один з них був удостоєний

першої премії на академічному конкурсі. У січні 1870 року Артюрові вдається надрукувати свій вірш «Новорічні подарунки сиріт», написаний французькою мовою, в журналі «La Revue pour tous». О цій порі до Шарлевіля приїхав молодий викладач риторики Жорж Ізамбар, який відіграв чималу роль у вихованні естетичних смаків майбутнього поета. Ізамбар став духовним наставником юного віршувальника. Він прищепив йому любов до творчості Ф. Рабле, В. Гюго, Т. де Банвіля і познайомив допитливого початківця з молодим поетом Полем Демені.

Безрадісна закуткова атмосфера Шарлевіля, а надто гнітючий домашній деспотизм викликали протест у чутливій душі Артюра. Пізніше у вірші «Семилітні поети» Рембо так буде згадувати своє непорозуміння з матір'ю, яке потім спонтанно переросте у конфлікт з усім буржуазним суспільством:

Закривши зрештою записника свого,
Йшла Мати гордо геть, не бачачи того,
Що в голубих очах, під гулюватим лобом
Огиду син її таїв звичайним робом.
Весь день світився він слухняністю, такий
Покірливий, але сумління й дрижаки,
Здавалось, видають дворушництво в хлопчині *.

Школяр чотири рази втікав із дому. Однак треба сказати, що до конфлікту з матір'ю додалася ще й нагальна потреба мрійника міняти місце перебування, що зрештою вилилася у безкомпромісне бунтарство поета-новатора.

Хоч якою короткою була творчість А. Рембо, критика ділить її на три періоди. Перший період поетичної діяльності шарлевільського вундеркінда (1869 — травень 1871) характерний чітким розмежуванням добра і зла, гарячим почуттям симпатій до знедолених і бідних, своєю антимілітаристською (вірші «Сплячий в улоговині», «Хто на війні поліг...», «Блискуча перемога під Саарбрюкеном»), антиклерикальною («Покара Тартюфа», «Зло», «Злидарі в соборі») та

* Тут і далі переклад автора післямови.

сатиричною («Ті, що сидять», «Присідання», «Венера Анадіомена» тощо) спрямованістю, надзвичайною активністю ліричного героя і максимальною наближеністю довоколишнього за рахунок якнайскравіших барв і символів. Неприйняття буржуазного світу поєднується в ній з протиставленням природи і цивілізації; викриття лицемірної моралі й потворностей міщанства — з болісним відчуттям трагічного в житті.

Варто зазначити, що вже в перших віршах юний Рембо виступив як зрілий майстер. Вивільняючи поезію з-під влади змертвілих канонів парнасців, уводячи до неї могутній потік простонародної мови, нові незвичні зображальні засоби, мобільні образи, елементи дії, користуючись немислимими раніше в літературі метафорами, сміливо розриваючи синтаксичні й ритмічні одиниці, А. Рембо тим самим надає своїй поетичній мові невимушеної легкості й природної плинності. Так він на власних художніх принципах будує індивідуально неповторну поетичну мову, яка з одного боку черпає з багатств світової поетичної спадщини, а з другого прагне максимально наблизитись до розмовної народної мови. і

На думку П. Неруди, «Рембо, перебудувавши всю поетику, зумів знайти шлях до вираження найшаленішої краси».

Про все це необхідно пам'ятати, щоб знайти вірний підхід до поезії А. Рембо. В основному формування світогляду й творчості А. Рембо відбувалося у 60—70-і роки минулого століття, коли Франція переживала великі потрясіння.

Події франко-прусської війни прямо-таки вторглися до низки поезій молодого поета, котрий не просто володіє вибагливою формою сонета, а й надає їй нового, глибоко природного й демократичного звучання.

Помітні зрушення у мінливій поетичній манері А. Рембо спостерігаються майже в кожному його новому сонеті. Поступово відступаючи від романтичного світосприйняття, він формується як непримирений поет-бунтівник, що виступає проти реакційного устрою, проти традиційних цінностей буржуазного суспільства.

Розквіт творчості цього обдарованого поета відбувався в роки, коли в задушливому повітрі буржуазної Франції повіяло передгроз-

зям Паризької комуни. Сповнений бурхливої революційної пристрасі, його вірш «Руки Жанни-Марі» став одним із найпоетичніших гімнів Паризької комуни.

Другий період творчості (травень 1871 — 1872 р.) розпочинається декларацією поезії яснобачення. А. Рембо намагається знайти «універсальну» мову, тим самим закладаючи підвалини теорії й практики символізму. Він проголошує поета «викрадачем вогню» або «ясновидцем», що володіє недоступною для простих смертних «алхімією слова».

Важливе свідчення про цю теорію подає його лист поетові П. Демені від 25 травня 1871 року:

«Я кажу, що треба стати ясновидцем, зробити себе ясновидцем.

Поет робить себе ясновидцем довгим, безмежним і обгрунтованим розладом усіх почуттів. Придатні будь-які форми любові, страждання, безуму. Він сам шукає, сам виснажує себе всілякими отрутами, аби мати лише квінтесенцію. Невимовна мука, коли йому потрібна вся віра, вся надлюдська сила, тоді він стає найхворішим, найзлочиннішим, найпроклятішим серед усіх — і Найученішим! Бо він досяг невідомого. Тому що він викохав більше, ніж будь-хто, свою душу, й так багату! Він досягає невідомого і, втрачаючи глузд, перестає розуміти свої видіння,— він їх побачив! І нехай він згорить під час свого зльоту від нечуваних і несказаних речей: прийдуть нові жахаючі трудівники; вони почнуть від тих горизонтів, де знесилено впав попередник!»

Це була пора написання поетичної перлини «Голосівки», чії рядки химерно відтворюють відповідність звуків і кольорів, і чотиривірша «Рожево плакала зірниця...», що також кольорописанням пов'язаний з цим славнозвісним сонетом, і хрестоматійної поезії «П'яний корабель», в якій Рембо провістив свої подальші митарства по світу, свій трагічний кінець, і окремого циклу «Останні вірші», де бунтівний тон, революційний пафос поступаються настроям приреченості, різними трагічними мотивами. Сатиричний дух поезій сходить навівець, колишня активність ліричного героя зникає.

До третього, й останнього, періоду (1872 — 1873 роки) належить

насамперед цикл віршів у прозі «Осяяння», що, як і інший шедевр, збірка поезій П. Верлена «Романси без слів», був написаний в Англії, коли обидва поети вели надзвичайно нужденне й стражденне існування. Лебединою піснею Артюра Рембо стала закінчена й видана в 1873 році книжка «Сезон у пеклі», в якій автор рішуче зрікається своєї попередньої символістської концепції яснобачення.)

Змінивши поетичні шукання на фах агента торгових фірм (із тією ж самою метою самоствердження), А. Рембо останні роки свого життя проводить у далеких мандрах по Азії та Африці. Тяжко хворим повертається він до Франції і 10 листопада 1891 року помирає у лікарні в Марселі.

Минуло понад сто років, як метеором пробліснув Артур Рембо на поетичному небосхилі Франції, а голос поета долинає до нас і сьогодні, допомагаючи краще і глибше зрозуміти сучасну світову поезію.

Творчість Рембо давно привертала увагу українських поетів. Значний інтерес до неї виявили Юрій Клен (Освальд Бургардт) і особливо Василь Бобинський, численні переклади якого (в 30-і роки в Харкові він готував окреме видання віршів французького поета в українській інтерпретації) мають своєрідний колорит. Крім них, поезії Артюра Рембо перекладали Микола Терещенко, Григорій Кочур, Микола Лукаш, Дмитро Павличко, Григорій Латник, Василь Стус та інші.

Відпливаючи від берегів Сени, корабель поезії А. Рембо не раз причалував біля Дніпрових круч. А нині на його борту — найповніше видання творів великого француза українською мовою.

Всеволод ТКАЧЕНКО

З М І С Т

I. Новорічні подарунки сиріт. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	5
II. Перший вечір. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	9
III. Відчуття. <i>Переклав Григорій Кочур</i>	11
IV. Коваль. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	12
V. Сонце і плоть. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	18
VI. Офелія. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	24
VII. Бал повішених. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	27
VIII. Покара Тартюфа. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	29
IX. Венера Анадіомена. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	30
X. Нінин одвіт. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	31
XI. На музиці. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	36
XII. Зачаровані. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	38
XIII. Роман. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	41
XIV. «Хто на війні поліг...» <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	43
XV. Зло. <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	44
XVI. Кесареві лютощі. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	45
XVII. Зимова мрія. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	46
XVIII. Сплячий в улоговині. <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	47
XIX. В «Зеленому шинку». <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	48
XX. Шельма. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	49
XXI. Блискуча перемога під Саарбрюкеном. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	50
XXII. Шафа. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	51
XXIII. Моя циганерія. <i>Переклав Василь Стус</i>	52
XXIV. Голова фавна. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	53
XXV. Ті, що сидять. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	55
XXVI. Митники. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	57
XXVII. Вечірня молитва. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	58
XXVIII. Паризька військова пісня. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	59

XXIX. Мої любі крихітки. <i>Переклали Петро Осадчук та Роман Осадчук</i>	61
XXX. Присідання. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	63
XXXI. Семилітні поети. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	65
XXXII. Злидарі в соборі. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	67
XXXIII. Вкрадене серце. <i>Переклали Петро Осадчук та Роман Осадчук</i>	69
XXXIV. Паризька оргія, або Париж заселюється знову. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	70
XXXV. Руки Жанни-Марі. <i>Переклав Севір Нікіташенко</i>	73
XXXVI. Сестри-жалібниці. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	76
XXXVII. Шукачки вошей. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	78
XXXVIII. Перше причастя. <i>Переклав Петро Осадчук</i>	79
XXXIX. Праведник (Фрагмент). <i>Переклав Михайло Литвинець</i>	85
XL. Що поетові кажуть про квіти. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	87
XLI. П'яний корабель. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	93
XLII. Голосівки. <i>Переклав Григорій Кочур</i>	97
XLIII. «Рожево плакала зірниця...» <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	98
XLIV. Вороння. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	99

ОСТАННІ ВІРШІ (1872)

I. Спогад. <i>Переклали Петро Осадчук та Роман Осадчук</i>	100
II. «О серцю, що для нас...». <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	102
III. Мішель і Христина. <i>Переклали Петро Осадчук та Роман Осадчук</i>	103
IV. Сльоза. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	105
V. Чорносмородинна ріка. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	106

VI. Комедія спраги. <i>Переклали Петро Осадчук</i>	
<i>та Роман Осадчук</i>	107
1. Предки	107
2. Привид	108
3. Приятелі	108
4. Мрія злидаря	109
5. Підсумок	109
VII. Світанкова добра думка.	
<i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	111

СВЯТА ТЕРПІННЯ

VIII (1). Травневі стрічки. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	112
IX (2). Пісня з найвищої вежі.	
<i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	113
X (3). Вічність. <i>Переклав Микола Лукаш</i>	115
XI (4). Золотий вік. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	116
XII. Молоде подружжя. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	118
XIII. Брюссель. <i>Переклали Петро Осадчук</i>	
<i>та Роман Осадчук</i>	119
XIV. «Вона алмея, так?..». <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	121
XV. Голодини. <i>Переклав Микола Лукаш</i>	122
XVI. «Вила в зарослях вовчиця...».	
<i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	123
XVII. «Почуй, як рокоче...» <i>Переклав Ігор Андрущенко</i>	124
XVIII. «О палаци, о ліга...».	
<i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	125
XIX. Сором. <i>Переклали Петро Осадчук</i>	
<i>та Роман Осадчук</i>	126

ОСЯЯННЯ

I. Після Потопу. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	128
II. Дитинство. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	129

III. Казка. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	132
IV. Парад. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	133
V. Античне. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	134
VI. Being Beauteous. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	134
VII. Життя. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	135
VIII. Від'їзд. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	137
IX. Королівське панування. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	137
X. До розуму. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	137
XI. Ранок сп'яніння. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	138
XII. Фрази. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	139
XIII. Простолюд. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	141
XIV. Мости. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	142
XV. Місто. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	142
XVI. Вибоїни. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	143
XVII. Міста («Це міста!..»). <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	143
XVIII. Бродяги. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	145
XIX. Міста («Офіційний Акрополь..»). <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	145
XX. Чування. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	147
XXI. Містичне. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	148
XXII. Зоряниця. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	149
XXIII. Квіти. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	149
XXIV. Вульгарний ноктюрн. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	150
XXV. Морське. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	151
XXVI. Зимове свято. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	151
XXVII. Розпач. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	151
XXVIII. Метрополітен. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	152
XXIX. Варварське. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	153
XXX. Високий мис. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	154
XXXI. Сцени. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	155
XXXII. Історичний вечір. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	155
XXXIII. Рух. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	156
XXXIV. Bottom. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	158

XXXV. Г. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	158
XXXVI. Побожність. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	159
XXXVII. Демократія. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	160
XXXVIII. Fairy. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	160
XXXIX. Війна. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	161
XL. Геній. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	161
XLI. Юність. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	163
I. Неділя	163
II. Сонет	163
III. Двадцять років	164
IV. «Ти все ще...»	164
XLII. Продаж. <i>Переклав Юрій Покальчук</i>	164

СЕЗОН У ПЕКЛІ

I. «Колись, скільки пригадую...» <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	166
II. Погана кров. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	167
III. Ніч у пеклі. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	174
IV. Марення 1. Безумна діва. Інфернальний муж. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	177
V. Марення 2. Алхімія слова. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	182
VI. Неможливе. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	189
VII. Блискавка. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	192
VIII. Ранок. <i>Переклав Всеволод Ткаченко</i>	193
IX. Прощання. <i>Переклав Михайло Москаленко</i>	193
Додатки	196
Метеор світової поезії. <i>Всеволод Ткаченко</i>	212

Літературно-художнє вида іння

Артюр Рембо

П'ЯНИЙ КОРАБЕЛЬ

Поезії

Київ, видавництво
художньої літератури «Дніпро»

Художник *К. Ю. Калинович*
Художній редактор *О. Д. Назаренко*
Технічні редактори
Л. І. Ільченко, Л. М. Смолянюк
Коректори
Т. В. Грузинська, Т. І. Котляр

Здано до складання 26.08.91.

Підписано до друку 04.05.95.

Формат 70×100¹/32.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура тип Таймс.

Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 9,1.

Умовн. фарбовідб. 9,1.

Осл.-вид. арк. 7,651.

Зам. 5-243.

Видавництво художньої літератури «Дніпро».
252603, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

АТ «Книга»

254655, МСП, Київ-53, вул. Артема, 25.

Рембо А.

Р37 П'яний корабель: Поезії: [Пер. з фр.] Упоряд.
та автор післямови В. І. Ткаченкс.— К.: Дніпро,
1995.—221 с.

ISBN 5-308-01193-1

Вірші геніального французького митця (1854—1891) —
поета-новатора, звернуті до глибин підсвідомості, назавжди
увійшли до скарбниці всесвітньої культури. Поезія Артюра Ре-
мбо незмінно править за дороговказ у бунтівливому морі
відкриттів та осяянь людського духу.

До збірки увійшов повний переклад поетичної спадщини
Артюра Рембо.

В Україні твори поета окремою книгою виходять вперше.

4703010200—014

Р————— **Без оголошення**

205—95

ББК 84.4Фр

